

Bojtor István
Vándorúton

„Vándor vagyok a földön...”

„Mutasd meg nékem az utat, amelyen járjak!”

*„Mondta Jézus: Én vagyok az út, az igazság és az élet.
Senki sem mehet az Atyához, hanem csak én általam.”*

(Zsoltárok 9, 9. 43, 5. János 14, 6)

BOJTOR ISTVÁN

Vándorúton

Hajdúszoboszló
2020

Technikai szerkesztő:
Dr. Kováts Dániel

A borító rajza
Szabó András
művésztanár munkája

Kiadta a *Kazinczy Ferenc Társaság*

Felelős kiadó
Nyiri Péter
elnök

ISBN 978-615-5784-16-3

Nyomdai munkák:
Sárospataki Nyomda Kft.
Felelős vezető: *Derda László*

Előszó

Bojtor Istvánnal a sátoraljaújhelyi székhelyű Kazinczy Ferenc Társaságban találkoztam először. Alelnöke volt akkor e nagy múltú kulturális szervezetnek, az abaúji-zempléni művelődés közvász-lényegű műhelyének, mértékadó és igen tevékeny közösségének. Olykor botjára támaszkodva, de mindig derűsen, szeretett feleségével – „Uzonkám-mal” –, Toókos Uzonkával együtt érkezett, karonfogva, sugárzó arccal jöttek.

Tudható volt, hogy miközben egyik kezével élettársa kezét fogja, a másikban ott van a Szentírás, Isten Igéje. Ha nem is láthatóan, ha nem is fizikailag, de a szívébe írva hordozza mindenkor a Bibliát. Szeretet, derű és bölcsesség, melynek kezdete az Isten félelme. Ez jellemzi Bojtor Istvánt. És a hitelesség, a szó igazi értelmében: megérlelt és megélt hit munkál benne, a meggyőződés Krisztusban, tudatosság és folyamatos fölfelé pillantás. A keresztyén ember tudatossága nemcsak önön lépéseinek figyelése, nemcsak a „lába elé nézés”, hanem a magasba tekintés is, sőt elsősorban az. Ez a Krisztus-központú élet valósága: „Jézus Krisztus Úr az Atya Isten dicsőségére.”

Bojtor István legújabb kötetében vándorútját írta meg, részletesen fiatalkorát, az elhívástól Diósgyőrön át („Diósgyőri Napló”) Sárospatakig, aztán Fonyig. Vázlatosan hírt kapunk a későbbi történetekről is. Egy ifjú lelkész útkeresésének, útmegtalálásának történetét olvassuk. Egy lelkészi út az emberi elvárásoknak (pl. keresztyéneknek) és a szerepnek való megfelelés miatt sokféle lehet, s benne mindig – meghatározó tényezőként

– ott van az emberi esendőség is. A kérdés, hogy hová vezet az út, és hogy mihez viszonyítsuk magunkat? Csakis Isten igéjéhez, mely örömhírral hirdeti: „Én vagyok az út, az igazság és az élet.

Bojtor István lelkészi útja küzdelmekkel teli. Egy bátor, hitvalló pásztor küzdelme ez a korrall és a hitetlenséggel, gyávasággal, érdekelvűséggel, mely még az egyházat is megfertőzi, mert „a marxista előre törést akadályozni nem szabad.” Ezért éli meg Bojtor István elbocsátását a teológiáról, azt, hogy mindenkit figyelnek, („mindenki mindenkit figyel”). Vagy azt, hogy „a református konvent hálás köszönettel mondott le Patakról.” (A korabeli egyház ellentmondásait, bűneit írta meg Bojtor István „A megigézett püspök” című regényében.) A kor lelkészeinek szembesülniük kellett azzal, hogy az egyház vezetősége más utat keresett. A szocializmus építésében kívántak szolgálatot vállalni, s az állammal való jó viszony fontosabb lett az evangélium hirdetésénél. A hitvalló pásztor viszont Krisztus útját akarja járni, s vezetni a nyáját, a keresztyének közösségét a Gazda felé; ez, és nem a világi érdek az első. Sokakban okozott meghasonlást a helyzet, és voltak, akik áldozatai is lettek az egyház önfeladásának. (Mint például Bojtor István diósgyőri segédlelkész elődje, Kós Zoltán).

Jó, hogy vannak, akik emlékeznek és emlékeztetnek mindenre. Példatár ez a mindenkori jelen számára, és látjuk a dicsitelen megalkuvást, az érdekemberek érvényesülési törekvéseit, de látjuk és átéljük a rendíthetetlen helytállást, a hitben élést, hitben halás erkölcsét is. „Isten fogja a kezünket, az állam pedig a nyakunkat.” A humor segít a nehéz időkben, de legfőbb támasz a hit és a belőle táplálkozó cselekvés, a közösséghez fordulás, az Ige hirdetése. És így, ekkor „az ember hat a környékre, a helyzetre”, nem pedig fordítva, a környezet az emberre, mert az a kérdés, hogy az Úr küldött oda, ahol vagyok, vagy sem?

A szerző nemcsak elbeszéli, hanem szívében újra végig is járja életútját, hitelesen ábrázolja a fiatalkori eseményeket, az akkori érzéseit. A több mint kilencven esztendő tapasztalatával

összegez is, számot vet és számot ad Istennek és önmagának. Megidézi a társakat, a tanárokat, a segítőkét és akadályozókat, az egyházi hierarchiát, a mindennapokat, a pásztori élet örömét, de a közösséghez, az ígére szomjúhozókhoz fordulás tiltását is.

Kortörténeti és egyháztörténeti dokumentum Bojtor István emlékezése. Még ennél is több, mentalitástörténeti, kifejezőbb és szebb szóval lélektörténeti (és szívtörténeti) dokumentum, mert azt is elbeszéli, megvallja, hogy miképpen lehet a nehézségek ellenére is követni az Urat, bátor hittel, kiállással, szeretettel. „Mutasd meg nekem az utat, amelyen járjak,” énekli a zsolnárt Bojtor István, és Istenhez forduló élettel szolgálja a közösséget.

Hálás szívvel fogadjuk és olvassuk Bojtor István történetét, mert példát mutat számunkra. „Az a jó, ami Nekem jó, az Énnek jó, függetlenül a közösség szempontjaitól”, ennek az elvnek és gyakorlatnak korában élünk. A mai értéksemleges, mindent viszonylagossá tevő, az értékeket megkérdőjelező törekvések ellenében kell cselekednünk. El kell mondanunk a 21. század Európájában, a 21. század világában, hogy fontos az anyanyelv, a nemzeti kultúra, a nemzeti azonosság tudata. A keresztyén családban Isten ígéje uralkodik. Ez a közösség olyan, mint az egészséges gyökérzetű, üde lombokat hajtó fa, amely boldog, teljes jövőendő életet terem.

„Jézus Krisztus tegnap, ma és örökké ugyanaz. Hűsége, szeretete mozdíthatatlan.”

Nyiri Péter

A diósgyőri református templom

I.

Diósgyőri napló

1945–1951

AZ ELHÍVATÁS

Miskolc-Diósgyőr 1951. július, vasárnap este. Naplót írok. El-múlt héten így beszéltük meg Uzonkával, hogy ezen a napon együtt kezdjük följegyzéseinket, azután összehasonlítjuk, és ha kedves lesz az Úrnak, akkor ebben is összefonódik igyekezetünk.

Besötétedett. Nyugalomra készül a város. A szórakozóhelye-ken, búfelejtőkön ritkulnak a vendégek, csöndesül a muzsikaszó. Az utcán dülöngő férfiakat is lehet látni, akik bizonytalan lép-tekkel keresik az utat hazafelé. Fiúk és lányok egymásba karolva sétálnak. Este 10 óra után fáradt munkások zsúfolódnak hazafelé a villamoson, autóbuszon. A mai napon befejezték a műszakot.

– Köszönöm Uram, hogy mégis befogadtak itt, és nem ke-mény lócán alszom valahol a városban.

Kápláni szobám ablaka nyitva.

Asztalomra könyökölve gondolataimat rendezgetem. Uram, bocsásd meg, ha a mai nap ellened vétkeztem és áldott légy azért, ha valamiben ragyogtathattam a Te dicsőségedet.

Hogy kerültem én ide?

Szüleimmal kezdem az elbeszélésemet. Édesapám Hajdú-szováton született 1881-ben, elhunyt 1974-ben Miskolcon. Elemi iskolái után a Debreceni Református Főgimnáziumba írat-ták be, édesapja azzal az intéssel engedte el, hogy: „*különb ember légy, mint apád! Ha első nem lehetsz, utolsó se legyél.*” Iglóra ment németet tanulni. Utána bejárta Erdély földjét, Nagy-váradtól kezdve Gyulafehérváron át Marosvásárhelyig. Leérett-ségizett Debrecenben. A katonaságnál német nyelven vizgázott.

Bojtor István és felesége, Takács Margit

Az első világháborúban Galíciában harcolt. A lövészárokból életre szóló térdfájdalmat szerzett.

Gyerekkorától a tűzoltóság érdekelte. Berekböszörményben volt jegyző, ahol megismerkedett Takács Mihály malomtulajdonossal, akinek Margitka leánya megtetszett neki. Csonka Bihar vármegye székhelyén, Berettyóújfaluban vármegyei tűzoltóparancsnoknak nevezték ki. Szerette a művészetet és irodalmat.

Takács Mihály Körösszegen ácsként és kőművesként kezdte (1877–1954), ahol egy kis malmot épített. Vállalkozó zseni volt. Mikor román határvonalat húztak Körösszeg és Magyarország között, Takács Mihály azt képtelen volt elviselni. Repatriált, vagyis Berekböszörménybe költözött. Felesége, Vad Erzsébet volt (1882–1963). Itt is a faluban új malmot épített. Gyermekai: Margit (Berekböszörmény 1903–1981), Lajos (1906–1984) és Károly (1907–1994). A jegyző gyakran járt Takács Mihály otthonában, eljátszogatott a nála 22 évvel fiatalabb Margitkával. Mire a lányka 20 éves lett, feleségül kérte és kapta.

Takács Mihály Berekböszörményt otthagyta, Okányban vásárolt és bővített malmot, azután Komádiban bérelt egyet, végül Debrecenben a Hungária Hengermalmot vásárolta meg. Gyermekük: *Margit* (1926) író és banktisztviselő; férje dr. Kormány Károly bíró, majd ügyvéd. (1920–1990). *István* (1928) lelkes, tanár és író. *Lajos* (1930–1994); akit érettségi után – mivel édesapja „foglalkozása osztályidegen” – nem vették fel az egyetemre; különféle dolgokkal foglalkozott, volt rádiószerelő vasutas, üveggyári munkás és kőműves. Édesanyja sokat könyörgött

Bojtor István és családja

azért, hogy tovább tanulhasson. Gyöngge képességű baloldali barátját átszorgította az érettségire és az egyetemi felvételi-jén, s amikor vezető állásba került, hálából felelősséget vállalt azért, hogy Lajos egyetemi hallgató lehessen. Nagyon tehetséges fiú volt, főmérnök lett az útépitésnél. Felesége Hevesi Katalin tisztviselő.

Szüleim 1938-ban Berettyóújfaluból Debrecenbe költöztek egy gyönyörű villalakásba. Édesapám a Hungária Hengermalommal járó ügyek könyvelője, adminisztrációjának vezetője lett nyugdíjasként. A malom hadiüzemként is működött 1943-tól 1944 év elejéig, azután megszűnt.

Én a Debreceni Református Főgimnáziumban kezdtem középiskolai tanulmányaimat, a Gyakorló Gimnáziumban folytattam, a felső kereskedelmiben fejeztem be, és a Fazekas Mihály Gimnáziumban is érettségiztem, latin nyelvből. Vizsgáink után diadallal álltunk a Nagytemplom szomszédságában lévő iskolánk erkélyén, lenéztünk a városra, hogy ez a „*mienk*”.

Az első szőnyegbombázás 1944. június 2-án érte Debrecen. Iszonyatos volt. A nagyapáék pincéjébe menekültünk; a bombák süvítve, sisteregve hullottak a szomszéd kertjére és a malom előtti utcára. Fülemet bedugtam, számat kinyitva kapkodtam a lélegzetet. A pusztítást a malom épületének szánták. Azonban a bombák nyolc méterre az épület háta mögött robbantak, alakítottak ki tölcsezt, de a terjedelmes épületegység megmaradt. A nagyállomás előtti téren egy óriási gödör keletkezett.

Döbbsen fogadtuk el a meghívást dr. Szabó Mihály megyebírói elnök evangelizációjára; a nagytemplomi gyüleke-

zeti teremben tartotta. A Kistemplomban 2000 hallgatóval fejezte be 1950-ben, a Szegedre való áthelyezése után. Elejétől végig kitűnő tanuló volt, amiért kormányzógyűrűt kapott. Akkor rádöbbsent arra, hogy a keresztyénség nem tan, hanem élet. A debreceni Bethánia közösség vezetője lett. Felesége Baksi Zsuzsanna, Abaúj megyéből, Gyermekai: Pál egyetemi tanár Magyarországon, Németországban, Svájcban; Zsuzsa orvos Németországban; Tamás tanár, kultúros; Mihály fogorvos; András művésztanár Szegeden.

Szorongva léptem a terembe a bombázás után valami vigasztalást várva, ő pedig az Úr bosszúállását hirdette. hogy *„Isten haragja el nem múlt és keze még felemelve van.”* (Ézsaiás 5, 25.) Így is történt.

Szüleink úgy döntöttek, hogy 1944 nyarát a Berekböszörmény melletti, 66 katasztrális holdas tanyánkon töltjük. Teherkocsival mentünk, és nyár végén tehenes szekérrel jöttünk vissza, menekülő embertömeg sokaságában.

Mancika nővérem férjhez ment Sátoraljaújhelyen dr. Kormány Károly bírósági gyakornokhoz, aki karpaszományos volt akkor, és onnan tovább Kassára került, míg el nem hagyták az országot a front elől. Horthy Miklós kormányzó 1944. október 15-én rádiónyilatkozatot tett a megszálló németek ellen, őt feleségével együtt elvitték Németországba, és Szálasi Ferenc vette át a hatalmat. Horthy Miklós és miniszterei az angolokkal kívántak békét kötni, amit a német elhárítás leleplezett. Pestet 1945. január 8-án, Budát február 3-án iszonyatos harcok után foglalták el az oroszok. – Nagyapa pincéjében 27 menekült szorongott Debrecenben. – Április 4-e hazánk fölszabadulásának ünnepe lett, mert a háború Magyarországon véget ért.

A villalakásunkat orosz katonák dúlták fel, foglalták el. Az egyik szobában aludtak, étkeztek, a másik szobát az elromlott vízvezeték nélkül, WC-nek használták. Villanyáram nem volt, ezért olajos mécsessel világítottunk. Az utcán emberi hullák, döglött lovak, kilőtt harckocsik és gépágyúk „emlékeztettek” az

ostromra. A volt csendőrlaktanyát kórháznak használták és az épület előtt az utcán emberi végtagok sokasága bűzlött. A második világháború legnagyobb harckocsicsatáját Debrecen határában vívták a németek és az oroszok.

A városközpontban a Nagytemplom közelében lévő Felső Kereskedelmi Fiú- és Leányiskolában kitört ablakok, szeméthalom várta a takarítást. A tanítás 1945 januárjában elkezdődött. Szünetben keserűen álltam a hideg folyosón, és arra gondoltam, hogy elveszítettem mindent, a bútorozott szép lakást, nővéremet, családot, testvéreket és szerelmemet, Zsuzsát. Nincs értelme tovább tanulni, megölök három orosz, azután öngyilkos leszek. Ezen a héten befejezem az életemet.

Horváth Zoltán diáktársam lépett hozzám, és megkérdezte, hogy találkozunk-e odafent. Összereztem, és akadozva válaszoltam, hogy igen.

– Mi jogon? – faggatott.

Nem tudtam rá válaszolni, csak némán álltam. Zoltán folytatta:

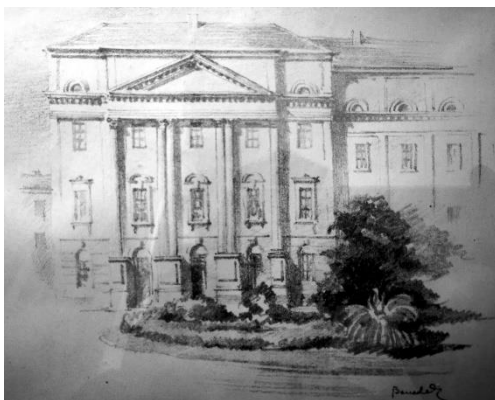
– Isten azt mondta nekem, mint Salamon királynak, hogy kérj tőlem, amit akarsz és megadom. A te megtérésedet kértem.

Az eset utáni harmadik napon örömmel intettem a fejemmel, hogy: igen! A szívemet lakásunkban és magánosan átadtam Jézus Krisztusnak. Utána megváltozott a környezetem, javult a tanulmányi eredményem, és a hívő közösségbe sodort a Szentlélek árja. Csatlakoztam a Bethánia Szövetséghez, és hirdettük Krisztust mindenütt.

Édesapámnak négy testvére volt. Juliska, Asztalos Antalné. Zsuzsanna, Arany Sándorné, majd özvegyen Varga Sándor felesége lett. Bojtor László, felesége Csanádi Emília, Málka. Jolánka, férje Huszti Bertalan. Édesapámat a demokrácia kezdetén bevonták a mindennapi életbe. Volt jegyző Told községben tanýánkhoz közel, volt vármegyei tűzrendészeti felügyelő. Aztán 1948-ban hamar bezárult mögötte az ajtó. Hivatalosan közölték vele, hogy B-listázták, és a jövőben sem élelmiszerjegyet, sem

Református Kollégium,
Debrecen

nyugdíjat nem kap. Mint osztályidegen, tekintse magát megholtnak, nem létező állampolgárnak. A megélhetéshez egyetlen lehetőség maradt: gazdálkodás a Csahos-tanyán, Berekböszörmény határában. Azonban a gazdák beszolgáltatását úgy megemelték, hogy csak a lesöpört padlás maradt nekik. Másfél év után földműves szüleim örültek annak, hogy az állam ingyen elfogadta a tanya felajánlását.

DEBRECENBEN

Érettségi után kerékpáron meglátogattam édesapát és édesanyát a Csahos-tanyán. Nem én segítettem és szolgáltam szüleimnek, hanem ők dolgoztak gyermekeikért, értem is másfél évig. Amikor náluk voltam látogatóban, illatos szénakazal mellett olvastam Szikszai Béni „Mécsvilág” című könyvét. Az a kérdés foglalkoztatott: hogyan tovább? Milyen állást válasszak? Gépészmérnök szerettem volna lenni.

Megtérésem óta folyamatosan sorban olvasom a Bibliát, és ha végére értem, akkor újra kezdtem elejétől végig. Most mintha mellbevágott volna minden szava. A 110. zsoltár 4. verséből ez következett: „*Pap vagy te örökké a Melkisédek rendje szerint.*” Tudom, hogy végeredményében ez az ige Krisztusra, mint királyra és papra vonatkozik. De én magamra vettem Istennek ezt az elhívását, amit nem lehet kikerülni. megmásítani vagy félre magyarázni, hanem csak elfogadni. Az Úr igehirdetőnek hívott el. – Csak annyit kérek Tőled, hogy ne falura küldj áporodott

szagú paraszt emberek közé, hanem városba, jól öltözött keresztyén gyülekezetbe. Szikszai Béni részt vett a Debreceni Bethánia Szövetség összejövételén és az óra előtt beszélgettünk. A teológiára megyek, számoltam be örömmel neki. Homlokát összeráncolva határozottan megmondta véleményét: „Inkább egy franciakulcsot vettél volna!”

Büttösi János nem hagyott meginogni döntésében, és egy bibliai esetre hivatkozott, hogy megerősítsen. Isten parancsolta a fiatal prófétának, hogy menjen el, prófétáljon, de semmit ne fogyasszon azon a helyen. Miután befejezte a próféciát, hazaindult. Az öreg próféta utána szaladt a fiatalnak, és azt mondta: „Én is az Úr prófétája vagyok, ezért gyere vissza, hogy megvendégeljelek.” A fiatal hitt az öregnek, megfordult, kenyeret és vizet fogyasztott. Az Úr halállal büntette, mert inkább hallgatott az öregre, mint követte volna az Isten parancsát. (I. Királyok 3, 8.) „Állj erősen az elhívatásodban, ne hallgass senki másra”, figyelmeztetett Büttösi János.

Bátor, értelmes, hitvalló fiúkkal léptem a teológiai tudományok csarnokába. Reméltük, hogy a kiváló professzorok segítenek minket Krisztusunk követésében. Sikeres vizsgák után a zsúfolt Kistemplomban hallgattuk dr. Szabó Mihály evangelizációit 2000 résztvevővel, mert már csak itt volt hely ennyi ember számára.

Mi pedig tanultunk és prédikáltunk Debrecenben és környékén, valamint távolabbi helyeken is 1948. március 8-ig. Ekkor volt a „fordulat éve”, átléptünk a demokráciából a szocializmusba. Akkor a Teológián csendesnapot rendeztek, amelyen Makkai Sándor professzor leszögezte, hogy ha valaki teológus, akkor tanuljon, ha pedig próféta, akkor hagyja itt a teológiát, és menjen prófétálni. Isten a tanult emberek által beszél. Makkai professzor elfelejtette, hogy Jézust, Istent virágvasárnap gyermekek szája dicsőítette. Ne tiltsátok el őket, hogy hozzám jöjjenek, „mert ilyeneké a mennyek országa”, hirdette az Úr. (Máté 9, 6.)

Rákosi (Rosenfeld) Mátyás a fordulat évében bejelentette, hogy a magántulajdonból azért léptünk át a közösségbe, mert az nem lehet, hogy egy gyár, egy kereskedelmi cég, egy hivatal magánkézben legyen. Minden a népé! Isten nincs, és a vallás 25 év múlva megszűnik, mert akkor a Szovjetunió vezetésével elérjük a csodálatosan szép Kánaánt. Az idealista akadályokat legyőzzük. Teljesen felszámoljuk a múltat. Egyezményt kötöttünk a Magyarországi Református Egyházal 1948-ban, aminek pontjait nem köteleességünk megtartani.

Az egyház „*nem az állam*”, hanem a Missziói Szabályrendelet és Testvéri Üzenet alapján korlátozta önmagát, állította a Rendelet és az Üzenet. Az egyezménynek nem a betűje számít, hanem a szelleme érvényes. Betűje már kezdetében elavult. A Zsinat Bereczky Albert püspök és Kiss Roland elnökletével hozott rendelkezéseit diktátori parancsnak tekintették az egyházi vezetők és a lelkipásztorok. Bereczky Albert országgyűlési képviselő is volt.

A debreceni Teológián történő nagy evangéliumi mozgást le kellett állítani, ezért csendesnapot tartottak, amelyen vádak emeltek teológusok ellen. Az első kihallgatásra és tárgyalásra 1950. június 6-án került sor, ahol Czeglédy Sándor professzor bejelentette, hogy nem mint ügyvéd, hanem mint ügyész foglalkozik a témával. Nem a lelkészképző szabályainak megsértéséről, hanem országos ügyről van szó. A gyülekezetekben nyugtalanság támadt, és sokan megmozdultak, hogy segítsenek a fiataloknak. A lelkészek, egyházmegyéek sokasága vállalta azt, hogy az elítélt teológusok mellé álljanak. Hét ítéletet hoztak, mind más-más indokkal és hallgatóval. Végül Bojtor Istvánt, Debreceni Istvánt, Horváth Zoltánt, Sólyom Ferencet és Tariska Jenőt kicsapták az ország négy teológiájáról. Ebben az időben jelentek meg „Az Út” cikkei arról, hogy a bethánizmus Isten, egyház, társadalom, ember és munka ellenes. Pákozdy László professzor fogalmazott így.

Péter János püspök

Péter János püspök 1950. augusztus 2-án délelőtt fogadta magához a teológusokat, akik a hivatalban tréfálkozva vártak a püspöki audienciára. „Nana, fiúk, jó lesz megvárni a tárgyalás végét, hátha távoznok kell Debrecenből!” Figyelmeztetett Szabó Gábor püspöki titkár.

Kinyílt a fogadószoba ajtaja, a püspök kezét fogott velünk, és a kényelmes fotelekre mutatott. Leültünk. A Bibliából Illés próféta történetét olvasta, hogy „*menj el innét, és menj napkelet felé...*” (I. Királyok 7, 3.) Azután kikérdezett bennünket, tudni akarta, hogy „Ismeritek már a Kar ítéletét?” „Nem”, válaszoltuk egyhangúan. A püspök úr az íróasztalán fekvő hatalmas aktacsomóhoz lépet, kiemelt egy marék iratot, és az egyikről azt olvasta le, hogy a Kar az ország összes Teológiájáról kicsapott bennünket.

Megdöbbentünk és nem hittük el az ítéletet. Péter János lassan és világosan fogalmazott.

– Tudom, ha a Kar ítéletét jóváhagynám, akkor Isten-ellenes dolgot cselekednék. A Kar ítéletét megsemmisítem, de a gyógyulás érdekében menjetek el Debrecenből. Egyházkerületünk vállalja tanulmányi költségeitek kifizetését, a 2.000 forintot.

Péter János püspök döntése ellenkezett a Kar határozatával.

Oldott légkörben búcsúztunk a püspök úrtól és egymástól, mint akik tudják, hogy akik Istent szeretik, azoknak minden javukra van. Még a Kérith patakja mellett is, mint Illésnek. Távozásunk légkörében kicsit hazátlannak éreztem magamat. Se kint Debrecenből, se bent Sárospatakon. Elbúcsúztunk a professzoroktól. Erdős Károly nem tudott a kicsapottakról. Debreczeny

István erősítette, hogy van ilyen. Tóth Endre azzal védekezett, hogy fejfel nekiment a falnak, mert a fiúkat elítélték, a püspök pedig felmentette. Pákozdy László állította, hogy közel vagyunk egy szabad egyház megalapításához. Török István szerint a Lelkészképző Intézetnek nincs joga egyetemi hallgatók eltávolítására, csak az egyetemi rektornak. Kállay Kálmán nem ismerte ügyünket. Makkai Sándor ugyancsak tájékozatlan volt, de azzal biztatott, hogy jó lesz Sárospatakon. Czeglédy Sándor szerint kényszerhelyzetben hozták a döntést. Illés Endre állította a maga igazát, de 1950. szeptember 23-án lemondott a tanárságról. Barangolt a Tiszántúlon és a Tiszán innen. Egy nyári szombaton Göncruszkára is eljutott és kérte, hogy másnap délelőtt szolgálhasson a gyülekezetben. Szívesen megengedtem neki.

Szeptember 8-án elbúcsúztunk a kollégiumi társainktól. Ézsaiás 55, 8. volt az alapigém. *„Mert nem az én gondolataim a ti gondolataitok, és nem a ti utaitok az én utaim.”* A kollégium udvarán Tóth Lajos megcsendítette a kis harangot, a kollégium egész diákseregének.

Nekem még maradt egy feladatom Debrecenben, ez pedig Toókos Uzonka. Lányok mosolygós arca vonult fel előttem, akik szívesen közeledtek hozzám. Paksi Éva Kötegyán, Balogh Edit Debrecen, Barcza Boglárka Döge, Kovács Hajnalka Debrecen és a makói lányok. Én Toókos Uzonkára gondoltam és szomorúan láttam, amint gyülekezeti pásztornak megválasztásra alkalmas segédlelkésszel vagy orvostanhallgatóval beszélget. Miska bácsinak bevallottam kísértésemet, hogy szerelmes vagyok.

– Hát aztán kibe?

– Toókos Uzonkába.

– Már most az a kérdés, hogy ő szeret-e téged, – érdeklődött.

Se kint, se bent. Itt hagyjuk Debrecent és nem vagyunk sárospatakiak, ahol egy másik világ fogad. Mit kell még Debrecenben elrendezni? Igen, Uzonka, akiről megvallottam Szabó Miska bácsinak, hogy szeretem.

– Ő is szeret téged? - kérdezte.

Toókos Uzonka

– Nem tudom...

Az utolsó közösségi órát a nagyerdei modern diakóniai otthonban tartottuk. Összejövetel előtt megkérdeztem Uzonkát, hogy az óra végén volna-e számomra néhány perce?

– Igen, – válaszolta.

Kerékpárjainkat lassan a nagyerdő felé haladva magunk mellett tolva hozzákezdtem.

– Én csak azt szeretném mondani, hogy bizonyos idő óta magát hordozom a szívemben, mint... de most...

Itt elakadtam egy pillanatra, hogy gondolataimat rendezzem, és jól fejezem ki magamat a búcsúzáskor...

A csöndet Uzonka törte meg.

– Igen? Mert az én szívemben is volt valami maga iránt.

Megkönnyebbülve fellélegeztem.

– Hát akkor levelezhetnénk is – válaszoltam. – Az egyik héten én, a másik héten maga írjon.

Megszorítottuk egymás kezét...

*

Éjfél körül jár az idő, az utca elcsendesült. Az emberek nyugalomra tértek, hogy másnap újra felvegyék a munka örömét és terhét.

„Ami volt, ugyanaz, ami ez után is lesz, és ami történt, ugyanaz, ami ezután is történik, és semmi nincs új dolog a nap alatt.” Prédikátor 1, 9.

Én is befejezem most a napló írását.

*

Az Iskolakert fái alatt Sárospatakon

SÁROSPATAKON

Fiatalosan ugrottam le 1950 szeptemberében Sárospatakon a vonatról. Debreczeny István várt, elvette a csomagomat. „Nincs messze az iskola”, magyarázta. Végig mentünk az Iskolakerten, a bólogató fák alatt, amelyekről H. Bathó János főiskolai énektanár szerzett szöveget és dallamot. A szobrok különféle gondolatokat ébresztettek bennem.

Arra emlékeztem, hogy Dózsa György seregei 1541 májusában feldúlták a várost. I. Rákóczi György (1593–1648) felesége Lorántffy Zsuzsanna segítette a főiskolát. Medgyessy Pál (1605–1663) Lorántffy papja írta az első magyar-latin nyelvű homiletikát: „Doce nos orare quin et predicare” (Bártfa, 1650). Magyarul „Taníts minket imádkozni és prédikálni”. Itt volt tanár a híres Tolnay Dali János, (1606–1660), akit a puritanizmusban való részvételéért fölmentettek a tanári állásából, aztán visszahozták. Azt hirdette, hogy „*térjetelek meg*”, ami egyszeri és nem folyamatos esemény. A Habsburgok nem akartak segíteni a török ellen, ezért a magyar főnemesek szövetkeztek a vár *Sub Rosa*

tornya alatt, de beárulták őket a németeknek, kivégezték őket. Amikor az iskola menekült, így biztattak a reformtársak: „*Sequere Kopácsi*”. „*Kövess Kopácsi*.”

A Lorántffy szobor előtt kicsit megálltunk.

Patak szívesen fogadott bennünket, azért is, hogy felejsék Szabó Aladár emlékét, akit eltanácsoltak a Sárospatakról.

Ezek után irány a Főiskola. A főépület utca felőli oldalán címer, amelyben az angyal hirdeti, hogy „*Féltétek az Istent, és neki adjatok dicsőséget*.” Beléptünk a szép kovácsművű vaskapun. A fehér folyosókon tablók és képek. Felértünk a második emeleti 9-es szobához. „Parancsolj, ez az otthonod,” mondta István és körülmutatott. Horváth Zoltán, Sólyom Ferenc, Tariska Jenő meg én lakunk benne veled együtt. Egy kicsit szorongtunk, aztán megszoktuk. Az ablak közelében kaptam helyet.

Végig gondoltam eddigi életemet. Sokféle küzdelmet vívtam magammal és kívánságaimmal. Szemben álltam a hitetlennel, akik gúnyoltak Krisztusba vetett hitünk miatt. A tudomány, az ideológia „*magasából*” sajnálattal néztek reám, mert ők kizárólag a realitásokra számítanak, mint a legtöbb ember. A pénz, a tudomány, az utazások láthatóak. A dolgok itt kezdődnek és végződnek, mondják a hitetlenek. Beszéltem szüklátóköri hívőkkel, akiknek legfontosabb volt a személyes élmény, a hangulat, az érzés és a közvélemény, főleg pedig a nagy keresztyénektől kapott elismerés.

A Debrecenből való eltanácsolás az ébredés megnyirbálásáért történt. Debrecenben a teológia fegyelmi és tanulmányi rendjét szigorúan alkalmazták állami parancsra. Ez volt az indító ok és a cél. Mondhatták volna, amint a Dániel könyvében olvassuk, hogy az állami rendelkezés, valamint szolgálati rend védelmében most elítélünk benneteket. A király odament Dánielhez és azt mondta neki, hogy „*a te Istened szabadítson meg téged*.” (Dániel 6, 16.) Sárospatakon az Úr nevében bátorítottak Isten dicsőítésére és hirdetésére. Debrecenben hallgattak a bátorításról, csak a bűneinkre emlékeztettek.

Amíg rosszul állt a szénánk, addig hívő testvérek egy része kritizált, hogy előre megmondtuk nektek a veszedelmes jövőt. Forrófejűek vagytok, és saját gondolataitokban keresitek Isten gondolatát. Ne csodálkozzatok hát a büntetésen! Miután Péter János püspök döntött rólunk, és a fegyelmi végére Sárospatakon elegáns pont került, akkor mellénk álltak, és azt mondták, hogy imádkoztunk értetek, mint az Úr hűséges gyermekeiért.

Keresztyén életünk reménységek, örömök, csalódások, vereségek és győzelmek között halad. Hívő életemben szerettem volna egy állandó „fix pontot” – mint Arkhimédész – megtalálni, barátokban, társadalomban, politikában, tanároknak, de rájöttem, hogy minden állandóan mozog és változik. Egyedül „Jézus Krisztus tegnap, ma és örökké ugyanaz.” (Zsidók 13, 8.) Hűsége, szeretete mozdíthatatlan.

Év elején minden tanárhoz ellátogattunk és bemutatkoztunk Sárospatakon.

Darányi Lajos (1905–1971) lelkipásztor és óraadó tanár a Teológián. Érzékeny lelkű fiatal, aki készül az igehirdetésekre. Forgács Gyula utóda. A Reformátusok Lapjában (*az Út*) a Biblia-olvasó kalauzt vezeti. 1956 és 1957 között esperes. Tiszánin-neni püspök 1957 és 1964 között. Míg lehetett, a kollégium vezetőségében volt. Tanítása így hangzott: „*Prédikálni annyi, mint azt mondani, amit Isten éppen akkor üzen.*”

Dr. Farkas László (1909, nyugdíjas 1973) a minisztériumban osztályvezető 1933-tól 1948-ig. Sárospatakon, a Teológián egyházjogot tanított 1949 és 1951 között. Véleménye szerint az egyház jog részdiszciplínája a teológiai dogmatikának. Melegszívű, muzikális professzorként segítette diákjait az anyag megtanulásában. A Megújulási Mozgalomban való részvétele miatt 1959-ben a Zsinati Irodából kitették, a Széchényi Könyvtárban dolgozott tovább. Budapesten a budai gyülekezet presbitere, amivel Krisztus missziói parancsát igyekezett betölteni.

Dr. Koncz Sándor (1913–1983) Sárospatakon középiskolás és teológus, Glasgowban, Berlinben, Baselben ösztöndíjas. Egyetemi magántanár. Felsége Harsányi Ilona. Indítványozza, hogy a Magyar Református Munkaközösség Sárospatakon alakuljon meg. A diákszobák felújítását szorgalmazza. Szokatlan volt az óráit hallgatni. Az ószövetségi írásmagyarázat alapján beszélt Ádámról és Éváról, hogy a lelki gondozás alfája meghallgatni a másik embert. A teológiai intézet az ébredés központja legyen. A képzés célja hitre jutás, tanulás, hitben erősödés, bizonyágtétel. A szolgálatokat nem tiltották, hanem segítették, sőt imádkoztak érte. Meghallgatták beszámolóinkat. A debreceni teológusok fegyelmi ügye után szokatlan volt, hogy az Akadémia professzorai és diákjai az egymással való közösséget ápolták. Koncz Sándor előadása alatt néha felállt, a padok között sétálgatott. Fiúcskáknak szólított bennünket. A nevelésre jellemző, hogy a kollokviumot nemcsak a tanár szobájában tehattük le, hanem az iskolakertben is. Maradandó nyomot hagyott

bennünk, hogy Koncz Sándor minden kollokvium előtt megkérdezte: „Szüleid, terveid, egészséged? Szerelmes vagy?” Ezután keményen számon kérté az anyagot. Tőlünk a debreceniek leckéjét azért is, „*nehogy elszakadjunk*” szülőföldünkötől, hanem továbbra is kötődjünk hozzá. Az Akadémia megszüntetése után Alsóvadászra helyezték ki lelkipásztornak. Első dolga volt, hogy a parókia udvarán felhalmozott óriási trágyadombot elszállítassa. Élete utolsó szakaszán a Sárospataki Levéltárban dolgozott. Fiatal lelkészek szerették volna, hogy püspök legyen, ezért Budapesten is közbenjártak. Benkő György esperes fegyelmit indított ellene a kritikái miatt, de dr. Kormány Károly megyei jogtanácsos elutasította az ügyet. A zempléni és hevesi egyházmegyék sem vállalták a feljelentés tárgyalását. Végül Dabóczy István avasi lelkipásztor, a borsodi egyházmegye nevében 1964-ben az eljárást megszüntette.

Dr. Makkai László, Makkai Sándor püspök, egyetemi tanár fia Erdélyben született (1914–1989). A Magyar Történelmi Társulat elnöke, sárospataki professzor. Legnagyobb műve Erdély története, amit munkaközösségben írt. A Doktorok Kollégiumának megalapítója.

Dr. Nagy Barna (1909–1969) ismert Kálvin-kutató. Ösztöndíjas Glasgow, Montpellier, Zürich, Basel teológiáin. Nyelvi tehetsége, adottsága zseniális. Disszertációjának címe: „A teológiai módszer problémája az úgy nevezett dialektika teológiában.” A görög, latin, holland, francia, német, angol nyelvekben igen jártas. A kollégium közgazgatója. Svájcban díszdoktori kitüntetést kapott. Az 1956-os események után börtönbe került, onnan szabadulva folytatta előadásait a budapesti teológián.

Dr. Szabó Ernő (1904–1982) jogász, hegedűművész, énektanár. Metodikája kéziratban maradt. Énekeskönyvünk anyagát vettük sorba. Regösökkel bejárta Magyarországot. Barsi Ernővel szoros kapcsolatot tartott. Zenei szakfelügyelő. Az orgonatanulás ellen egyedül Borbély László tiltakozott. Azt mondta, hogy ha Isten akarja, egy szempillantás alatt megtanul, ha pedig nem

akarja, akkor miért kínozza Szabó Ernőt. Az Akadémia megszűnése után Debrecenbe költözött, ahol a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskolán tanított.

Dr. Szabó Lajos (1908–1996) tanulmányainak befejezése után a Bodroghözben missziói lelkész. Kassán volt lelkipásztor, 1945-ben 50 kg-os csomaggal telepítették át Magyarországra. Felesége Futó Rózsa is kiváló néprajzos. Magyarországon a Kálvin Kiadó népszerű munkatársa, de a sztálinizmus idején nem engedték, hogy szóhoz jusson. A Magyar Néprajzi Társaság tagja. Onomasztikon-művét a kerület lelkészei használhatják. Veres Péter barátja és a Zsujtai-napló felfedezője. Kritizálja a békepapokat.

Dr. Szabó Zoltán (1902–1965). Felesége, Médi néni. Tanította, hogy „*csak az lehet igazi lelkipásztor, aki lélekben találkozott Jézus Krisztussal.*” Disszertációjának címe: „Az ifjúság lélektana és az ifjúság lelki gondozása.” Igen fiatalon lép a tanári állásba. Újszászy Kálmánnal elindítják a népfőiskolát. Országgyűlési képviselő. Letartóztatják 1946-ban, aztán kiengedik. A Tiszántúlon Ófehértóra mehet lelkésznek. Az egyházkormányzat porig aláztta, nem maradhatott a kerületben. Ófehértón iktatja be 1952. december 31-én, szerdán délelőtt 10 órakor Békefi Benő esperes. Noszvajba jöhetett át 1956-ban. A Magyar Néprajzi Társaság és a Tudományos Akadémia tagja. Darányi Lajos 1964-ben előadásra kéri Mátraházán, lelkészi értekezleten.

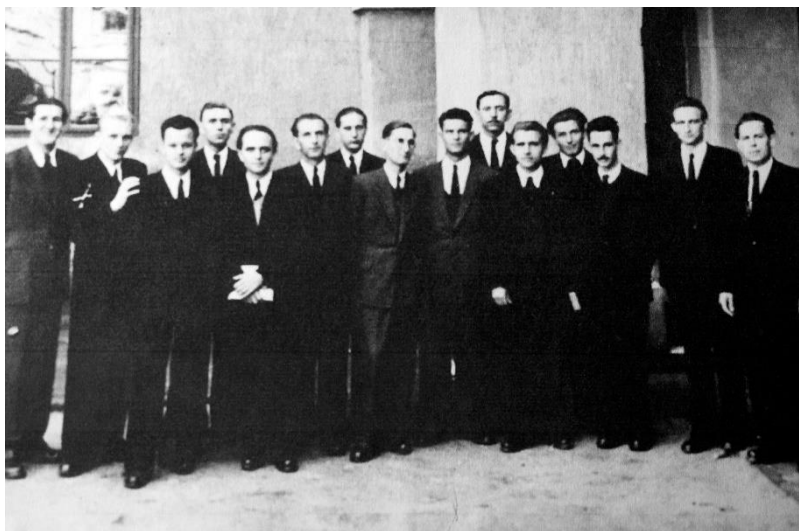
Tussay János (1914–1981) Sárospatakon teológus, Halléban ösztöndíjas. Egyházkerületi előadó; Sárospatakon 1949 és 1951 között a teológián hébert tanított. Az avasi gyülekezet lelkésze lett. Irigyei rágalmazására Pocsajba helyezik, onnan a debreceni Nagytemplom segédlelkésze, azután Balmazújváros lelkipásztora. Melegszívű, közvetlen lelkész és tanár.

Dr. Újszászy Kálmán (1902–1994) a teológia elvégzése után Glasgowban ösztöndíjas, azután Athénba megy. Sárospatakon hitoktató a tanítóképzőben, majd teológiai tanár 1934 és 1951

Sárospataki tanárok és diákok (1951)

között. Felesége Deák Ilona, négy gyermekük volt. Az újszövetségi exegézist tanította, és még hozzá téve a néptudományt is. A Kolosséba írt levelet azért helyezte előtérbe, mert ez a legkrisztocentrikusabb írás; Mátyás Ernő erről készült írni magyarázatot. A néptudomány tantárgy országunk mai helyzetéről adott számot. Felejtethetetlen mondatok ragadtak belénk, például az, hogy a keresztyén ember földi útján előre halad az öregedés felé, közben lépései felfelé irányulnak, mert odafent van végleges otthonunk. Kollokviumon az egész félévi anyag tartalomjegyzékét kérte, és ha a diák véletlenül kihagyott egy fejezetet, akkor arról kérdezte. A vizsgázók fölhalálták magukat, és amit legjobban tudtak, azt kihagyták a felsorolásból, és a tanár pontosan azt kérdezte. Ha a falon kicsit félreállt egy kép, akkor előadását megszakítva kérte, hogy igazítsuk helyre. Titkosan egymásra nézve ez meg is történt. Amerikában a magyar egyházi iratok elrendezését megkezdte. A Tudományos Gyűjtemények igazgatója lett. Egyházmegyei, majd egyházkerületi főgondnok, székfoglalójának címe: „*Három fáklyám ég*”. A Református Gyűjtemények országos felügyelője. Lakása udvarán az öreg diófa alatt mindenről beszélgettek az odalátogatók. A Népfőiskolát annak idején Szabó Zoltánnal indították el.

Debreceni és sárospataki végzősök (1952)

Büszke voltam rá, hogy nagy idők, nagy hallgatóival tanulhattam. Debreceniek: Asztalos Zoltán, Cs. Kiss Andor, Fekete Péter, Gulyás Katalin, Horváth Zoltán, Debreczeny István, Horvai Ede, Huszti Kálmán, Kocsis Elemér, Nagy Ferenc, Pongó Gyula, Sepsi Károly, Sipos Lenke, Szabó László Ambrus, Szakály Éva, Szathmári Sándor, Sólyom Ferenc. Tamás László és a többiek. Sárospatakon diáktársak voltak: Balog Zoltán, Bárdos Zoltán, Bartha Ferenc, Debreczeny István, Horváth Zoltán, Gidófalvy Andor, Gulyás Katalin, Kiss Pál, Kőrösi József, Madarassy Kálmán, Mészáros István, Rózsa Tibor, Tóth Albert, Szabó Dániel, Viktor István, Irlanda Sándor és felesége, meg a többiek.

Sodródtam az eseményekkel. Vezettem a gyülekezet énekkarát, tanítottam kántorképzőben, az órákon pontosan részt vettem, aztán a hívő hangadók mellőztek, mert szívemnek választottja volt Debrecenben.

Június 7-én vasárnap délelőtt a díszteremben tartott évváró ünnepélyen Darányi Lajos prédikált. Alapigéje I. Korintus 4, 10. *„Mi bolondok a Krisztusért, ti pedig bölcssek a Krisztusban.”* Utána az ünnepély folytatódott. Olyan jó lenne, ha sokáig a napfényes csúcson sütkérezhetnénk! Az emelvényen kitűnő tanáraink ültek, lent körülöttünk szépséges diáklányok, akiknek szemében a reménység vagy a csalódás könnye csillogott.

Megélénkülök, amikor Nagy Barna közigazgató professzor évváró beszédének utolsó részletét tartja. Háromszor is említi a nevemet, mert tanítottam a kántorképzőn és a bibliaiskolán, és mert néptudományi dolgozatomat Újszász Kálmán dicséretben és pénzjutalomban részesítette. Címe: *„Négy sárospataki diák kalandozása a Tiszántúlon”*. Mert Szabó Zoltán professzor úr megjegyezte, hogy *„Zsidó és pogány misszió problematikája”* című pályamunkám a doktori disszertáció színvonalát eléri, és vele azonos értékű. Az állandóan kezdeményező Szabó Zoltán közölte velem a tanári kar véleményét, hogy külföldi ösztöndíj helyett most *„belföldi”* ösztöndíjra pályázhatok. Jelenleg Magyarországról nem lehet kiutazni. Kérvényezzem a tanári karnál a belföldi ösztöndíjamat, és valószínűleg meg is kapom.

Sárospatakon az 1951. tanév végén új reformgondolatok, új intézmények, új elhatározások, új diák szobák tervét fogadták el.

Másnap, június 8-án, hétfőn boldogan utaztam haza Debrecenbe, Nyíregyházáig a kisvonattal. A nyitott peronon állva gyönyörködtem a vidékben Sárospataktól Nyíregyházáig. Kenézlőn a Tisza-part volt a végállomás, mivel a háborúban fölrobbantották a Tisza hídját, ezért csónakon vittek át a másik oldalra, ahol már bent állt a vonatunk. Irány Vencsellőn és Búj községeken át Szabolcs megye „fővárosa” felé. A tájat figyeltem, ahol sárguló búzatablák, zöldséges és gyümölcsös kertek díszlettek a lankás domboldalakon. Csupa hangulatkeltés. Nyíregyházán átszállás, és végre Debrecen.

Csókolom a szüleimet, és dicsőség az Úrnak, hogy mindnyájan keresztyének lettek. Kérdések zúdulnak reám és válaszolok,

aztán szűkös időkben ünnepi asztalhoz ülünk. Utána föl az emeletre, a diákszobámba. Nézem a fal képeket, megérintem az íróasztalt, a széket és a zongorát. A debreceni testvérekre gondolok, akik már várnak, mert összeolvadt a lelkünk, vérünk és verejtékünk. Ezután futás Uzonkámhoz a Piac út (Vörös hadsereg útja) 64. szám alá, ahová a Bethánia megszűnése után költözhettek. Boldogan köszöntjük egymást, mert szépre és jóra fordult minden. Holnap megyek Péter János püspök úrhoz, aki bizonyosan már nyugtalanul vár. Ne izguljon, mert jövők. Fölkeresem Kovács József keresztyén, homokkerti lekipásztort, aki mellé a múlt esztendőben rendelték ki segédlelkésznek, és azt szeretné, hogy utódja legyek...

Kedden Péter János püspök úr fogadott. Megigazította fekete keretes szemüvegét, egy kicsit elgondolkozott, azután lassan, megfontoltan fogalmazott.

– Talán most még ne gyere vissza! Jobb lesz, ha várunk egy kicsit. Aztán majd meglátjuk.

– De püspök úr, meg tetszett ígérni, hogy egy év múlva visszajöhetünk.

Felállt, ami a tárgyalásunk végét jelentette. Kezet fogtunk és az ajtóig kísért.

Töprengve indultam el szülővárosom főutcáján a Vörös hadsereg 64. szám alá. A volt Piac utcán ballagok. Olyan, mintha senki nem volna körülöttem. Mit jelent ez, hogy helyesebb lesz később, jobb lesz, ha várunk egy kicsit, július végén, október elején? Vagy soha? Mit mondjak Uzonkának?

Június 22-én, péntek délután kerékpárral kimentünk a Nagyerdőre, járműveinket egymásnak támasztva sétálgattunk. Egy hatalmas tölgy koronája alatt megálltunk és némán vártunk.

– Megcsókolhatom? – kérdeztem remegve.

Belepirult.

– Az Úr azt is megengedheti...

Akkor csókoltam nőt először életemben, a jövőendőbeli feleségemet...

Nagyon jó döntésünk volt, hogy a csókot megismételhetjük más alkalommal, ugyanis apósom eljegyzésünk napján ünnepi beszédét így fejezte be: „Most pedig megengedem, hogy leányomat először megcsókolhasd.” Kicsit kuncogtunk magunkban, hogy ezt már előbb gyakoroltuk.

Irány vissza Sárospatakra, a második emelet 9-es diákszobába. Mind az öten újra együtt vagyunk. Költözünk, rumli. Utazás előtt nagy vidáman ficáncolunk. Éjszaka egymás elöl sorra kirángatjuk az öreg vaságy tartóit, mint akik vesztüket érzik. Úgy sem lehet itt aludni... Úgy sem találkozunk így soha többé...

DIÓSGYÖRBEN

Jövőmre nézve Sárospatakon három lehetőség kínálkozott. Az első, hogy a Tiszáninneni Kerület legjobb gyülekezetébe, Egerbe induljak. Az ottani öreg lelkész nyugdíjba készül. Ezt a helyet Rózsa Tibor kapta meg, aki törzsgyökeres pataki. Második lehetőségem, hogy megpályázom a szeniorságot, amire Bárdos Zoltánt jelölték, mint aki pataki, és jól ismeri a múlt és jelen összefüggését. Harmadik eset a belföldi ösztöndíj. Hiába hívtak Franciaországba, a misszióba, mert lezárultak az országhatárok, se kelet, se nyugat felé nem lehet menni. Ezért javasolták Sárospatakon a belföldi ösztöndíjat, amire pályázhatok.

Debreczeny Pista dobbant közénk vidáman, a már alig létező diákszobánkba.

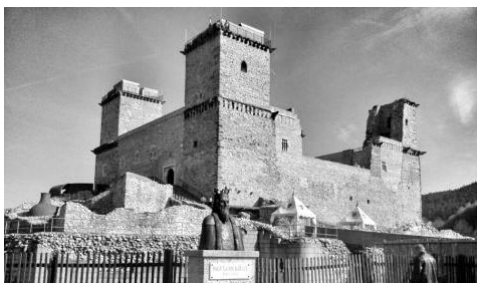
- Hogy vagy, öregfiú? – ütögette a hátamat.
- Köszönöm jól – válaszoltam.
- Mész Poroszlóra segédlelkésznek!

Visszacsapkodtam neki.

– Nagyon jó lesz, ha oda küldött az Úr Isten. Vele még a legsötétebb Abaújba is szívesen megyek.

Pista közbevágott.

- Örülj, fiam, inkább Poroszlónak.

Diósgyőri vár

Kettesével, hármassával ugráltam le a kopott falépcsőkön hivatalos borítékomért az irodába. Köszönés után Kalydi Éva titkárnő kezembe nyomta a borítékot, ál-

dást kívánt szolgálatomra. Megköszöntem, lassan indultam föl-felé. Ráérek felbontani, mert Debreczeny Pista már közölte tartalmát, hogy Poroszló. Mit nézzek rajta? Olyan mindegy, hogy hová, bár Szabó Zoltán professzor szinte biztosra közölte, hogy elfogadták kérelmemet és ősszel visszajöhetek Patakra. Egyesével lépettem a második emeleti szobánkba, ahol felnyitottam a borítékot és megállt a lélegzetem... Az esperesi és kerületi értekezlet Bojtor István abszolvált teológust 1951 júliusától Diósgyőrbe rendeli segédlelkésznek. Erről értesítést kapnak...

Meglepődve fűlsóhajtok. Jó érzés hullámozik bennem. Folytatódik a diadalom? Engem Miskolc-Diósgyőrbe, legjobbat a legjobb helyre? Akkor még úgy gondoltam, hogy a gyülekezet „teszi” a pásztort. Minél kiemeltebb, minél híresebb helyen szolgál valaki, annál ismertebbé, híresebbé válik. Ma már tudom, hogy nagyvárosban is lehet gyöngye pásztor, és kicsi faluban is található gyöngyszem. Nem a körülmény, a helyzet hat az emberre, hanem az ember hat a körülményre, helyzetére. Nem az a kérdés, hol vagy, mennyi a fizetésed, ismert vagy elhagyott helyen szolgálsz, van-e orvosi rendelő, élnek ott intelligens emberek vagy sem, hanem az a kérdés, hogy az Úr küldött-e oda, vagy nem. Filep tanítványt a Gázai úton egy emberért küldött el az Úr. A főember Jeruzsálemből jött és „elveszett bárány” volt. Isten előtt nincs személy- és helyválogatás, hanem az kedves neki, aki Őt féli és neki engedelmeskedik. Filep elindult, és Kandaké megtért a gázai úton.

Palástban

Beleringatom magamat Diósgyőrbe, ahol nagy szükség lehet rám. „Ne aggódj, kedves pásztor és gyülekezet, mert az Úr akaratából holnapután, július 1-én, vasárnap reggel ott leszek.”

Sárospatakon hajnalban keltünk Horváth Zoltán évfolyamtársammal. Könyveim, holmiim Sárospatakon marad-

tak Király Zoltán háznagynál, mert ki tudja, mi lesz ősszel? Debrecenbe megyek, Diósgyőrben maradok, vagy Sárospatak lesz az otthonom? Mindent megtettem Debrecenért. Zolit Felsőnyárádra rendelték Z. Elek Béla lelkipásztor mellé.

Virrad. Ácsorgunk a sárospataki pályaudvar épületében. Álmos mozdulatokkal halkán beszélgetnek az utasok, amikor begördül a szerelvény Újhely felől. Sietünk fölszállni. A gőzmozdony sűrű fekete füstöt ereget. Megélénkül a hangulatunk. Szerencsen átszállás, és félórai várakozás után robogunk Miskolc felé.

Búcsúzom Zolitól. Miskolcon Tiszai pályaudvar előtt árva villamos álldogál, egyetlen mozdulattal felugrok rá. Máris indulunk. Léggompresszorának hangos dobolása olyan érzéseket kelt, mintha Otto-motor hajtana a kocsit. Rázkódunk Diósgyőr felé. Az utasok unottan nézelődnek. A városon keresztül vasúti közlekedés miatt kitérők lassítják a forgalmat. Ismét várakozunk, mert a vasgyár közelében sorompó akadályoz. Erenyő felől kisvonaton csillékben szállítják a szenet. Megint kényszerpihenő. Ijesztően hat rám a város könyörtelensége, de itt vagyok BAZ (Borsod-Abaúj-Zemplén) megye székhelyén. Rohamosan

A diósgyőri református parókia fejlesztik. Például a zenei konzervatóriumba neves tanáromat, Galánffy Lajost nevezték ki igazgatónak, akinek tanítványa voltam Debrecenben. Alig várom, hogy újra találkozhassunk.

Diósgyőr olyan falu, ahol villamos közlekedik. A Táncsics tér 1. szám alatt, a templomnál leszállok. Velem szemben az emeletes

volt református általános iskola, mellette balra az 1930 táján emelt szép parókia. Közepén kőoszlopos tornác, ami bizonyítja, hogy volt miből építeni. Az épülettől balra szerényen álldogál a mutatós parókia mellett a kopottas templom, amit az 1700-as évek idején építhettek. A templomhoz és parókiához vezető úton betonjárda húzódik. A zöld udvart parkosították. Tehát ide várnak engem.

Kicsit megilletődve topogtam a bejárat előtt, aztán határozott mozdulattal becsengettem. Benyhe Imre lelkipásztor nyitott ajtót. Középtermetű, kopaszodó, negyvenhez közeledő férfi. Meglepődve fogad. Valószínűleg július 1-én, vasárnap reggel a pontos megjelenésemen csodálkozik. Bemutakozom: „Bojtor István segédlelkész Sárospatakról.” A helység nevét egy kicsit megnyomom, hogy Sárospatakról. Kirendelésem szerint érkeztem.

Most majd a nyakamba ugrik, átölel és föllélegzik, hogy végre megérkeztem, itt vagyok. De mi ez? A fáradtságom vagy ítélőképességem miatt? Kicsit közömbösnek találom. Diákos kifejezéssel „csepegős típus”. És ki tudja, hogy mi lakik a szívében? Mindenesetre számomra nem vonzó a magatartása. Állunk az ajtóban, míg végre megszólal:

A diósgyőri református templom

– Te volnál az? Isten hozott, drágaságom. Hát akkor lépj beljebb, és helyezd magad kényelembe! Ugye megérted, hogy istentiszteletre készülök?

Magamra hagyott, én meg kényelembe helyezkedtem.

Dél előtt 10 óra, beharangoztak. Együtt megyünk a félig megtelt templomba. Úgy viselkedik, mintha ott sem lennék. Az istentiszteleten több a nő, mint a férfi. A

középkorú, előregedő gyülekezetbe egy-két fiatal is betéved. Sem a prédikáció alatt, sem utána nem érzem, hogy kontaktus volna pásztor és gyülekezet között. Általános bölcsekedés volt a prédikációja, amihez szükséges „felnőni”. Majd megszokom. Hol van itt Szabó Mihály, Ravasz László, Darányi Lajos, Szikszai Béni igehirdetése? Ám az is lehet, hogy a korai kelés csökkentette a befogadó képességemet.

Istentisztelet végén a bajuszos kántor, az após kicsit fentről beszél velem.

– Honnan jöttél, kedves öcsém? Mert mi nem akárhonnan, hanem Debrecenből költöztünk ide.

Amikor válaszoltam, hogy én is debreceni vagyok, rám csodálkozott, de azért értékelte felsőbbtségét, mert ő a magas karzatról néz le a szószéken álló lelkipásztorra és a padokban ülő gyülekezetre. A „feljebbvaló” mindig nagyobbtnak érzi magát.

Elmúlt 12 óra, az előszobában közösen ebédel a család. Nem a barokk ebédlőben, ahol neves vendégeket fogadnak. Korgó gyomorral ülök neki, de mértékletesen fogyasztok a lelkész házaspár iránti kíméletből, a mai ínséges világban. Evés előtt és után a házigazda mindig elmondja a rövid imádságot: „Jövel Jé-

zus, légy vendégünk, áldd, meg amit adtál, kérünk. Ámen.” „Aki ételt, italt adott, annak neve legyen áldott. Ámen.” A három hónapos diósgyőri szolgálatom idején ennyi volt egymással az imaközösségünk.

Délután én szolgálok. Nagy igyekezettel egy régebbi prédikációmát mondtam el a Szentlélek ereje nélkül. Az is „megköztözött”, hogy én nagyobbnak képzeltem a diósgyőri templomot. Ebben a szűkre szabottban alig lézengtek, és a jelenlévők mint viaszbabuk nézték a semmit. Bezzeg Debrecen mellett, amikor a Dombos tanyán jártunk, a cselédházak előtt földön kuporogva is fogadták az evangéliumot!

Vége az istentiszteletnek. A nagy bajuszú após-kántor és a harangozó „letudták” kötelességüket. Imre bátyám, mintha ott sem lennék, a távozókat kíséri, velük nyájaskodik. Karjukat, vállukat simogatja.

– Hogy van drágám? Örülök, hogy eljött. Nagyon vigyázzon magára az úton hazafelé, nehogy baja essék!

Üres szavak ezek, amelyeknek nincs különösebb jelentősége. Vásári fontoskodás.

Délután, istentisztelet végeztével, a tágas lelkészi hivatalba tessékel, ahol majd megbeszéljük a dolgokat. A széles, ragyogó íróasztalához ült, én pedig vele szemben foglaltam helyet. Vártam már, hogy érzékelje a Krisztusba vetett hitemet, amit az újjászületésemkor kaptam.

– Drágám! – kezdte mondanivalóját, és megköszörülte torkát Benyhe Imre. Ceruzája végével finoman az íróasztal tetejét kopogtatta. – Drágám, nagyon örülök, hogy eljöttél és meglátogatsz bennünket. Őszinte szeretettel fogadunk. De nyitott szívvel és takargatás nélkül közlöm veled, hogy én ide téged nem hívtalak és senki nem vár téged a gyülekezetben. Kedveském! Tulajdonképpen miért jöttél ide?

Buzgóságom szertefoszlott, de ha már erről kérdezett, akkor válaszolok. Én is megköszörültem a torkomat, és eszembe jutott a mentőötlet, ami nem szalmaszál egy fuldoklónak, hanem erős

kötél. Előhúztam a kirendelésemet és... Jaj, ha elnéztem, mert Poroszlóra szól, ahogy Debreczeny Pista állította. Nem! Dicsőség az Úrnak! Ez Diósgyőr 1951. július 1-től.

– Tessék.

Imre bátyám utána sem nyúlt, száját elhúzta és legyintett.

– Hagyjad, kedveském, mert mellékes. Én is megkaptam, de akkor sem hívtalak.

A súlyos szavak terhe alatt felsóhajtott.

– Mindezeknél fontosabb volna most eldönteni, hogy hova küldjelek vissza. Püspökhöz, espereshez, Teológiára Sárospatakon vagy Debrecenbe?

Míg ezen ő töprengett, visszafojtottam a lélegzetemet. Nagy pofont kaptam. „Uram, mehetek vissza... Hová? Bonyodalmat jelent a Teológián, mert nem voltam jó segédlelkésznek, és most hogyan pályázzak belföldi ösztöndíjra? Visszamegyek Patakra, körbe nevetnek a fiúk. Igazuk van. Bocsásd meg Uram, hogy nagyképuen utaztam Diósgyőrbe. Kérlek, hogy kegyelmed takarjon el, amikor kilökve elhordom magam innen.”

A gyászos csöndet Imre bátyám törte meg.

– Hát, ha akarod, akkor maradj. Megnyugtatlak, hogy kevés munkád lesz itt a hivatalban. A hitoktatást Kígyósi Dezső végzi, a temetéseken én fungálok. Az irodai munkák alól is fölmentelek. Marad Lillafüred és Hámor. Elfogadod így? Ahogy akarod...

– Igen.

– Van-é még kérdésed?

– Nincs.

Megint a tarkóját vakargatta, azután összeráncolta homlokát.

– A fizetésed, anygalkám. A fizetésed. Súlyos gond ez rajtam, mert az elődöd helyzete tisztázatlan. Ugye nem képzeled, hogy a mai világban gyülekezetünk két segédlelkészi állást tartson fent? Ezért a segédlelkészemnek folyósított 300 Ft-os kongruát, államszegélyt mai naptól kezdve átadom neked, amiből kifutja a kosztod. Egy ebéd ára 7 forint. A lakást pedig térítés nélkül adjuk.

Válaszolni akartam még valamit, de megint ő kezdte.

– Édes kincsem! Ha nincs több kérdésed, akkor legjobb, ha meghúzod magad itt a lelkészi hivatalban. Ugyanis a káplán szobát elméletileg és gyakorlatilag elődöd, Kós Zoltán lakja, oda nem léphetsz be. Hogy döntöttél a kosztodról? Rád bízom, anygalkám. Ahogy akarod. Reggel és délben hozzánk is jöhetsz. Őszinte szeretettel mondom, hogy havi 250 forintot fizess. Legokosabb, ha vacsorádat megoldod egyénileg. Természetesen kenyérjegyedat és minden élelmiszer szükségletedet leadod nekünk, hogy étkezésedet biztosíthassuk neked holnaptól kezdve. Ha pedig kifőzdet választasz, azzal nekünk teszel szívességet.

Lassan összeszedem magamat és emlékezem a szolgálati helyeimre, mint segédlelkész. Kötegyán, Debrecen, Makó és ez év tavaszán Tiszanána. Mint exmisszus ezeken a helyeken olcsóbban étkeztem és bőséggel, mint itt. Miskolc „*drága hely*”. A kongruámon kívül más jövedelmem nincs. Ha reggelit és ebédet kifizetek, marad még 50 forintom. Életemben először és utoljára jó fiú akartam lenni, és Ilonka néni nagytiszteletű asszony főztjét választottam. Úgy élünk majd itt a parókián egy családban, mint a galambok. Hetenként háromszor-négyszer sóskafeves volt, és úgy gondoltam, hogy valamilyen célzást teszek a levesre. Az ilyen pillanatot pszichológusok empátiának, beleérzésnek nevezik. Imre bátyám ráérezett a gondolatomra és megelőzött.

– Szívecském! Mi nagyon szeretjük a sóskafevest, mert igen egészséges.

Igazának bizonyosságául gyorsan „behörbölte”, ami a tányérjában volt. Az ige szerint szólt hozzám, mert Istennek minden teremtetett állata és növénye jó és javunkra van. I. Timóteus 4, 4.

Vasárnap este végre egyedül maradtam az irodában, hangulat nélkül. „Uram, Te akartad így. Hiszem, hogy itt állasz melletttem, áldott szemeiddel rám tekintesz és bennem élsz a Szentlélek által. Elcsöndesedésem után, hosszú levelet írtam Uzonkámnak. Jó érzésem volt, hogy az Úr Jézusnak is elmondhatom sorsomat, és valakinek még, aki figyelmez reám.

Templombelső

A földi téreken vándorok vagyunk. Egy Halleluja éneket dúdolgatok magamban (324. ének):

*Vándorutam Jézussal járom.
Boldogan csak Véle jár szívem.
Utam, céloim másban nem találom,
Szívbe, házba üdvöt Ő viszen.
Szívbe, házba üdvöt Ő viszen.*

*Hű Uramhoz térek én be egyre,
Csillapítani szomjamat, éhemet,
S hogy felettem úr legyen kegyelmed,
Reá bízom testem, lelkemet.
Reá bízom testem, lelkemet.*

A földi téreken csak vándorok vagyunk!

MUNKATÁRSÁK

A gyülekezetbe kibocsátott segédlelkésznek kötelessége, hogy a püspök úrnál bemutatkozzon, az ő áldásában részesüljön. „*Praktizálásom*” kezdetén főtiszteletű dr. Enyedy Andor püspök úrhoz voltam hivatalos. Kellemes nyári reggel és a villamoson bámulva ülök. Haladunk a belváros felé. Néhány lelkipásztorral utaztam, akik derűs és izgalmas történeteket meséltek Enyedy Andorról. Írásait és doktori disszertációját a „*Magyar református káté-irodalomról*” készítette. Ismerkedtem a prédikációjával, amikor Jézus meggyógyított egy vakot. Nyálával kis sarat csinált, rákenete a vak szemére és így szólt: „*Menj el és mosakodjál meg a Siloám tavában... és megjött a látása*”. (János 9, 7.) Tavasszal kanonika vizitáció és ellenőrzés alkalmából Sárospatakon hallgattam, amire Nagy Barna közigazgató izgatottan készült.

– Olyan ez, cimborák, mint a villámcsapás!

A püspök 1888-ban született, 1966-ban halt meg. Önvallo-másában arról tesz bizonyosságot, hogy: „Ki nekem Jézus Krisz-

Dr. Enyedy Andor püspök

tus?” Sátoraljaújhelyen lelkipásztor, ahonnan Miskolcra választják meg. Püspök lett 1943-tól 1953-ig, amikor le kellett mondania, de mint lelkipásztor, a Kossuth utcán prédikálhatott. Tömegek hallgatták. A Sárospataki Teológia megszüntetésekor Budapesten tartózkodott a Zsinaton, és ott sírva fogadta a Debrecenből hazatért pataki fiatalokat. Az iskolát azonban nem nyithatta meg. Prédikálhatott Miskolcon 1955-ig.

Püspöksége idején az egyházi nagyságokkal szembekerült. Magatartását különféle szempontok alapján kritizálták az önmagukat szakértőknek és haladó szelleműeknek képzelő papok. Bennem annak a püspöknek képe maradt meg, akit a teológiai tanárok, esperesek, lelkipásztorok, gyülekezetek szeretnek és tisztelnek. Enyedy Andor szép hangú beszéde, közvetlen, megjegyzései tiszteletet parancsolnak, modora barátságos, keresztényi és emberséges. A püspöki székből az 1944-1945-ös viharok idején éppen úgy segített „zsidógyanús” lelkészeknek, az antiszemita sötétségben, mint a Felvidékről kitoloncolt tömegekkel sodródó, nemzeti hatás alatt lévő igehirdetők elhelyezésében. Óriássá nőtt a szememben a Sárospataki Teológia államosításakor.

Mosolygós délelőtt megilletődve léptem be a Pálóczi utca 9. szám alatt lévő püspöki rezidencia boltíves kapuján. Balra, lépcső vezetett az előszobán át a püspöki hivatal helyiségébe. Nyüzsgő, fontoskodó, barátságos és hivatalos személyek tartózkodtak bent. Az egyház és állam magas polcain ülők körül min-

dig akadnak ide-oda szálldosó fontos munkatársak. Megismer-tem a vékony, nyúlánk, szőke bajuszos Csorba László püspöki titkárt. Meglepődve örömmel hallottam, hogy megtért keresztyén. Próbálom azonosítani a többieket is. Az őszes, simára fésült aranykeretes szemüvegű nem más, mint Ilosvay Ferenc mutatós megjelenésű „*pénzügyminiszter*”. Azt már régebben megtanultam a hivatalos előjáróktól és a lelkipásztoroktól, hogy az anyagi kérdések fontosabbak minden más témánál. Fő dolog az, hogy az egyházban pénz legyen.

Beléphetek a püspök úr fogadószobájába. A magas, derűs arcú, ezüstös hajú, méltóságot árasztó férfi barátságosan kezét nyújtott. Az intézményekkel, iskolákkal terhelt, nehéz időben a lelkipásztorokkal való szűkös helyzetben a püspök türelmesen foglalkozik az újdonsült segédlelkésszel is. Ma már a földgolyót körül száguldó egyházi vezetőknek nincs idejük lelkipásztorokkal, segédlelkészekkel foglalkozni.

– Foglalj helyet, és ki vagy te fiam? – mutatott a bőrfotelre Enyedy Andor.

Leültem.

– Bojtor István abszolvált teológus, diósgyőri segédlelkész vagyok.

Kérdez és válaszolok. Először a megtérésemről, azután a debreceni fegyelmiről, majd a Sárospatakról való felvételtől tájékoztatom.

– Szolgálati helyeid? Körülményeid? Anyagi helyzeted?

– Megfelelő, püspök úr.

Érdeklődéssel hallgat, bátorít, és Krisztusra mutatva elbocsát. Jól sikerült találkozásként könyvelem. Enyedy Andorral személyesen többé nem találkoztam, mert közben ránk zúdult a szennyes történelem fullasztó lehelete.

Nádházi Bertalan vasgyári lelkipásztorral utaztam haza a püspök úrtól. Ő az 1919-es forradalomban is szerepet vállalt, ez a mai helyzetét megkönnyíti. A mutatós megjelenésű vasgyári templomot Horthy István, a kormányzó fia építtette a gyüleke-

zetnek. Kikérdezett a püspök úrral való találkozásunkról. De miért is ennyire kíváncsi?

Benyhe Imre mint segédlelkész szívósan kívárta Komjáthy József nyugalomba vonulását. Végre tíz év után Diósgyőrben utódja lehetett. A nagy embereket irigyelik és sóvárognak rá, hogy helyére ülhessenek. A lelkész kollegák fanyalogtak ugyan, de elismerték Benyhe Imre türelmét, hogy nem siette el. Hívőnek tartja magát. Én erről másoktól nem hallottam, bár részt vettem konferenciákon, lelkészgyűléseken, csendes napokon. Az is lehet, hogy az ő látóköre kissé beszűkült, ezért ítélőképessége fogyatékosabb. Mennyei Atyánk pontosan tudja, hogy ki kicsoda, mert ismeri az övét. „*Az én juhaim hallják az én szómat és követnek engem.*” Kicsit nehézkes bemutatkozásunk ellenére, úgy vettem, hogy hívő lelkész mellett szolgállok. Dicsekedtem vele Uzonkámnak is, mert az ébredés idején az volt a legfontosabb, tudakozódni arról, hogy megtért-e vagy se? A püspöki tekintély nekünk nem jelentett sokat, sem a doktori cím viselése és szaktudása. Fő mércénk volt a hit. Akivel találkoztunk, vagy akiről beszélgettünk, az volt a kérdésünk, hogy az illető hisz-e Jézus Krisztusban?

A lelkipásztor a református dogmatika szerint „*primus inter pares*” első a többiek között. Benyhe Imrével nem volt sem ige, sem imaközösségünk. Egyházi, teológiai beszélgetés helyett betöltött bennünket a mindennapi élet parányi vagy súlyos gondja. Arra voltunk kíváncsiak, hogy tisztel és szeret-e bennünket az illető azután is, hogy valamelyikünk hibájából feszültség vibrál közöttünk. Benyhe Imre és köztem bizonyos feszültség volt érzékelhető. Egy reggel négyszemközti beszélgetésre hívott. Leültem.

– Csillagom – kezdte –, könnyelmű lépés volna, ha te itt, Diósgyőrben bethánistákat látogatnál. Én is hívő vagyok, Kovács József Debrecen homokkerti lelkipásztorral rokonságban. Nagyon helyteleníteném, ha keresztyénekhez ilyen látogatásokat tennél.

Rábólintottam, mert ebben az időben mutatta meg Isten határozottan, hogy nemcsak a megtértek által cselekszik, hanem tradicionális templomosok által is, sőt még a hitetleneket is felhasználhatja, ha akarja. A Magyarországi Református Egyházban élő és halott gyülekezetekben szolgálunk, Krisztus parancsolatából erősítjük azokat, akik halófélben vannak. (Jelenések 3, 2.) A Cselekedetek Könyvében erre vonatkozóan figyelemre méltó történetet olvashatunk. Cézáréában a római százados adományainak és imáinak illata följutott Isten trónja elé. De az imádság, az adakozás, a könyörület kevés volt az üdvösséghez. Ez a katonatiszt Pétert hívatta magához, aki hirdette neki saját házában Krisztust. Akkor leszállt a Szentlélek reájuk és nyelveken szóltak. (Cselekedetek 10, 4-5.) A százados háza népével együtt megtért. Ebben a történetben az a lényeg, hogy ez a római ember akkor új életet kapott Istentől.

Főnököm kívánságát igyekeztem teljesíteni egy ideig, és csak augusztus közepén kezdtem látogatni azokat, akik nem színből, hanem szívből követik Jézust. Isten Fiának vallották Őt a munkások, értelmiségiek, reformátusok vagy evangélikusok. Igen, összetartozom velük a büntörlő Jézus vére és a kitöltetett Szentlélek által. Megbántam eddigi tartózkodó magatartásomat, mert a hívő közösségben áradó mennyei erőktől fosztottam meg magamat és a testvéreket.

Benyhéné Ilonka néni egy kicsi, mosolygós, barátságos és tartózkodó személy. Szüleit Debrecen homokkerti városrészéből Miskolcra költöztették, hogy közelebb legyen a két család egymáshoz. Benyhe Imre lelkész meghalt 1970-ben. Éva papkisasszony 14 éves, nyúlánk, vézna, aki nem tudja hova tenni magát, ezért szívesen eltűnik a porondról. Nem érdekli őt az egyház válsága. Fogalma sincs a bethánizmusról. A párt keresők vagy melegebb vérű fiatalok azonnal gondolnak valamit a jelenről, esetleg a jövőről is, ha egy leánnyal találkoznak. Velem is így történt legációban, csendes napon, konferencián vagy hétköznapon, hogy összevillant a szemünk valakivel, és kicsit meg-

élenkült a szívritmusom. Igaz, hogy Éva még csak 14 éves, de az „introvertált”, önmagával foglalkozó leány közelsége abszolút hatástalan volt reám.

Komjáthy József lelkipásztor volt Benyhe Imre elődje. Nagy-hírű, tekintélyes szónok, akinek előkelő hely jutott a társadalmi ranglétrán. A közösségi élet középpontjában állott, aki fentről lenézte az alattvalókat. Lelki-szellemi síkon a spiritizmussal foglalkozott, amiben szaktekintély lett. Hírneves spiritiszta szé-ánszokat rendezett a református parókián. Elfelejtkezett Saul királyról, aki jövendőmondó asszony kért segítségül, akit bűne miatt halállal büntetett az Úr. (I Sámuel 3, 6.) Komjáthy József asztaltáncoltatásait ma is emlegetik Diósgyőrben.

Talán a parókián maradt démonok miatt valami „megkötözöttséget” éreztem a lakásban és a templomban. Debreceni diák-éveim alatt gyakran jártunk a tiszántúli kerület gyülekezeteiben. „Vendégül láttak” hideg, földes szobában, vagy Vince János parasztfiúval aludtam közösen az egyetlen szalmás ágyon a szeretet légkörében. Alattunk a kotlós kis libákat, vagy kis csirkéket melegített, de a keresztyén szeretet légköre ölelt át bennünket mindenütt. Hiszem és vallom, hogy Jézus Krisztus uralkodik az ördögök felett és kiűzi a démonokat. De ahol nincs jelen az Úr-nak Lelke, vagy csak alig, ott a gonosz szellemek uralkodnak.

Kígyóssy Dezső hitoktató lelkészünket csak vasárnap látjuk, mert egész héten távol van. Reggel 9-re, hajszálpontosan érkezik kerékpáron. Megtartja a gyermek-istentiszteletet és tovább kari-kázik. Nem vesz részt a gyülekezeti alkalmon. Nőtlen. „Működése” külön kategóriába sorolható.

Magyarországon, 1944 előtt a Horthy kormányzósága ide-jén, az állam által elismert felekezetekben kötelező volt a gyer-mekek és ifjak templomba járása, a hittanórán való részvétel. Az állami és egyházi bizonyítvány sorrendjében első helyen a *hit-és erkölcsstan* osztályzata állott. Valahogy az rögzült bennünk, hogy az egyház és a hittan két különböző dolog. Az egyetem teo-lógiai fakultása nem egyházi, hanem állami intézmény volt. A

vallástanárokat, egyetemi professzorokat nem a lelkészi, hanem a pedagógiai kategóriába sorolták. Magától értetődő, hogy az istentiszteleteket, bibliaórákat, evangéliumi alkalmakat mellőzik a diákok. Az elképzelés annyira „beivódott” a vallásos tömegekbe, hogy a fiatalokat 1948 után is állami feladatként kellene nevelni, gondolja ezt a mai népegyház, így képzelik ma is sokan.

Kígyóssy Dezső alig találkozott gyülekezetünkkel. Öntudatos férfi, aki vallástanári vizsgát tett, és ezzel nagyobb a lelkipásztornál. Övé a nevelés feladata, miénk az egyház. A gyermek istentiszteletekre pontosan érkezik, néhány perccel hamarabb a kezdete előtt. Nadrágszárát alul csipesszel fogja össze, nehogy olajos legyen. Gondosan megkötött, élénk színű nyakkendője, világos ruhája, hosszú orra, hanghordozása és stílusa, aglegénysége különbözik a megszokottól. Viselkedése különös, mert ő nem az egyházé, hanem az államtól kapott fizetésért dolgozik, állami felügyelet alatt. Vajon a diósgyőri reformátusok mennyire ismerik Kígyóssy Dezső „felelősségteljes” munkáját?

Röpke kézfogás után tovább siet, mert talán rangján alulinak találja, hogy a segédlelkésszel beszélgessen, vagy az istentiszteleten részt vegyen. A *zsinat presbiteri elv* alapján az egyház alulról felfele épül. Kezdődik a gyülekezettel, azután következnek a lelkészek, esperesek, püspökök, teológiai tanárok. Legmagasabb egyházi szerv pedig a zsinat. A mi időnkben valahogy megfordult ez a rend és fentről lefele építkezünk. Így: zsinat, püspök, teológiai tanár, esperes, hitoktató, lelkész, segédlelkész és legkisebb a gyülekezet. Nem az egyházközségben születnek kérdések, megfogalmazások, hanem a zsinatról indul el minden, ahol néhány ember megfogalmazza a határozatot, és mint törvényt, leküldi az espereshez, onnan a gyülekezetekhez. A Szentírásunk az egymás melletti közös szolgálatra biztat. Ehelyett „felelős örállóink” az egyházkormányzatnak való teljes engedelmisséget követelik. Hallgatnak arról, hogy *„amiképpen a test egy és sok tagja van, az egy testnek tagjai pedig, noha sokan vannak, mind egy test, azonképpen a Krisztus is... Ti pedig a Krisztus teste*

vagytok és tagjai rész szerint.” (I. Korintus 2, 27.) Hitoktató, lelkes, segédlelkész, valamint a gyülekezet egy a Krisztusban. Ezzel szemben alig látjuk egymást. Sem Benyhe Imre bátyám, sem én soha nem látogattunk hittanórákat az iskolában. Kígyóssy Dezső soha nem vett részt az istentiszteleten, soha nem prédikált. Segédlelkész és vallásoktató lelkész kicsit „kívül állnak” a gyülekezet rendjében.

Kántorunk: Imre bátyám nagy bajszú apósa, az új *próba énekeskönyv* szerint vezeti az éneklést. Debreceni származására különösen büszke volt. Ezen kívül semmi más nem fűzött össze bennünket. Egyetlen közös témánk maradt, ha én prédikáltam, hogy az igehirdetés előtt kijelöljük az énekeket. Csöndes feleségével úgy tekintettek rám, mint „édes gyermekükre”. (És így tovább...)

A *harangozó* lakása a parókia szomszédságában, kiskapun át egyetlen lépésnyire volt. A kiskapu nem összekötött a parókiával, hanem elválasztotta a lakókat egymástól. A harangozó becsülettel végezte előirt kötelességét az „egyházi intézmény szervezésében”. Tisztelettel köszönünk egymásnak, és saját világunkba merülünk. Fizetésemelést kérnének és fölmondással ijesztgetnek, de Imre bátyám nem is bánná, ha már elmennének.

A *presbiterek* szórványosan járnak templomba, alig ismerem őket, pedig renoválás miatt gyakrabban tart gyűlést Imre bátyám. Ezekre a megbeszélésekre nem hívtak meg. Fogalmam sincs róla, hogy mit tárgyaltak és mit határoztak. Az egyházi adminisztráció is tabu előttem. Ismeretlen a gyülekezet levéltára, ügyvitele és iktatókönyve. Legtitokzatosabbak a pénzügyi számadások. Miért is pillanthatnék bele?

*Kós Zoltán*ról beszélgetnek Imre bátyámmal a gyülekezetből néhányan. Segédlelkész volt előttem. Fekete Péter debreceni teológus hirdette neki Jézust, és elfogadta az isteni kegyelmet, megtért. Fekete Péter a legkiválóbb hallgató volt a Teológián. Éles eszű, jó fejű, szervezésre hajlamos, rámenős, biblikus református igehirdető. Héber grammatikában és az ószövetségi

izagógikában annyira tudós, hogy Pákozdy László professzor mellett tanársegédnek jelölték Debrecenben. A Kós Zoltánról szóló emlékezések és tárgyi bizonyítékok alapján életrajzot készítek magamnak. Krisztus mellett való döntése után lobogó szívű keresztyén, csendes jellemű férfi, akinek a bizonyágtétele határozottan zengett. Céltudatosan hirdette, hogy „*térj meg!*” Ne Kós Zoltánhoz, hanem Jézushoz jöjj! Talán öelőtte is járt a gyülekezetben élő hitű keresztyén, mert Isten munkája nem velünk kezdődik, nem velünk végződik ebben a világban. Voltak előttünk és lesznek utánunk a világ végéig.

Benyhe Imre a gyülekezet néhány tagjával együtt tisztában volt azzal, hogy a 27 éves, magába forduló, gyöngye idegzetű férfi hívő ember. Szívesen utazgat haza édesanyjához, mert nőlen. Egyszer a miskolci állomáson pillanatnyilag elfelejti, hogy hová és miért utazik? Igen, „*a mi országunk a mennyekben van.*” (Filippi 3, 20.) Annyi jutott eszébe, hogy mi e földön járunk, és a menny felé haladunk, vagyis előre és felfelé megyünk, ezért van állandó feszültség az életünkben. Kós Zoltán a miskolci Tiszai pályaudvar pénztára közelében áll, lökdösik, az alkoholos leheletek büze árad reá. Végre odaér a pénztárhoz, jegyet kér a mennyországba. „Hová?” Kérdezte a pénztárosnő. „A mennyországba”, válaszolta. Kinevetik, ahelyett, hogy kiigazítanák. Őt mindig csak nevetik? Miért? Dühbe gurul, rugdos és pofozkodik. Lefogják, mentő viszi az ideggyógyászatra. Állapota romlik. Budapesten az elmegyógyintézetbe szállítják, majd onnan később Sajósenyére, Kövér Imréhez kerül a Szeretetotthonba.

Tegnap este arra kért Imre bátyám, hogy szedjem össze Zoltán holmiját, csomagoljam be, mert rövidesen jön az édesanyja, hogy hazavigye. Azután beköltözhetek a kápláni szobába. Dél előtt bevásárlás ürügyén kedvetlenül ténferegtem Miskolcon. Üresnek, céltalannak láttam az életemet. Úgy éreztem, hogy sötét erők szorongatnak. Délután hozzáfogtam Kós Zoltán hagyatékának összeomagolásához és megint rám jött a sötétség hatalma... Vigyorogva táncolt előttem a Sátán. Úgy éreztem, hogy

a félelem és a hitetlenség nyilait lövi belém. Keresztyén életem során kísértések, bukások, nyomorúságok között számtalanszor elnyertem Krisztusom szabadítását, örültem győzelmes erejének. Most itt gubbasztok az elődöm íróasztalánál, és azzal a kérdéssel viaskodom, hogy hívő is juthat elmeogyógyintézetbe. Miért? Mit és hol vétett? Mert Kós Zoltán is azt hirdette, hogy Krisztus megbocsát, Krisztus a győztes, Krisztus gyógyít, Krisztus üdvözít! Fogadd el és győztes leszel! Zoltán elfogadta Jézust és megzavarodott. Miért? Örült és sátáni gondolat az, hogy ez a megtérésének következménye.

Felállok és belelapozok könyveibe, megérintem a ruháit és félek... Zörgést hallok. Ez már nem hallucináció, nem beképzelet, hanem igazi koppanások... Mozdulatlanul várok, amikor Imre bátyám nyitott be hozzám.

– Haladsz, csillagom? Akkor holnap már beköltözhetsz a szobába. Szegény Zoltán...

Fejét csóválva sóhajtott és közelebb lépett hozzám.

– Elmondom azt is, angyalkám, hogy az utóbbi hónapokban egy édesanya állandóan zaklatott azzal, hogy a fiát fogadjam ide segédlelkésznek. Tudod kedveském, hogy Diósgyőr kiemelt hely, sokan pályáznak ide. Aztán amikor megértette az édesanya, hogy Komjáthy József lelkipásztor két éve meghalt, és Zolival mi történt, hát gyorsan visszalépett. Nem akarta, hogy fia is hasonló sorsra jusson. Te azért dolgozz tovább és érezd jól magad közöttünk...

Puha léptekkel távozott. Amint becsukódott az ajtó, megint egyedül maradtam. Visszaültem Zoli asztalához, lassan kihúztam a fiókjait, körütekintettem a szobában. Úgy éreztem, mintha nagy, kidúlt szemekkel ugrana rám az ördög... Beletúrok a leveleibe, és olyan érzésem van, mintha égetnének. Nézem, olvasom a befejezetlen, összefüggéstelen zavaros sorokat, és úgy érzem, hogy tisztázódik előttem valami. Zoli komolyan megtért és emiatt kigúnyolták. Krisztusról beszélt és ellenkeztek vele. Jót akart és mindig rossz lett a vége. Szolgálatának nincs ko-

moly eredménye. Ki tudja, hogy milyen volt a lelki közössége Imre bátyámmal? Összeütközésbe is kerülhettek, ami újabb kudarcot jelenthetett. Anyagi gondok is szoríthatták a „kiemelt” helyen, mint engem. Pocsékul drága itt az élet, mégis sokan pályáznak ide. Éhezni könnyű, jóllakni nehéz. Vagy... Zoli csapdába esett?

Zoli vágyik egy kisebb, melegebb gyülekezetbe. De hol választják meg őt? Hívő lányokkal levelezik, mert szelíd otthonra vágyik, mint én... Mint magános ember a milliók között. Liheg a megértés, a simogatás, a bátorítás után. Megkéri az elsőt, a másodikat, az ötödik leány kezét... De bizonytalan egzisztenciának ítéli, visszautasítják. Olyan, mintha összefogtak volna ellene. Csalódások, kudarcok, vereségek halmaza. Ennyi jutott neki az életből? A mennyországba szeretne jutni örömek közé, mert helyzete itt a földön csupa rossz. Csak ezt látja, ez veszi körül. Mérget szurkálnak belé. A gonosz lélek azzal kísérti, hogy Krisztus is belehalt a keresztfán bűneink és nyomorúságaink miatt.

Ebben az időben pokoli lángok csaptak fel Magyarországon, amit sztálinizmusnak nevezünk. Kegyetlen, indokolás nélküli letartóztatások, drasztikus deportálások, kivégzések jogalap nélkül. Cenzúrázzák a leveleinket és mindent. „Több besúgó van, mint az ország lakosságának száma,” – mondják. Zoli megrémül, mert figyelik. Mindenki mindent figyel és bejelent. Azt sugdossák róla, hogy letartóztatják, a diósgyőri segédlelkészt elhurcolják, az államvédelmi osztály összeveri, megcsonkítja, többé nem szabadulhat a kezükből.

Ez év tavaszán Derecskéről utaztam Debrecenbe. A sárándi állomáson deportáltakat osztottak el. Iszonyatos látványban részesültem, amikor a vagonok mellett ávós dzsip állt. A „dzsip” szó ítéletet, csapást jelentett. Olyan szó, ami agyvelőnkben, mint éjszakai betört ajtó, jajgató család, negyven-ötven kilógrammos csomag, ütések, káromkodások és „azonnal” szó társult. De miért és hová viszik az összefogottakat? A sárándi állomáson lévő autóban nem ült sofőr. Elöl a vezető ülés mellett fejfelé ha-

lott férfi lába lógott ki az ablakon. Két vékony lábszár. A nadrág szára visszacsúszott, a lábán narancsszínű bokafixes zokni. Elképzeltem, hogy néz ki a gázpedálnál lévő feje. A vonatunk várakozott, behúzódok, összeszorított szájjal felhúzom az ablakot. A szemben ülő parasztasszony nem ilyen finnyás, mert kihajolt a kocsí újra lehúzott ablakán és ezt kiáltja:

– Hulljon le a csillagotok!

Zolit figyelik. Bizonyosak vagyunk benne, hogy a „tisztogatás” Miskolcot is eléri rövid időn belül. Megszabadul a város a nem kívánatos elemektől, és fölvirágozik Magyarország. A Vasgyár ontja háborús termékeit. A propaganda szajkózza, hogy hazaáruuló klerikálisokkal, népnúzókkal és a régi világ itt maradt gyászos figuráival van tele a levegő. Ráadásul a deportáltak kényelmes lakást hagytak maguk után, amit a haladó szellemű ávosok nyugodtan elfoglalhatnak, mert akik elmentek, soha többé nem térhetnek oda vissza.

Zolit figyelik és természetesen engemet is. Mindenki mindenkit figyel. Iszonyodunk a szenvedéstől. Talán neki is volt a kegyetlenségből tapasztalata.

Bevallom, hogy én is félek, mint aki egyedül maradtam. Valóban egyedül? Igen, ha elengedtem Jézusom kezét. De az én Uram itt van velem, mint Pállal és Silással a filippi börtönben, és kinyitja a börtönajtót. Az Isten szava és Szentlelke biztosít arról, hogy ne aggódjak, mert meg van minden napnak a maga baja, és nem hagy bennünket árvakul. Velünk van, Akinek adott minden hatalom, mennyen és földön a világ végezetéig. Nem a hívők bolondok, hanem azok, akik elutasítják az Úr Jézust. A Sátán munkájának jelei a bűn, a szenvedés, valamint a halál. De Jézus megbocsát a bűnösnek, könyörül a szenvedőn és feltámasztja a halottat a jelenben és a jövőben.

Hívó ember is juthat olyan mélységbe, mint Illés próféta, aki úgy imádkozott: *„Elég! Most ó Uram, vedd el az én lelkemet, mert nem vagyok jobb az én atyámfiaimnál...”* Az Úr angyala pedig így válaszolt: *„Kelj fel, egyél, mert erőd feletti utad van.”*

Azután tüzes szekérrel magához ragadta a prófétát. (I. Királyok 9, 7.) Az Úr Jézus feltámadása után háromszor kérdezte Pétert, hogy „szeretsz-e engem?”, s a tanítvány háromszor megtagadta Mesterét. (János 21, 7.) Az Úr hatalmas erejével könyörül rajtunk, de azt kéri, *„vigyázzatok és imádkozzatok, hogy kísértésbe ne essetek.”* (Máté 26, 41.) Megadom magam az Úrnak. Fejemet lehajtom, kezemet imára kulcsolom: Uram, ha el akarod venni tőlem ezt a „kiemelt helyet”, szolgálatokat, Sárospatakat, pénzemet... Uzonkámát... életemet, akkor legyen meg a Te akaratod, csak maradj velem mindig.

Az imádság után feloldódtam, megerősített az Úr Jézus szava, hogy aki meg akarja tartani az életét, elveszíti azt. Aki pedig átadja magát és mindenét az Úrnak, az életét is, megtalálja azt! Átrendezem a kápláni szobát, hogy semmi se maradjon úgy, ahogy Zoli hagyta. Megnyugodtam, lefekszem, villanyt oltok, és megint támad az ördög, hogy bűneimért szenvedni kell. Diós-győrben nincs kegyelem.

Nincs kegyelem? Hiábavaló minden, mert úgyis alul maradok a vándor utamon? Nem, mert Jézus figyelmeztet és bátorít, hogy Ő azért jött, hogy az ördög munkáit lerontsa.

Alomba merülök

SZOLGÁLAT

A kápláni szobában ülök, szolgálataimról gondolkozom, és Toókos Gyula tábornok jelenik meg előttem. Uzonka édesapjára gondoltam. Olyan rémképek ugráltak bennem, hogy Toókos Gyula nyugalmazott vezérőrnagyot családjával együtt deportálták. De miért és hova? Tény, hogy Horthy Miklós, szárnysegédje volt édesapánk. Tény az is, hogy Erdély visszacsatolásakor 1940-ben büszkén vonult fel Kolozsváron a virágessóval fogadott magyar csapattal. A második világháború esztelenségét, bukását előre látta, és hivatkozással egészségi állapotára, az első világháborúban a harcmezőn kapott sebesülésére, nyugdíjazását kér-

Toókos Gyula

te. Próbálta jelezni, hogy a magyar kormány politikája végzetesnek látszik. Idejében kilépett a háború, illetve a háborúellenes mozgalomból és a gazdálkodásba vetette magát.

Leigazolták 1945 után, és két lehetőség közül választhatott: vagy megtartja nyugdíját és akkor földjét leadja, vagy földjét megtartva nyugdíjáról lemond. Jó érzékkel, bölcsességgel a nyugdíját választotta, amit egy pár hónapig meg is kapott. Földjét, 220 holdat leadta akkor, amikor még szó sem volt a termelőszövetkezetek megalapításáról. A Debrecen közelében lévő tanyán új épületek, cselédházak, istállók, kocsiszín emelkedtek, a termőföld mellett szép gyümölcsös díszlett. A dolgok rendben folytak a demokrácia idején, de 1948-ban beköszöntött a „fordulat éve”. Magyarországon is átléptünk a szocializmusba, a Szovjetunióval szoros együtt működésre. Megszaporodtak a feljelentések, piszkálódások, statáriális bírósági tárgyalások. A fordulat éve után körülbelül 500 személyt végeztek ki. Akinek vagyona szemet szúrt, annak a hálószobájában, párnája alatt, vagy a vitrinben fegyvereket és lőszerket találtak, „katonás rendben elrejtve”. A tények és a megtalált tárgyak kézzelfoghatóan bizonyították a tulajdonosának osztály ellenességét és bíróság elé állították őket.

Úgy történt, hogy Hosszúpályiban, ahol meghúzódtak a romos Bernáth-házban, a „kegyelem lakás kertje” bejáratánál, pusztát találtak Toókos Gyulánál. A budapesti rádió kicsit szépített a dolgon, mert úgy közölte a hírt, hogy a kézigránátok katonás rendben voltak elhelyezve a konyhaszekrényben. Toókos Gyu-

Toókos Gyula és
felesége, Horváth Ilona

lának volt annyi érzéke, hogy a fegyverhez nem nyúlt hozzá és így az újlennyomat hitelesítése elmaradt. Azonnal letartóztatták, rögtönítélő bíróság elé állították, ami életet vagy halált jelentett. A Werbőczy utcán lévő épületben folyt a tárgyalás. Bo-

gár János főhóhér a terembe kísérve az udvaron felállított bitófára mutatva büszkén mondta neki, hogy nem sokára ezen fog lógni.

Dr. Ludmány Gyula hívő ügyész engedélyezte, hogy Bibliát adjanak be a börtönbe. Dr. Csanády Pál keresztyén bíró is be-kérte magát a héttagú bírói tanácsba. Mi, teológusok pedig kivonultunk a tárgyalásra, és szorongva könyörögtünk Istenünkhöz a szabadulásért. A kihallgatás kicsit döcögve folyt, mert a tanúk egymás ellen beszéltek, amit a bíróság nem fogadhatott el. Végül a vádlottat felmentették. Az utolsó szó jogán megszólalhatott édesapánk: „Olyan vagyok, mint egy űzött vad”, kezdte a beszédét. Könnyeket csalt ki a szemekből. Dicsőség az Úrnak a szabadításért!

Toókos Gyula ismét megmenekült a haláltól. Áldassék az Úr neve! „Biztonság okáért” egy időre az ÁVO aznap újra elvitte. Hat hétig ült a fogdában, míg az ügyét ismét kivizsgálták. Nyugdíját megvonták. Tulajdonképpen a nyugdíj nem állami ajándék, hanem ki-ki befizette munkája ideje alatt a Nyugdíjintézetbe. Néhány hónappal halála előtt 1958-ban visszakapta kegydíj címén a 400 forintot, aminek eszmei értéke több volt, mint a járadék összege.

Annak a férfinak, aki a fegyvert betette a kertkapu mellé, és hamis tanúzást vállalt, a gyermeke forró vízbe esett a tárgyalás napján...

Csütörtök... Péntek... Szombat. Nincs levél Debrecenből. Uzonkámnak rendszeresen írok vasárnaponként, amit már hétfőn vagy kedden megkap és szerdán válaszol. Most semmi...

Végre megjött a levél és nincs baj!

*

Mi a kötelességem Diósgyőrben? Imádság a gyülekezetért, pásztoráért meg az igehirdetésért. A testvéri látogatást Benyhe Imre lelkipásztor megtiltotta. Hírt adtam magamról Horváth Zoltánnak Felsőnyárádra és Sólyom Ferencnek Poroszlóra, Szabó Miska bácsinak Szegedre, Vincze János „parasztprofétának” Hosszúpályiba. És szüleimnek. Vajha megtartaná és erősítené az Úr a benne és egymással való közösségünket!

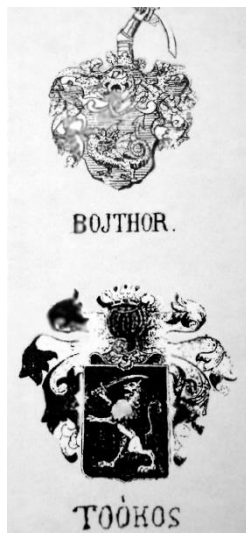
A káplán „átmeneti személy”, ma van, holnap nincs. A főnök általában érzékeny arra, ha a segédlelkész a gyülekezet bizalmát élvezi. Sok helyen pedig néha „rendkívüli dolog”, hogy a segédlelkész fiatalabb, frissebb, merészebb és olcsóbb. Természetes, hogy leánygyermekük jövőjéről a fiatalabb lelkész kapcsolatában álmodoznak. Az 5-45 évig azonos helyen fungáló pásztorok tiszttában vannak ezekkel, és az „öreg lelkész” dolgait, főleg botlásait, tévedéseit fölemlegetik. Ha fiatalabb tévedett, az könnyebben megbocsátható, mert még nincs gyakorlata. Aztán úgylis máshová helyezik.

Diósgyőrben Imre bátyám a felelős Istennek a gyülekezetért, nem a segédlelkész. Okosan döntött, amikor eltiltott a gyülekezettől, a felnőttek és gyermekek látogatásától. Igyekszem háttérben maradni, keserűen tartom magamat a kéréséhez: „A parókia négy fala között éljek? Jó ez így? Ezért győzte le Krisztus a szívetem azon a februári délutánon, azért hívott el a lelkészi szolgálatra, hogy meghátráljak? Miért hozott ide az Úr? Vagy az egyházi hatóság volt engedetlen, amikor Diósgyőrbe helyezett?”

Életünk és szolgálatunk behatárolt. Mit tettek elődeink? Templomot és parókiát építettek. Mi következik utánuk? Az események változnak. Valamikor Komjáthy József lelkész volt a „favorit”. Egy kicsikét minden napon új szakasz kezdődik. Elkoptatott kifejezéssel az „itt és most”, „hic et nunc” színpadáról léptem Diósgyőrbe. Most Imre bátyám a „sztár”. Szerepünket csak egyetlen egyszer játszhatjuk el és soha többé! Lehetetlen ismétlni. Kik a nézők? A gyülekezet, a hívők, az egyházkerület, a magyar állam, az ÁVO, vagy az Isten? Hol vagytok testvérek, gondoltok-e néha ránk? Ki kéri számon az életünket? Nádházy Bertalan szocialista munkáspap, aki most a vasgyári gyülekezet lelkésze és esperes-várományos? Ruszkai Gyula vasgyári segédlelkész, aki élményekkel jött haza a Szovjetunióból, és leánytestvére Hubo Gömör megyei falucskából származó amerikai püspök felesége? Legfőbb bírónk az Isten.

A mennyországban nagy könyveket írnak gondos angyalkezek. Pontosan följegyzik viselt dolgainkat, még a gondolatainkat is. Dicsőség az Úrnak, hogy a viselt feljegyzéseket „átjavítja” Jézusunk kiömlött drága vérével! Átgondolom a helyzetemet, és kérdezem: „mi a feladatom Uram?” Az, hogy reggel és délben némán üljünk a családi asztal mellett? Beszélgessek a gyülekezet tagjaival, amitől eltiltott a nagytiszteletű úr? Egyetlen nyitott ajtó maradt a gyülekezethez, ez pedig a templomi igehirdetés.

Elöttem kinyitva a Bibliám. Többször elolvasom, végig gondolom a holnapi ígét, amiről prédikálni fogok. Megnézem az előtte és utána következő verseket, összefüggéseket. Gondolataimat papírlapra jegyzem; azt is, hogy honnan indulok és hová

Orgona

érkeznek a mondataim. Mi a haszna ebből a gyülekezetnek? Népi közmondás szerint „a jó pap holtig tanul, mégis tudatlanul hal meg”, mert Isten ígéjének gazdag mondanivalója van. Csak rész szerint van bennünk ismeret. Parányi ember csak valamennyit érthet meg Isten gondolataiból. Csak a hatalmas Isten nyithatja meg szívét a porszem teremtményének. Prédikációmban meny-

nyi az emberi és isteni indulat? Az üres szívű igehirdetők állandó kérdése, hogy mit prédikáljunk? Azt, amit Budapesten írtak, amit most a gyülekezet vár tőlem, vagy amit Isten üzen?

Reggel és este olvasom a Szentírást, ami számomra táplálék, éltető kenyér, üdítő víz, vagy pedig mindent felégető tűz. Olyan tükör, mondták a reformátorok, amelyben megpillanthatom Istent és magamat. Nem holt betű, hanem a Szentlélek által az Úr szava. Bibliaolvasás közben gondolatok kergetőznek bennem, hogy megtaláltam-e a helyemet. Hogyan és mit építettem az elmúlt héten, mit cselekedett Krisztus bennem? Mikor és miben dicsértem Őt? Mire tanított az Úr? A Szentlélek által milyen gyümölcsöket teremtem? Közelebb jutottam az Úrhoz és az emberekhez? Hogy állok az ószövetségi zsidó és újszövetségi görög nyelvvel? Pályamunkám dicsőségéből élek-e, vagy tovább haladok a teológia mezején? Uzonkával készülhetek a francia Société de Mission Paris szövetség missziói munkájára? Készülünk a szolgálatra, de alig haladok a francia nyelvben. Másod rendűek a teológiai tudományos kérdések, például az, hogy kiről

szól Jónás könyve? Vagy például nemzetközi probléma, hogy egyfolytában vagy részletekben írták-e Jóel próféciáit? Az élő ígét kell hirdetni. Tegnap a Szinva-pataknál voltam, lábamat a kristálytisztá vízben áztattam, kezemben francia nyelvkönyv és... Uzonkámról álmodoztam.

Diósgyőrben tisztogatta látásomat az Úr. Eddigi igehirdetéseimben azt hangsúlyoztam, hogy *„bűneid miatt elkárhozol. Az ítéletkor gúnyos mosolyoddal együtt szállsz a pokolba.”* Ma közelebb jött hozzám Isten szeretete. *„Vigasztalódj, mert lehajolt hozzád a magányodban a Jézus Krisztus által. Számodra is megszerezte az üdvösséget. Jöjj a forráshoz!”*

Isten bárkit felhasználhat, még Nabukodonozor királyt is az Ő országa építésére. Asszíria királyát az istentelen zsidók ellen küldte az Úr... hogy megbüntesse őket. De felfuvalkodtak, ezért így szól az Isten Izraelhez: *„Ne félj népem az Asszíria-beli királytól, mert még csak egy kevés idő és elfogy búsulásom”.* (Ézsaiás 10, 6-7, 24.) Az Úr szavától bűnhődik Asszíria, aki az Ő büntetésének botja volt. (Ézsaiás 30, 31.) A hitetlen pásztor azonban nem az ajtón megy be a nyájhoz, hanem a kerítésen át próbálkozik, ezért ő nem pásztor, hanem csak béres.

Holnap délelőtt Diósgyőrben prédikálok, és nem csillogtathatom képességeimet. Nem régi vagy modern kommentárokat idézek, se Török István debreceni teológiai tanár nagyszerű dogmatikáját, se Koncz Sándor professzor zseniális magyarázatát nem ismételhetem. Manapság hivatalosan az „időszerű” prédikációkat hajtogatják, hogy napi témákkal foglalkozzunk, mint például az állattenyésztés vagy a szántás. Induljunk ki és érkezünk meg vallásos ruhába öltöztetve a napi kérdésekhez, a mezőgazdasághoz! Ezek hamis elgondolások.

A teológia öt éve alatt extra kurzusok, izgalmas szemináriumi munkák, okos társadalmi, politikai kérdések mellett, mindennél jobban hatott rám Jézus Krisztus élete, szolgálata, halála és feltámadása. Jézus az éltető kenyér és az ige tiszta forrása. A különféle tudományok domináns hatásától Isten megőrzött.

Megtartott az evangélium üde, tiszta sodrásában és annak követésében. Krisztussal élni áldás, nélküle átok.

Vasárnap július 8-án délelőtt 10 óra.

A bajszos kántornak átadtam a kijelölt énekeket. Beharangoztak. Felbúg az orgona, Imre bátyámmal együtt lépünk be a templomba. A gyülekezetben kevesebb a férfi, mint a nő. Ének, ima, igeolvasás után elkezdődik a prédikáció, amiről sem előtte, sem utána nem szokás beszélgetni senkivel. Mi közünk egymáshoz? Mindegy a gyülekezet véleménye, a lelkipásztor kritikája és az én gondolatom, mert az Úr szava első és döntő.

Alapigém Józsué 3, 5. *„Tisztítsátok meg magatokat, mert holnap az Úr csodákat cselekszik köztetek.”*

Testvéreim! Vasárnap a hét első napja, amikor nemcsak hátra nézünk, hogy mi sikerült és mit mulasztottunk, hanem előre is tekintünk. Ezért jöttünk ide most a templomba. Nem megszokásból, hanem az Isten utáni vágy hajtott ide, mert segítségre van szükségünk. Mit üzen az Úr azoknak, akik segítségül várják? Azt, hogy közeledjetek hozzám megmosódva. Imádságban, hálaadásban tiszta kezeket emeljete az égre. *„Tisztuljatok meg”*, ami nem egyes szám, hanem többes. Azt jelenti, hogy most az igehirdető nem egynek, hanem többnek prédikál. Az ige neked és mindenkinek szól most. Tisztítsátok meg magatokat!

Ez a megtisztulás Izrael életében nem emberi munka, nem egy fogadalom, hogy „mától kezdve jó leszek”. A Biblia nem azt mondja, hogy saját erőnkől változzunk meg. Ne délibábot kergessünk. A Biblia szerint helytelen megfogalmazás, hogy „az emberiség saját kezébe vette saját sorsát”. Hát eddig kinek a kezében volt? Az ige azt mondja, hogy az ember képtelen megtisztítani magát, mert ez csak az Úr által lehetséges. Arany János egyik megkapó balladája Ágnes asszonyról szól, aki a patak vizében próbálja kimosni férje lepedőjét, akit megölt. A bíróság magához idézné, hogy elítélje, Ágnes asszony pedig úgy válaszol, hogy azonnal megyek, csak előbb kimosom a lepedőt. A bíróság a patakban magára hagyja Ágnes asszonyt, mert látja

idegösszeroppanását. Hiába mossa lepedőjét, mert rajta marad a vérfolt évek múlásával is.

Egyedül nem megy a megtisztulás, hanem csak az Úrral, Aki olyan hatalmas, hogy megszabadít a bűntől. A Golgota hegyén három keresztet állítottak fel, középen van Jézus, két oldalt pedig egy-egy lator. A balkeze felőli gonosztevő szidja az Urat és kéri: „Szabadítsd meg magadat és minket is!” A jobb keze felőli a Szentlélek által felismeri, hogy Jézus a világ Megváltója, és hozzá könyörög fájdalomban és hittel kér bocsánatot. Rádöbben, hogy Krisztus ártatlanul az ő bűneiért is szenved, ezért szól hozzá hittel, bizalommal: „*Uram, emlékezzél meg rólam, amikor eljössz a Te országodban*” Az Úr megbocsát, és ezzel vigasztalja: „*Bizony mondom neked: ma velem leszel a Paradicsomban*”. (Lukács 23, 40-43.)

Megtisztításunkat Isten végzi Krisztus által. Nekünk csak bűnbánattal, hittel, reménységgel szükséges kiáltani Hozzá, így fogadni el a bocsánatot. Ne utasítsd vissza a kegyelmet, mint Péter tanítvány, aki nem engedte volna, hogy Jézus megmossa lábait! Az Úr figyelmeztette: „*Ha meg nem moslak téged, akkor semmi közöd énhozzám.*” Ezután Péter engedelmesen könyörög, hogy „a fejemet is, Uram”. János apostol biztos abban, hogy „*Jézus Krisztusnak, az Ő Fiának vére megtisztít minket minden bűntől.*” (I. János 1, 7.) Ha Jézus érdeméért elfogadtad a kegyelmet, akkor ne félj, mert Isten megsegít, és minden jó lesz.

Megtisztulásunkért jöttünk a templomba.

Egy ateista társaság gúnyrajzokat akart készíttetni a keresztyénekről. Megkért reá egy híres művészt, aki leült a templom bejárata elé és várta, hogy kijöjjenek a keresztyének az istentiszteletről, azután torz rajzokat készítsen róluk. Az első kijövőnek békés volt az arca. Az utána következő sugárzott az örömtől. A harmadik megilletődve lépett ki a templomból, mint aki egy hatalmas Úrral találkozott... Amint befejeződött a kivonulás, a művész rádöbbsent, hogy gonoszságtól eltorzult arcot nem a templomban kell keresni, mert ott az emberek megújultak.

„Tisztítsátok meg magatokat”, ezt úgy kell érteni, hogy az ember önmosogatás helyett a Bibliába kapaszkodik, és önként elfogadja a tisztulást, a bűnbocsánatot.

Józsué a néppel együtt állott, a Jordán folyó partján imádkozott, aztán száraz lábbal átkeltek a vízen. Harcba szálltak a lakosok ellen. Legyőzték őket, de utána Ákán bűne miatt veszítettek, mert az Isten parancsa ellenére a zsákmányból lopott. Mit tegyünk ilyenkor? A kérdésre Istennek a válasza ez: Tisztítsátok meg magatokat újra. A kegyelem és bűnbocsánat ismét készen van Krisztusnál.

Ha elmondod imádságodat, hogy „Uram fogadj el engem”, akkor szíved csordulásig megtelik hálával, bizalommal és dicsérrel, hogy az Úr-e vagyok. Ámen.

SEGÉDLELKÉSZI MUNKAKÖR

Diósgyőrben renoválás kezdődik a református templomon, amit abból sejtek, hogy tegnap benyitván a lelkészi hivatalba, főnökömet találtam ott, amint emberekkel tárgyalt kőműves-, bádogos- és ácsmunkákról. A mestereket Sárospatakról ismerem, boldogan üdvözlünk egymást. Néhány nap múlva körülállványozták a templomot. Javításra szorul a templomtető, új kötőt kíván a külső vakolat. A megállapodást okos manipulációval készítették elő. A bonyolult elszámolások után jó megoldások születtek, mert a brigád tagjai hivatalosan mind a Vasgyárban dolgoznak. Itt szerezték be az állványdeszkákat, aminek egy részét „szükségtelen visszavinni a szocializmus további építésére, mert úgysem használják már fel”. A fölösleges anyagot én is segítettem berakni a templom padlására.

A kész állványozás után fölkapaszkodtam én is a toronysíkhöz. Miért ne? Gondosan vizsgálgom a rozsdásodó lemezt, amit mohón fogyaszt a gyári kémények füstje. Ha már fent vagyok, körülnézek a nagyvilágba. Diósgyőr nagyon régi település, festői környezetben helyezkedett el. Északon az Ostoros-

hegy, délen a Bánya- és a Bükk hegyvonulatok határolják a helységet. Keletre Újdiósgyőr, köznyelven Diósgyőr-Vasgyár. Kissé délnyugatra az ősi vár hatalmas romjai málladoznak, mert a szocializmusban mindent elsöpörnek, ami a múltra emlékeztet. (Azóta a várat felújították.) Fölszabadulva daloljuk, hogy a múltat végleg eltöröljük, és pusztuljon mind az, ami régi. A kristálytiszta levegőben élesen rajzolódnak ki a hegyek és az erdők kékes zöldes hajlatai. Gyönyörű panorama! A református templom tornya Diósgyőr közepén szerényen nyúlik az ég felé. Tekintetemmel a várhoz térek vissza, ahol fiatalok találkoznak egymással. Néhányszor én is odamentem franciát tanulni, de helyette Uzonkáról álmodoztam az omladozó falak tövéen. Ábrándozásomból a bádogos ébresztett odafent a toronynál.

– Mehetünk?

– Igen –, válaszoltam megkönnyebbülve, és óvatosan ereszkedtem lefelé a nagytermetű bádogos után.

Végre a földön vagyunk biztos talajon állva.

– Mit szólna hozzá? – kérdezte tőlem Imre bátyám, aki a templom bejáratánál várt bennünket.

– Megette a rozsda –, adtam a szakvéleményt. A bádogos közbevágott.

– És a nagy zsalus ablakok? Vállaltuk a toronytetőt és a külső vakolást. Ezekben nincs benne a templomablak. Csúnyán fog mutatni renoválás után, ezért tessék megcsináltatni!

– Határidőre, édes csillagom! De kivel?

A csöndben elhatározás született bennem. Kicsit közelebb léptem Imre bátyámhoz.

– Én elvállalom ha... – válaszoltam szerényen.

Imre bátyám megélenkült.

– Értesz hozzá, aranyos csillagom?

Kicsit kihúзва magamat feleltem.

– A bombatámadások és a világháború után debreceni lakásunk összes asztalos és kőműves munkáit megcsináltam. Takács Mihály nagyapám tanított a mesterségre.

Főnököm úgy kapott rajta, mint szerencsejátékos a nyereményen, csak egy kicsit elhúzta a száját.

– Szóval mennyit kérsz édes angyalom?

Megint egy kis csendet hagytam rá, úgy tettem, mint aki a munkadíjon gondolkozik, azután könnyedén válaszoltam.

– Semmit.

A némán álló mesterek sajnálkozva bámultak rám, Imre bátyám pedig nekihevílt, nehogy elmulasszon valamit.

– Ha? Akkor miért tetted hozzá: ha?

– Ha? ... Ha gyalupadot, szerszámokat és anyagot tetszenek biztosítani hozzá.

Másnap reggel a parókia tornácára gyalupadot, fűrészeket, vésőket, mérőeszközöket hoztak. Mellettük első osztályú deszkák. A háromhetes programban reggel 7-től késő estig dolgoztam. Mit szólnak majd hozzá a gyülekezetben, hogy a segédlelkész... Mit szólnak a hozzáértők, a lelkipásztorok és professzoraim? Beleszámít ez a lelkészi vizsga osztályzatába? Uram, nem az ő kedvükért, véleményükért, hanem az Úr Jézusért teszem, Akinek szüksége volt a betlehemi jászolra, hogy belefektessék. Szüksége volt a kapernaumi zsinagógára, amiben prédikált. A jeruzsálemi templomra, ahol megjelent, a hajóra, amelyen átkelt a tengeren és a keresztfára. Mindezek másodrendűek, de mégis lényegesek voltak. Krisztus az emberi alkotásokba született bele és szolgált.

Reggelenként félóráska pihenő, délben hagyományos sós-kaleves, aminek az az előnye, hogy kevésbé izzadok a nyári kánikulában. Imre bátyám nekem drukkol a presbitériummal és a gyülekezettel együtt. Állnak körülöttem, nézelődnek mellettem és szakértően rábólintanak, hogy: jó. Igen, a kis tiszteletes ért hozzá. Ez a látványos, tapintható munka fontosabb a lelkieknél, Isten ígétjénél. Megnyugodva folytattam a javítást.

A határidő sürget, kicsit korábban kelek, megnyújtom a munkaidőt. Végig csinálom becsülettel. Hála Istennek, hogy

kész. Már csak a lefestés következik. Milyen legyen a színárnyalat? Forró nyári délelőtti munkásruhában bekopogok az irodába, ahol kölcsönösen meglepődünk. Főnököm éppen most számolt el a kőműves és bádogos mesterekkel közmegegyezésre. Föl-szabadult hangulatban söröznek. Fáradt és izzadt vagyok. A megbecsülés miatt is olyan jól esne most egy pohár hideg sör. Csak egy kortyot. Állok, mintha észre sem venném a terített asztalt. Izzadok.

Kelletlenül fogadnak.

– A színárnyalat végezt jöttem. Milyenre tetszett gondolni? – mentegetőzőm.

Imre bátyám rám pillantott, azután embereire, onnan a sörös kancsóra.

– Készen volnál, csillagom? Azonnal befejezzük a beszélgetést és mindjárt megyek. – Ezzel elbocsátott.

Nagyot nyeltem és távoztam, szájamban a sör hideg, keserű ízét éreztem. Ecsetjeimet nézegettem. Tulajdonképpen jogos volt a lelkipásztor döntése, mert a javítást ingyen vállaltam egy pohár jutalom-sör nélkül. Bocsáss meg Uram, hogy rosszul esett Imre bátyám magatartása. Tudom én, hogy sokba került a renoválás, a személyes kiadásokkal. Miért fizesse ő vagy az egyház a pohár sörömet? Dél felé jár, a gyomrom üres, talán ezért is kívántam annyira? Lázasom lassan lecsillapodott. Köszönöm Uram, hogy *„megbékéltettél magaddal és magammal, hiszen Te vagy a béke”*.

A postást fogadom, aki a levelekkel két csomagszállítót nyújt át. Az egyik küldemény szüleimtől, a másik küldemény Uzonkántól érkezett váratlanul. Élelmiszert küldtek, pedig nekik is nagyon kellene otthon. Isten a csomagok tartalmából kipótolta az egy pohár sört. Olyan gondosan, lassan bontom fel, mint ahogy készítették. Vajon hol szerezték be az élelmet? Először a benne lévő sorokat nézem. A mellékelt levelek minden mondatából aggódó melegség árad. Kétszer, háromszor is elolvasom.

Lillafüred

Dél van, asztalnál ülünk, és Imre bátyám bejelenti, hogy hétfőtől hét forint helyett hat forintra mérsékeli az ebédem árát.

Lassan kialakulnak a lelkészi szolgálataim. Vasárnap reggelenként 9 órakor Lillafüred, 10 órakor és délután Diósgyőr. Szerdán és pénteken bibliaóra van, amelyen Imre bátyám szolgál, és én nem vehetek részt rajta. Szeretem Hámort és Lillafüredet, ahol gyermekségem boldog idejét tölthettem szüleimmel. Súlyos pénzért nyaraltunk itt, most pedig a közelében lakok. Jövet-menet vonattal 3.20, autóbusszal 2.80 forint.

A napokban utánam küldték a kerékpáromat, amit annak idején a debreceni Bethánia Egyesülettől kaptam. Erős szívdobogással taposok fölfelé, Lillafüredre. Olyan mintha vasmarokkal óriások nyomnának vissza különösen a papírgyártól... Le is szállok egy kicsit, taszítom járművemet pihenésül. A házi összejövetel után pedig lefelé száguldok, és úgy érzem, hogy angyalok szárnyán repülök. Ilyenkor a kerékpár hátsó agya átförösodik. Hála az Úrnak, hogy elébb fönt Hámorban vagy Lillafüreden volt istentisztelet és csak azután lent Diósgyőrben, ahová kipihenten érkezem.

Ma délelőtt Jelenések 3, 20 alapján prédikáltam. „*Ímé az ajtó előtt állok és zörgetek.*” Jézus mondja ezt a gyülekezetnek, akik újra együtt vagyunk a templomban. Mi értelme ennek? Az, hogy egyénileg és közösségünkben észrevegyük Istent, és meghalljuk a zörgető Jézus szavát. Kívül, az ajtó előtt áll. Lehet magunkat és másokat hitegetni a képmutatással, mintha belül volna Jézus. Isten igaz, nincs benne hamisság és így szól: „*Az ajtó előtt állok.*”

Kívül és nem belül, odabent. Mi van belül? Felsorolni is fájdalmas a sok gonoszságot, mert van ott minden, csak Jézus számára nincs hely. Olyan, mint első karácsonykor a születés idején Betlehemben. Az övéi közé jött, de nem volt számára hely. Olyan ez, mint amikor megtelt villamoskocsi bejárata felett lehajtják a kis táblát, amire ez van írva: megtelt. Bent nincs több hely.

Csak Jézus számára nincs hely, ezért zörget. Az ajtó, a lakás és abban minden az Úr tulajdona. Joga van hozzá, mert szívünket, életünket nem a Sátán, hanem az Isten alkotta magának. Most halkán, szelíden vagy keményen zörget. Kér, vár, hogy önkéntesen megnyissad a szívedet.

Életünk, mint a homokóra gyorsan leperreg. Emlékezz rá, hogy por vagy, elutasíthatsz magadtól, és akkor kívül maradsz a mennyországon, és te zörgetsz majd nekem. Zörgetsz, mint Jézus példázatában az öt bolond szűz a lakodalmas ház előtt, akiknek várakozás közben elfogyott az olajuk a lámpásukból. Nem is várták nagyon a vőlegényt. Amikor megérkezett, rettenetes volt hallani tőle hogy *„nem ismerlek titeket”*. Te sem ismertél engem, amikor a diósgyőri templomban zörgettem nálad. Nem fogadlak be, mert te sem fogadtál be és most kívül maradsz. Jézus szól és zörget. Boldogok, akik hisznek Neki és engedelmesen befogadják Őt, Akivel élni jó és értelmes dolog. Odaát pedig a túlsó parton ismét hívogat: *„Gyertek én Atyámnak áldottai és örököljétek a földet, amelyet mennyei Atyátok készített. Ámen.”*

Két nap múlva ismét depressziós hullámok vettek hatalmukba. Kígyók támadtak reám. Uzonkámnak vasárnaponként szoktam levelet írni, most félreteszem ezt a *„szabályt”* és ma kedden káplán szobámban kiborítom lelkemet. Írás közben a Szentlélek feloldoz, megkönnyebbülök a vándorutamon.

A következő vasárnapra nehezen készültem fel az igehirdetésre, sokat viaskodtam az igével. Lillafüreden éreztem, hogy hiányzott a Szentlélek tüzes ereje. Diósgyőrben egy régi prédikációt vettem elő, amit jónak találtam az elmúlt időben ott és akkor. Itt és most erőtlen szavak. Tudom a Bibliából, hogy Szent-

lélek nélkül üres beszéd még akkor is, ha nevezetes irodalmi alkotás vagy kristálytisztá logikus beszéd. Szombat délután az utolsó pillanatban Megváltóm könyörült rajtam, és ömlött belém a mondanivaló, a kijelentés élő vize. Éreztem, hogy most már beszédem erőteljes, valóságos, megragadó üzenet.

A gazdag ifjú történetét olvastam fel a Szentírásból Márk 10, 7-27 alapján. A történet arról szól, hogy egy tudós, vallásos, szerencsés, gazdag fiatal fut Jézushoz. Ifjú és talán azért is siet. A gyermekek, az ifjak örök mozgók, csak az öregek lassúbbak. Siet, mert várja a munka, a világ szépsége. A közepszerű átlagember közönyös, semmi nem izgatja, sem bűn, sem Jézus, sem Isten, sem ember, sem élet vagy halál. Ennek a fiatalnak sürgős saját érdekéből!

Mi a baja ennek a fiatalembernek? Ő nem panaszodik, nem kiábrándult öreg, mert fiatal, tele van reménységgel. Beteg volna? Makkegészséges. Szorongatja a bűne, kínozza a lelkiismerete, amiről Dosztojevszkij mesteri tollal ír? Az ifjúnak az a véleménye magáról, hogy Isten parancsolatait pontosan megtartotta, az élete sikerek között folyik. De a parancsolatok megtartása még nem üdvözít. Ezért kérdezi Jézustól, hogy *„mit cselekedjek, hogy az üdvösséget elnyerjem”*. Egyszer mindenkinek meg kell halni, és akkor a mennybe vagy a pokolba jutunk.

A zseniális fiatal túllát a percek mámorán, halálára gondol. Érthető, hogy az elfonnyadt öregek, értelmiségiek és szegények vagy milliomosok néha a meghalással foglalkoznak. Arany János írja, hogy szeret megbékülni Istennel az ember, mikor halni készül. A fiatalok legyintenek, hogy hol van az még! Nagyképpően tagadják Isten létezését, mintha éppen tőlük függene, hogy van-e vagy nincs?

A gazdag ifjú történetében érdekes, hogy az üdvösségről Jézust kérdezi. Nem vagyónának megduplázása, nem a jó házasság érdekli, hanem a túlvilág. Nem spiritiszta jósnőhöz siet, nem a világ filozófusait, tudósait kérdezi, hanem az egyedül illetékes Úr Jézust. Mit kell nekem cselekednem, hogy üdvözüljek?

Igen, ez az életünk legizgalmasabb kérdése.

Szinte bizonyos, hogy ez az ifjú először és utoljára találkozott Jézussal. Az Úr megkedveli és türelmes hozzá. Arra válaszol, amit a fiatal kérdezett. „Ha üdvözülni szeretnél, akkor tart-sad meg a parancsolatokat.” De kicsoda képes erre? Pál apostol írja, hogyha valaki egyet megront a törvény betűje közül, akkor az egész törvényt megrontotta.

– Tartsad meg a parancsolatokat! – fordul hozzá Jézus.

– Mind ezeket ifjúságom óta megtartottam, – válaszolja a fiatal.

– Még egy fogyatkozásod van, – figyelmezteti az Úr. – Add el minden vagyonodat, és kövess engem. Életedet, vagyonodat, a mai napot és a jövőt bízzad reám, kövess engem és üdvösséged lesz a mennyben.

Az pedig elment szomorúan, mert sok jószága volt. Megnyerte a földi életet, és elveszítette az üdvösséget. Bűnbocsánatot adott volna neki Jézus, de inkább a gazdagságához ragaszkodott. A parancsolatokat megtartotta, a kegyelmet pedig elutasította. Nem így döntött Máté, a vámszedő, aki asztalánál ülve szedte a pénzt. Jézus meglátta és megszólította, hogy: „*Kövess engem. És az felkelvén követte Őt*” (Máté 9, 9.) Azonnal otthagyt mindent, megvált a jól menő foglalkozásától.

Megtérni azt jelenti, hogy életedben mindennél fontosabb a Megváltó. Teljesen Reá bízom magamat, mint a repülőgépen a pilótára, autóbuszon a gépkocsivezetőre. A gazdag nem üdvözülhet Jézus nélkül. Az üdvösség nem pénzért, tudományért, a törvény betartásáért kapható, hanem egyedül Krisztusért. Az ifjú jó helyen kereste az üdvösséget, de amikor megtalálta, úgy döntött, hogy nem kell, a vagyonához ragaszkodott.

Szomorú, hogy a fiatal elmegy Jézus nélkül. Te ne így cselekedjél, hanem higgy az Úr Jézusban a Szentlélek által és kövesséd Őt! Ha e világot, a vagyont, önmagadat, gondolataidat válszod, akkor te vagy a legboldogtalanabb és legszegényebb ember. Olyan, mint a gazdag ifjú, aki magára maradva elmegy

szomorúan Jézustól. Ha pedig Őt választottad, akkor örülj, mert Jézussal érdemes élni, Akitől soha senki el nem választ, sem élet, se a halál. Vele vagyunk örökké és eltűnik a fájdalom, a sóhaj, csak az örökös öröm marad nekünk. Ámen.

A karzaton egy fiatalember ült magányosan. Az igehirdetés harmadik mondatánál éreztem, hogy kapcsolat van közöttünk. Istentisztelet után megszólítottam, délután meglátogattam: Németh Lajos, Zenta út 4. A fiú elindult Jézus után, megtért. Dicsértessék az Úrnak neve.

AZ EGYHÁZ

Mellőzve Imre bátyám intelmeit, Miskolcon hívó testvéreket látogattam. A Dankó Pista utcában tartott közösségi órákat Csorba László és Arday László lelkészek vezetik. Amikor náluk voltam, a kipróbált keresztyén Rívó Károly bácsi szolgált. Leánya Szikszai Béni Bethánia-főtitkárnak (Budapest) feleség volt.

A bethánisták 1920-ban börtönbe zárt kommunistákat is látogattak. Szabó Dániel hejőcsabai lelkipásztor fia, Szabó Dániel, Írlanda Sándorral Debrecenben felszólaltak Berényi József debreceni lelkész törvénytelen elítélése miatt. Büntetésül megfosztották őket a palástjuktól, lelkészi munkájuktól. A szeretetszolgálat és diakóniai munkaág a Bethánia Egyesület érdeme volt. A Bethesda-kórházból Molnár Mária református diakonissza külmiszióba indult el Pitilu szigetére. Szabó Aladár, Ecsedi Aladár és Kovács J. István Krisztus nevében szolgáltak. Szabó Mihály, Vajda Mária, Borbély Béla és sokan mások az evangélium képviselői voltak hazánkban.

Az eredményeket folytathatjuk. A „*Szél fűj*” amerre Isten akarja, de nem tudjuk, honnan jött és hová megy. A Bethániát Isten használta fel dicsőségére, és Ő állította félre. Az egyház él, mozog, szüntelenül változik, de „*Jézus Krisztus tegnap, ma és örökké ugyanaz.*” Magyarországon az 1940-es évek táján fellelő a lelki ébredés.

Új lendülettel lángolt fel 1945 után. Országunkban csudálatosan szállt az ének északtól délig, kelettől nyugatig. Három nagy területen láthattuk a nagy mozgását, Budapesten, Debrecenben, Vaja községben, valamint környékén és távolabbi vidékeken is. Átjárta a Tiszáninneri Református Egyházkerületet. Az egyházi vezetés kötelezővé tette a gyülekezetekben az evangélizációt, így lett a Szentlélektől megérintett város Miskolc. A megtérés volt a legfontosabb esemény életünkben. Ezután következett az 1948-as fordulat szűk esztendeje, a demokrácia után a kommunizmus következett. Némelyek az igehirdetés szolgálatát a szűk esztendőkből is vállalták, hogy az elveszettek hazataláljanak, hitre jussanak, Krisztusban erősödjének, és ahol lehet, hirdessék az evangéliumot. Az egyházunk 1949 után megkeményedett és fontosabbnak tartotta az állammal való jó viszonyt az evangélium hirdetésénél. Arra volt nagy gondja, hogy „*megkeresse és megtalálja*” helyét a kommunista társadalomban. Nem a Pásztor vezette a nyáját, hanem a vezetőség keresett magának új utakat. Nem az Isten kijelentését kutatták, hanem a vezetőséget. Ez a szocializmus, az új állami rendszer építése.

A „Református Egyház” című lap tanulmányai szerint a misszió fogalma állandóan változott. Mindent kiértékelve megállapítható, hogy a misszió fogalma a hazai és a világhelyzet szerint alakult. Évek során így változott: Misszió az evangélium hirdetése. Misszió az egyház plántálása. Misszió a jó ügyek proklamálása a humanizmus alapján. Misszió a mezőgazdaság átalakulása. A misszió egyenlő a béke ügyével. Misszió a szocializmus, a végleges világrend építése. A Hazafias Népfront munkája nem más, mint a cselekvő munka és a diakónia fontossága.

A változásokból pontosan az hiányzik, amit a hívők az Úrtól kaptak, amit Rívó Károly kérdezett: „*Hát Jézus mit szól hozzá?*” A magyarországi Református Egyház vezetősége a misszióban nem Jézus Krisztus akaratát kereste, hanem önmagát akarta megvalósítani.

Számomra az a nagy kérdés, hogy Imre bátyám miért tiltotta meg a hívők látogatását. Nem azzal kezdte, hogy a segédlelkésznek egyetlen kocsmába és táncmulatságba járni, hanem kötelessége a hívők látogatása. Úgy érzem magamat, mint kalitkába zárt madár. Irány a Dankó Pista utca, mert nekem szükséges a megtisztulás, a föltöltekezés, a tanácskérés. A sok régi és új testvérral való találkozásban mindig megvalósult az, hogy „*Isten közelsége oly igen jó nékem!*”

Részt veszek az avasi templomban most folyó evangélizáción. Miért ne? Miért vonjam ki magamat belőle? Dr. Tussay János a héber tudományok előadója Sárospatakon. Kutasi Bélával szolgatársi közösségben vagyok. A Szirmay-lányokkal, akik Mancika nővérem férjének rokonai, szoros a közösségem. Bósz Lászlóval, feleségével, Marikával és hívő gyermekeivel testvéri kapcsolatba kerültem. Balikó Zoltán vasgyári evangélikus lelkész igehirdetései által közösségem erős Krisztussal. Szombati Zoltán sok hívő családnak nyújtott segítséget. A Diósgyőrben megismert néhány keresztyénhez sietek látogatni.

Isten az Ő országát különféle eszközökkel építi. Nem vagyunk egyformák. Miskolcon rendszeresen részt veszek a közösségi órákon, ahol szívesen és kritikával fogadnak, kicsit irigységgel, vagy az Úr iránti szeretettel. Véleménynyilvánításra én is hajlamos vagyok. Elvárják tőlem, hogy állandóan közöttük tartózkodjak, és Diósgyőrben képviseljem a régi hívők magatartását. De Uram, hol és melyik az igazi magatartás? Tőlem elvárják, hogy „rég típusú” keresztyén legyek. Napjainkban református „felelős órállók” már megfogalmazták, hogy a *bethánizmus* Isten-, ember-, munka- és államellenes mozgalom, ezzel szemben Isten a Bethániát az egyház javára, segítségére használta fel. Ma már változtak az idők. Más a viselkedésünk, öltözködésünk, de ugyanaz az Úr, Aki elhívott bennünket.

A Vasgyárban szeretnék az evangélikusok, hogy vállaljam velük a közösséget. A miskolci hívők úgy néznek rám, mint aki az ő közösségük tagja lesz, de az Úr engem Diósgyőrbe küldött.

Én nem a Bethánia, vagy a Református Egyház vezetőinek adok számot, hanem az Úrnak, Aki megragadott és legyőzött 1945 februárjában.

*

Tegnap Imre bátyám megint felelősségre vont.

– Úgy hallottam, hogy Tussay János evangélikációján vettél részt az avasi templomban.

– Igen, ott jártam.

– Csillagom! Sokszor bemutattam már neked, hogy ki ez a Tussay János. Persze, magadtól is tudhatnád. Ismerhetnéd jobban az embereket, akik körül ajnározzák a vezetőt. Gyöngé és beteg jellem az, aki nem találja helyét és össze-vissza szaladgál. Már csak az hiányzik, hogy összeszedd a barátaidat, és Diósgyőrben visszaállítsd a Bethániát.

Megfordult, rám csapta az ajtót és kiment a kápláni szobából.

De honnan tudja ennyire pontosan, hogy tegnap délután Tussay Jánosnál jártam? Valaki besúgással segített neki, információt adott? Lehetetlen ennyi idő alatt. Beszélgetésünkön nem vett részt senki. Akkor honnan tudja? De hát ki árulhatta volna el? ... Nehéz eset volt ez Imre bátyámmal. Az én hibámból vagy az övéből növekszik a feszültség közöttünk. De hát minden munkát elvégzek, sőt többet is. Uram, Te rántottál ebbe a szituációba? Furcsa helyzet, mert se itt, se ott nem lehetek. Tőled van ez így? Szívem, értelmem, mindenem a testvérekhez húz. Krisztusnak kívánok szolgálni mint diósgyőri segédlelkész. Alávessem magam Benyhe Imrének, fogadjam el tanácsát, hogy szakítok megváltott testvéreimmel? Meddig és miért? Ő a „realitásokból” indul ki, mint a magyarországi egyház vezetői. Tradíció, megújulás, lelkes feladat, egyház és állam közötti egyezmény, szocializmus, bethánizmus, államsegély és a többi. Ezek mind valóságos tények, de itt nem az a kérdés, hogy Jézus mit szól hozzá?

A diósgyőri vasgyárban találkoztam Valkó János hívő testvéremmel, és az evangélikusok meghívtak Erenyőbe kirándu-

lásra. Elmentem. Énekeltünk, imádkoztunk és hallgattuk Balikó Zoltán evangélikus lelkipásztor bizonyágtételét arról, hogy életünkben legyen Jézus az első és utolsó, az Alfa és Omega, kezdet és a vég. Nagy hatással volt rám a Szentlélek közelsége és ereje. Úgy éreztem magamat, mint Debrecenben közösségi órán, megítélve és kegyelembe fogadva.

Balikó Zoltánt ezután elhelyezték a Diósgyőri Vasgyárból messze vidékre „büntetésül”.

Hazafelé ballagtunk vasárnap késő délután a csendesnapról. Olyan keresztyén férfival mentem együtt, akivel Jézusról beszélgettünk. Borospincéje előtt megálltunk, énekeltünk, imádkoztunk. Felesége utolért, vacsorával kínáltak. Régen ettem ennyit és ilyen finomat jóízűen. Végül a pincébe is behívtak. Istenem, de régen volt, hogy ilyen áldott testvéri közösségben lehettem! Az Úrban megbékélt, megerősödött szívvel értem haza.

Imre bátyám bejött hozzám még akkor este és „elővett”. Erenyőben voltál az evangélikusokkal?

– Igen, mert Hámorban közösen tartjuk ugyanazon helyiségben az istentiszteletet –, magyaráztam. – Egyszer református, egyszer evangélikus összejövetelt. Egyházi felelős órállóink így hozták létre az ökumené látványos épületét –, védekeztem.

– Megmondtam, hogy ne mászkálj, csillagom –, szakított félbe haraggal. – Utoljára figyelmeztetlek! Ha még egyszer ilyesmi előfordul, akkor... Te lássad a következményét!

Magamra hagyott, távozóban erősen becsapta az ajtót. Utána fordulok, mozdulatlanul ülök... Honnan tudja ezeket rólam? Aztán feloldódom, elmosolyodom, mert azt nem tudta szegénykém, hogy a múlt héten átgyalogoltam Tapolcára. Az egyházi üdülőben lelkészkonferencián hallgattam Koncz Sándor ragyogó előadását. Sükös Pál volt ott a lelkipásztor.

Benyhe Imre holnap, hétfőn feleségével együtt elutazik. Kihasználom a lehetőséget, mert szabad vagyok. Kerékpárra pattanok és meglátogatom Horváth Zoltánt Felsőnyárádon. Egy napot és egy éjszakát töltöttem nála. Közösségünk megújult a Krisztus-

ban. Vidáman karikáztam hazafelé a 40 kilométeres úton és az sem csüggesztett el, hogy az eső verdesett.

Uzonkám hite és a származása miatt – mert édesapja tábornok volt – elbocsátották az Árvízvédelmi Hivaltól 1951. június 26-án. Marchart József főmérnök a többiekkel együtt szemét törölgetve búcsúztatta. A hivatalvezető Kátai Albert (volt kubikos) igazolja, hogy Toókos Uzonka munkáját a legnagyobb szorgalommal, teljes megelégedésünkre végezte. Elkezdődött az állás-keresés 18 helyen. Mindenütt azt a választ adták, hogy várjon egy kicsit, mert megfelelt, de majd meglátjuk... Végül dr. Papp Ignác ügyvédnél jelentkezett, aki fölmérte gyorsírásának sebességét, visszaolvasását és utána haza sem engedte. Havi 400 Ft fizetése volt az Árvízvédelemnél, és itt 1.000 Ft-ot kapott. Magasztaltassék az Úr! (Igaz, utólag tudtuk meg, hogy nem volt bejelente.)

Debrecenben a deportálások körül ijesztő a csend, mert eddig semmi nem történt. Magasztaltassék az Úr! Asztalos Zoltántól tegnap kaptam levelet, amiben azt írja, hogy feleségül veszi Ildikót, Toókos Gyula legidősebb leányát. Kérem az Urat, hogy Zolinak adjon engedelmes szívet, és így mutassa meg akarátát. Összeborzadok arra a gondolatra, hogy Uzonkám deportálják. Könyörülj rajtunk Uram, és ne engedd, hogy elhatalmasodjék a gonosz! Ha az Úr másként nem rendeli, akkor én még várakozom a nősüléssel ebben a sok szemetet hordozó történelmi viharban. Úgy érzem, hogy még nem vagyok kész a házasságra. Tanulni szeretnék Sárospatakon, ahol minden lehetőséget megkapok hozzá. Uzonkámnak és nekem is szükségem van még a felkészülésre.

Az idő rövidre van szabva. Egyre közelebb haladunk Jézus felé, a visszajövetelét várjuk. Az Úr közel, fényessége ragyog rajtunk. Hiába ráncosodik az arcunk, homályosodik a szemünk, annál inkább ragyog előttünk az Úr Jézus a kavargó világunkban.

Szerda is szabad. Hurrá! Felugrok Füzesabonyba, ahol Uzonkámmal találkozunk, mert testvérével, Enikővel jönnek

haza Mátraházáról. Előtte és utána következő napon zuhogott az eső. Az egri várban ragyogó napsütésben adtunk számot egymásnak, hogy aznap reggel ugyanaz volt az igénk. *„Ez a nap az, amelyet az Úr rendelt. Örvendezzünk és vigadjunk ezen.”* (Zsoltár 118, 24.)

FAMA EST

Latintanárunk annak idején alaposan belénk rágta ezt a két szót, hogy „Fama est.” Az a hír járja.

„Fama est”, az a hír járja, hogy egyházunk konventje ad glóriam Dei, Isten dicsőségére a sárospataki és pápai teológiákat felajánlotta az államnak. Azon töprengek, hogy mi lesz akkor, ha az egyház utolsó épületét is felajánlják? Miből élnek meg a békességre igyekvő dolgozók? Ne aggódjak, felelték barátaim, mert ha mindent megszüntetnek, akkor az ügyintézők jó állást kapnak, mint például „szobor kiállítások” bizottságának elnökei lesznek, jó fizetéssel.

Kritikusaink szerint az öncsonkítást, a leépítést azzal indokolták a felelős kormányzók, hogy egységben az erő. Két teológián jobban lehet foglalkozni a tudományokkal, mint négyben és olcsóban. Mert ragyogóan virágzó, de takarékoságot parancsoló országunkban az anyagiakra is figyelniünk kell. Tiszta matematikai képlet tehát, hogy kettő olcsóbb, mint négy. Egyházunk megújulása két teológia létesítésével gyorsabban halad. További előny, hogy Budapest és Debrecen nagy városok, amelyek „tálcan hozzák” az intenzívebb lelkészképzést. A vidéki kisvárosok elmaradottabbak mindenben. De mi köze nagyvárosnak a teológiához? Vannak helyek, ahol eldugott vidéken indítanak iskolát.

„Fama est”, és én kicsit kételkedem abban, hogy Patakot megsemmisítik, ámbár „Az Út” című országos református hetilapban Fekete Sándor főszerkesztő úr arról vezércikkezik, hogy az épülő, szépülő, gazdagodó hazánkban olyan is előfordulhat, amit előre nem látunk.

Szőnyi György vegyész meglátogatott azzal a kéréssel, hogy Alcsúton országos missziói konferencia lesz, és két előadással szolgáljak. Egyben kivette Sárospatakon a felvételi kérelmét, hogy a budapesti teológián nyújtsa be.

Múlt évben Debrecenből eltanácsoltak. Hamar megszerettük Patakot, mint akik otthonra találtak. Az őszi futballmérkőzésen is, amit Patakon tartottak, a helybelieknek drukkoltunk Debrecen ellen, meg is nyerték a meccset. És az előadók! Újszászy Kálmán sziporkázott a Kolossei levél magyarázatánál. Fintorogtunk és büszkélkedtünk azzal, hogy Koncz Sándor debreceni és sárospataki dupla anyagból kollokváltatott. Megtehetette, mert Debrecenben egyetemi magántanár.

– Örülök, hogy megszerettétek Patakot, akik Debrecenből jöttetek –, kezdte a kollokviumot. Nekünk kötelességünk a kontinuitás ápolása. Először tehát a debreceni anyagot kérem, azután pedig Mátyás Ernő újszövetségi kijelentéstörténetét.

Othontra találtunk itt, ahol Nagy Barna világhírű professzor, Oláh Béla biharugrai hívő lelkész testvérét vette feleségül. Svájcban disz doktorátust kapott, most pedig lengyelül tanul, hogy behatóbban kutathasson. Szabó Zoltán gyakorlati teológiáját megbeszéltük, igehirdetéseket elemeztünk. Vizsgán jelest adott, amivel a jobb fölkészülésre kényszerített, mint Debrecenben Karácsony Sándor, mert amikor bejegyezte kitűnő osztályzatomat, szégyenkeztem, és otthon töviről hegyire megtanultam az Arisztotelész utáni kor filozófiáját. Darányi Lajos lelki gondozói óráin betegekért imádkoztunk. Patakon nagy tudású professzorok édesapaként tanítottak bennünket. Tanár és diák között a testvéri, evangéliumi szeretet szálai kötődtek.

A Rákosi (Rosenfeld) Mátyás által kiküldött „iskola megszűntető” delegáció azt az utasítást kapta főnökétől, hogy ha az egyház „felelős órallói” nagyon ellenállnának, akkor ne erőltessék az államosítást. A küldöttség elégedetten számolt be megbízójának arról, hogy simán gördült minden. A református Konvent „hálás köszönettel” mondott le Patakról, és még a debreceni, valamint a bu-

dapesti teológia megszüntetéséről is hajlandó lett volna tárgyalni.

Az a gondolat szorongatott, hogy mi lesz velem? Főnököm sok mindent tehet ellenem. A négy toronyablak elkészült, de ha makro- és mikrokozmoszban, világméretű eseményekben vizsgálódunk, akkor kiderül, hogy mi a káros, a hasznos vagy közömbös nekem? Amikor Patakra kerültem az államosítás után, végig mentem az állomástól az iskoláig tartó úton, szomorúan a bólogató fák alatt, mert sírtak. Lorántffy Zsuzsanna fejedelemszony is „kövé meredt”. A fehérfalú Akadémián temetési hangukat uralkodott. Fama est, hogy a bútorok, berendezések egy részét szívesen átveszi Debrecen két tanárral együtt. A többi professzor pedig csinálja azt, amit akar. Sajnos hamar kiderült, hogy a sárospataki professzorok be sem léphetnek a debreceni akadémiára és a bútortozatból egy darab sem kell.

Manapság divat, hogy a vezetők múltját, származását szigorúan kivizsgálják, és a gyanús személy szóba se jöhet. Koncz Sándor „törzsgyökeres vasgyári”, mert édesapja művezető a gyárban, de a fia mégse kíváncsi személy. Biblikus, mosolyra gerjesztő kritikái miatt is szerettük. Ő mondta: „Isten fogja a kezünket, az állam pedig a nyakunkat”. Ezt a korszakot csak hittel és humorral vészeljük át. A kozmikus válság komikus válság lett. Átbeszélték az átbeszélést.

A református gimnáziumot jövő évben megszüntetik Patakon, mert „teológia nélkül” nincs értelme. Az elhatározások újabb költségmegtakarítást jelentenek az egyháznak. A Nagykönyvtár még néhány évig működhet, amennyiben meghúzza magát, azután államosítják, mert nincs értelme fenntartani. Az orgonát a díszteremből Abaújszántóra viszik, a szószék helyére pedig nagy Lenin-kép került. És ha továbbra is ilyen „gyorsan fejlődik” református egyházunk, akkor belátható időn belül anynyi pénzünk lesz, mint a tenger homokja.

Szabó Zoltán keserűen fogad:

– Úgy kínlódunk, mint a szárazra dobott hal” –, mondotta. És hozzátette: – Te pedig visszajöhetsz, mert kívánságodat elfo-

A pápai teológia

gadta a teológiai kar. A kongruát ösztöndíjként kapod. A lakásod biztosított, mert beköltözhetsz a szobába. Kosztodat a kollégium biztosítja, mert diákfelügyelő leszel. A professzorok közelségében, a Nagykönyvtár használatával, autódidaktikával képezheted magadat.

A teológusok zöme Debrecenben folytatta tanulmányait. Közben titokban szervezkedtek, és visszatértek Sárospatakra. Mivel a Tiszáninnen Egyházkerület közgyűlése úgy határozott, hogy megtartja az iskolát, ezért Kotsis István és Körösi József Budapestre utazott Enyedi Andorhoz, ahol zsinatot tartottak. Kérték, hogy döntsenek az ifjúság kívánságára az iskoláról, mert a többség Patakon kíván tovább tanulni. A püspök sírva nemet mondott, és nem is teljesíthette az ifjúság kérését, mert Sztálin megmondta, hogy: Magyarország megszüntetése csak „vagon kérdése. Néhány nap alatt elszállítjuk és kiürítjük az országot,” ha nyugtalankodik a lakosság.

A fiúk búcsúzás után Sárospatakról Debrecenbe tértek vissza. Péter János püspök december végén, karácsony előtt egy nappal fogadta a csoportot, imádkozott értük, azután eltávolította őket a teológiáról azzal a megjegyzéssel, hogy „az egyházban semmi szolgálatot, irodakezítést sem vállalhatnak.” A teológiáról való kivonulás történetét megírta Kotsis István: *Exodus* címen, valamint Bojtor István *„Az Ítélet”* című könyvben. A Sárospataki Könyvtárban megtalálhatók. Néhányan Budapestre iratkoztak át. Kevesen feladták lelkési hivatásukat és világi pályán helyezkedtek el. Kiváló szakemberek, tudósok, nevelők lettek. Pápán is ugyanilyen visszatérés történt, hasonló eredménnyel.

Tétováztam, de Szabó Zoltán biztatott, hogy jöjj. Koncz Sándor is ugyanezt javasolta. Nagy Barna hasonlóan ezt kérte. Belém kapaszkodtak, mint az árvízben olyanok, akiknek értékeit elsodorta a víz, de a szennyes habokból sikerült kimenteni egy összetört bútordarabot. Sárospatakon ösztöndíjas lettem úgy, mint egy felkiáltó- vagy kérdőjel, ami emlékeztetett a letűnt szép időkre. A tanári kar utolsó döntése volt, hogy Bárdos Zoltánt megválasztotta szeniornak, és Kiss Pál évfolyamtársamat alkönyvtárosnak. Mindketten Sárospatakon dolgozhattak. A nem létező Akadémián hárman képviseltünk 90 nem létező diákot. Mi ebben a perspektíva?

Az Akadémiát 1990 után újra megnyitották és a könyvtárat gyönyörűen felújították. A régiek közül csak Szabó Lajos, Új-szászy Kálmán, Szentimrey Mihály, Czegle Imre taníthatott benne rövid ideig, mert a régi, híres, nagy professzorokat magához szólította már az Úr. Új tanári kar, új irányzat következett. Az újra egyházi gimnáziumként megnyílt középiskolában is elkezdődött a tanítás 1990-ben.

*

Sárospatakról reménységgel írtam Uzonkámnak. *„Amint már tudja, a múlt héten hétfőn Patakon jártam, és sok mindent kellett elintézni. Olyan alélt, fáradt most ott minden. Azt gondoltam, hogy rólam nem tudnak semmi felvilágosítást adni, de nem így történt. Szabó Zoltán bácsi elmondta, hogy az ösztöndíjam megvan, és szeretnék, ha odamennék másod segédlelkésznek. Kántorra is szükségük van, és nyugodtan tanulhatok. Először nem mertem igent mondani és másodjára se. Félttem és félek a pataki sok szolgálattól, tehertől. Nincs, aki tanácsoljon, de mégis abban kezdek megbizonyosodni, hogy ha ezt csakugyan Isten akarja, akkor ennek így kell történni. Ha csakugyan az Úr akarja, örömmel vállalom. Olyan jó az, hogy nekünk nem kell félni a következő »egyéb« teológiai reformtól sem. Ezekben a ne-*

héz napokban nem kell tanácstalanul, tehetetlenül járni, mert építhetjük tovább reménykedve Isten országát.

Isten nem késik, nem siet, nem ideges. Amit elhatározott és megmondott, az úgy van és úgy lesz még akkor is, ha az ég és a föld összeroppanna. Nekünk csak hittel kell fogadni Isten akaratát, semmit nem kételkedve. Fogadjuk el az Úr beszédeit, elhívásait, ígéreteit, és akkor nem fogunk elsietni vagy elmulasztani semmit. Nem idegeskedünk, hanem továbbra is biztosan járunk a biztos úton. Ezt mondhatom kettőnk kapcsolatáról is.”

Diósgyőrben ebédeltünk, és közben beszámoltam Sárospatakról. Ilonka nagytiszteletű asszony megnyugodva úgy fogadta az államosítást, hogy „legalább Debrecenben lesz lelkész, menyasszonyához közel”. A súlyos eseményekből csak ennyit érzékelt.

VÁNDORÚTON

Hol a helyem? Gyökereim Debrecenben nyúltak mélyebbre. Nem az egyetem méltósága, a Református Kollégium és Gimnázium monumentális épülete, nem a főtiszteletű egyházi légkör emlékezete táplált, hanem a hívő közösség. A Bethánia Egyesület megszűnt ugyan Magyarországon, de az Úr Jézus Krisztus és vele az élő közösség megmaradt. A testvéri alkalmak, szolgálatok vonzottak vissza. A teológusok, a kistemplomi közösség, a homokkerti gyülekezet, Hosszúpályi, Hajdúszoboszló és bihari falvak keresztyén népe vonzott. Meg a szép emeletes lakásunk, amelynek fürdőszobájában ismertem meg az Úr Jézus Krisztust. Integgett Uzonkám is, hogy jöjj és folytassuk együtt utunkat itt a Tiszántúlon Jézussal. Debrecen volt és maradt az elindulásunk, a célunk és az álmunk.

Otthonra találtunk Sárospatakon, de még nem gyökereztünk a földjébe. Ám ha az Úrtól való, akkor legyen és visszatérek Patakra, ahol szétszórják a tanárokat és diákokat, hangulat nélküli lesz minden. Hol lakunk majd itt a felséggel? Miből élünk?

Mi lesz a jövőnk? Mi lesz a külmisszióval, amire elhívott az Úr? Heteken át viaskodtam ezzel a kérdéssel, hogy Patak, Debrecen vagy Diósgyőr? Ha egyetlen módom lesz rá, akkor elutasítom Diósgyőrt.

Töprengéseimben az Urat siettettem volna, Aki nyugodtan várt, és megmutatta, hogy nem Debrecen vagy Sárospatak a cél, hanem az Úr. Tudja, hogy mit akar Debrecenben és Sárospatakon, Diósgyőrben és a föld kerekiségén. Tudja, hogy mi lesz velem holnap vagy negyven év múlva. Majd megmondja az általa készített pillanatot a maga idejében. Kinyitja a bezárt ajtót, hogy beléphessünk rajta, és elzár olyan munka elől, amit nem kell végezni. Nem mi vagyunk az úr, hanem Ő.

Mi csak vándorok vagyunk, akik jöttek a sötétségből és a világosság felé haladnak.

*

Diósgyőr, 1951. augusztus eleje; szolgálataimat pontosan végzem az Úr nevében, és a másokért való gondokat hordozom. A gyülekezet pásztorának az a kötelessége, hogy mindenkit végig hallgasson, megerősítsen vagy megintsen. A parányi nevetséges ügyeket is vegye figyelembe, ami halálosan komoly annak, aki elmondta. Szenvedjen a szenvedőkkel, örüljön az örülőkkel. És a lelkipásztor gondjaival ki foglalkozik? Az esperes, a püspök, a zsinat vagy a hívő testvérek? Imre bátyámmal egyre feszültebb a kapcsolat. Ki a hibás, ő vagy én, talán mind a kettő? A háborúban mindig a győztesnek van igaza, ezért mondták a régiek, hogy „Vae victis!” Jaj, a legyőzötteknek! Legyőzött vagyok? Igen, mert Krisztus szenvedéseinek bélyegét hordozom magamban.

Mi az életcélom? Hirdetni azt, hogy Jézus az Isten Fia, Aki a bűneimet megbocsátotta. Betegségünkől felgyógyít, szenvedéseinkben vigasztal, örömet hint reánk, és kéri, hogy maradjunk meg a kegyelemben hűséggel mindhalálig. Jézus által szebb és tartalmasabb földi életünk, ezért prédikálok, beszélge-

tek, levelezek, látogatok és vigasztalok, hogy bátorítsam a keresztyéneket és a nem keresztyéneket Istenhez való hűségre. A világi emberek más megoldást hirdetnek. A kommunizmus azt vallja, hogy ha minden közös lesz, akkor közös munkával sok lesz a pénzünk, elegánsabb a ruhánk, kényelmesebb lesz a lakásunk, gépkocsival utazunk itthon és külföldön. Az elmúlásra nem gondol, mert a halállal befejeztünk mindent. Bűnös az, aki ellent mond a közösségnek. Bűnös a reakciós, a klerikális, az individualista, a tolvaj, minden ember, aki nem a munkával teszi szebbé az életét.

A kommunisták elutasítják Jézus megváltását, helyette a közösséget kínálják, hogy húzzuk ki a bajból önmagunkat. Az állam és egyház között vannak „kapcsolódási pontok”. De az egyház és állam célja egészen más. A kommunizmus önmagában találta meg a lényegét, az egyház pedig a józan ésszel fel nem fogható Megváltóban. A világ itt a földön hirdeti a boldogságot, az egyház pedig a halál utánra ígéri a mennyországot. A világ szerint életünk célja a boldogság megvalósítása, az egyház pedig azt hirdeti, hogy aki Krisztust elfogadja, az a boldog a nyomorúságokban is, és odaát a túlsó parton lesz a beteljesedés. A világ szerint nem jött még onnan vissza senki, az egyház pedig prédikálja például a sareptai özvegy gyermekének feltámasztását, vagy a négy napig kőszirban fekvő Lázár életre hívását. A meghalt Jézus is feltámadott és miután a mennyei örökéletről beszélt, felemeltetett az égbe. Ha az egyházban megszűnik a bizonyágtétel, ha nem Krisztus áll a fő helyen, akkor a feszültség enyhül, de még így is maradhat feszültség, ha az egyház a világhoz akar simulni. Ha pedig csak Krisztus megváltását hirdeti, akkor ellenállásra lehet számítani.

Az ellentmondásokkal együtt szolgálatomat pontosan végzem. Benyhe Imre bátyámék újra szabadságra mentek, rám hárult a bibliaóra, az istentisztelet, a keresztesítés, valamint az úrvacsora. Mikor Debrecenből és Budapestről „filléres vonatot” indítottak Miskolcra, nagyon kevesen jöttek el az istentiszteletre.

Vendégeket fogadtak. Bizonyos vagyok abban, hogy az Úr küldött ide.

Letörve szolgállok, mert semmi hír Debrecenből. Magasság és mélység között hányódom. Néha csak az istentisztelet előtti percekben adja meg Isten a mondanivalót. Az ördög súgja, hogy hagyd abba, mi értelme, ki hallgat rád, mert legyőzött vagy. Azután megnyílik az ég, a Szentlélek galambja száll reám, és nagy erővel hirdetem az evangéliumot. Németh Lajos megmaradt az Úrban és délutánonként vagy esténként hozzájuk látogatok, amikor hazajön a munkából. Isten próbálgat, néha eltűnik, aztán megjelenik. Csodálatosan parancsol a viharoknak is: eddig jöjj és ne tovább, némulj meg... És csönd köszönt reám, mert „*az Úré a föld és annak teljessége.*”

Végre megnyugszom! Levél érkezett Debrecenből, hála legyen az Úrnak, nincs semmi baj. Délután irány a hívó Vassné Zsófi nénihez! Az erenyői csendesnap óta gyakran becsengetek hozzájuk. Mindig nevetve fogad. Férje vasgyári munkás. Beszélgetéssel, imádkozással töltjük időnket az Úrban.

Múlt vasárnap Asztalos Géza bátyámék hívtak ebédre. Ő mérnök és igazgató a vasgyárban, édesapám testvérének a gyermeke. Felesége Irénke. Azért jöttek egyetlen alkalomra a diósgyőri templomba, hogy meghallgassanak, és meghívjanak ebédre. Imre bátyám ölelgette őket, amikor találkoztak Géza bátyámmal. Helyzete előnyösebb az enyémnél, mert nem lelkész, hallgat a keresztyénségről, művezető, csoportvezető, párttag és rohamosan közeledik az igazgatói székhez, amit meg is nyert. Új lakást néztek ki a Szarka-hegyen. A családi ebédnél nagy békességben emlékezünk a múltra.

*

Szeptember 2-án Sárospatakra utaztam az első lelkészképesítő vizsgámra. A tanári karnak megengedte Budapest, hogy utoljára szeptember 3-4-5-én megtarthassa az első és második lelkészképesítő vizsgáit.

A pataki iskolát 1531-ben alapították, kevés szünettel végezte munkáját. Megszüntetésével csökkent az ígehirdetők száma és az evangélium református hatása népünk életében.

Jelesre osztályoztak, de tisztában voltam azzal, hogy ez csak kegyelem. Az is kegyelem, hogy Debrecenből Uzonkám újra írta, hogy nincs semmi baj. Dicsértessék az Úr Jézus Krisztus neve! Csütörtökön és pénteken Patakon maradtam, hogy az alsúti konferenciára felkészüljek. A Nagykönyvtár csendjében megjelent előttem Nomensen Lajos régmúlt szolgálatával. Másik témám pedig: „Hogyan ismertetem meg a missziót a gyülekezetemmel?”

Szombaton irány Diósgyőr. Mielőtt odaértem volna, Miskolcon beléptem az avasi parókiára. Dr. Tussay János keresztyén lelkész professzorral Krisztusról, világról, teológiáról, ébredési kérdésekről beszélgettünk. Közös látásunk volt, hogy az ébredés megtorpan, nehéz idők következnek. Új gondok, új felekezetek, új formák, új szolgálatok és nyomorúságok jönnek. Mit vétetünk? Vagy csak az Úr próbálgat bennünket? Mit akar cselekedni általunk itt és most? János bátyám arra kért, hogy holnap, vasárnap délután szolgáljak az evangélizáción, amit rendszeresen a templomban tartanak. Szívesen mondtam igent.

– Ősszel visszamész Sárospatakra? – kérdezte tőlem.

– Talán – válaszoltam elgondolkozva.

– Maradjál Diósgyőrben, mert ott nagyobb szükség van rád! – ajánlotta.

Hallgattam. Ilyen szamon tartott lennék? János bátyám szélesebb távlatokban lát, mint én, és az Úr most rajta keresztül beszél hozzám? Vagy? ... Arra megtanított Isten, hogy nagyobb figyelmet kell fordítanunk az idősebb, hitben kipróbált testvérek tanácsára. De az nem biztos, hogy direkt, közvetlen módon beszéljenek hozzánk, és mindig csak rajtuk keresztül szól az Úr. Vannak kérdések, amelyeket a keresztyéneknek egyedül kell megharcolni az Úrral. Hogy is volt Debrecenben 1945 nyarán a Bethánia Egyesület órája előtt? A Teológiára készültem, amit

Szikszai Béni bácsi ellenzett. Büttösi János az öreg prófétára hivatkozott, aki visszatartotta a fiatalat azzal, hogy benne is az Úr Lelke van. (I Királyok 13, 18-20.) Isten nem küldte az öreget hozzá, hogy visszahívja, ezért az Úr halállal büntette az ifjút engedetlensége miatt.

Nyugodt léptekkel értem haza vasárnap este az evangelizációról. Táskámba raktam kevéske holmimat, azután búcsú Imre bátyámtól néhány napra. Előbb Debrecen, a Kollégium könyvtára, hogy utána olvassak a témáimnak, azután szeptember másodikán Alcsút, részvétel a missziói konferencián. Istenem, de jó lesz ott! Imre bátyám az ebédlőben fogadott. Igyekeztem volna rövidre fogni a mondani valómat, mert későre járt.

– Ahogy megbeszéltük, és elkérezkedtem, engedélyt kaptam arra, hogy holnap Debrecenbe, onnan Alcsútra utazzak az országos külmissziói konferenciára. Köszönöm a szabadságot, igyekszem visszatérni. Az Úr áldja a családot és gyülekezetet –, kezdtem.

Imre bátyám rám nézett, azután egy székre mutatott.

– Foglalj helyet, kedveském –, ropogtatta meg szavait és széket tolt mellém.

– Köszönöm, későre jár, egyetlen dolog ilyenkor zavarni – hátrítottam el a szívességét.

– Ül csak le! – ismételte.

Leültem, sejtettem, hogy megint következik valami rendkívüli. Tele vagyok lelkesedéssel, örömmel, reménységgel, igével. Debrecen következik, aztán Alcsút. Talán Uzonkámmal... De megint fekete felhők kavargtak felettem. Imre bátyám a lényeggel kezdte és a dolgok közepébe vágott:

– Evangelizáción prédikáltál az avasi templomban?

– Igen.

– Hányszor figyelmeztesselek még csillagom Tussay Jánosra, Csorba Lászlóra, Arday Lászlóra meg a többiekre, akikkel nem értek egyet. Azt is visszautasítom, amit János barátod ajánlott, hogy ne menj vissza Patakra, hanem maradj Diósgyőrben, mert itt nagyobb szükség van rád.

Székembe kapaszkodtam, hogy milyen előrelátó volt főnököm, mert előre leültetett. Most azt keresném, hol van egy szék. Honnan tudja már ezeket? Szombaton négyszemközt beszélgettem Tussay Jánossal, aki valószínűleg célzott erre másoknak is. Aztán valaki tovább adta a hírt. Vagy... Szellemet idézett? Amint ülök a széken, Kós Zoltán arca néz reám nagy kidülledt, rémült szemekkel. Árad belőle a bűzös lehelet, fojtogatni kezd. Túlvilági hangon súgja, hogy itt mindenki mindenkit figyel, hogy törbe csalja a barátot és testvért, apát és fiút. Bő lelki aratás után kemény rostálás következik. A mai nap szolgálata végén Isten megpróbál. Mit válaszoljak neki, akinek nem Tussay Jánossal, hanem Istennel van baja?

Szerencsére nem kíváncsi a véleményemre, hanem fölemelt hangon folytatja.

– Jó, jó, aranyoskám, mert elvégzed szolgálataidat, és azután rohansz Miskolcra a hívőkhöz és Rívó Károly bethánistához. Nyomatékkal előre kértem, nehogy ilyen utat válassz, ám úgy látszik, hogy falra borsó volt a figyelmeztetésem, mert nem érzed jól magadat közöttünk. – Tenyerét széttárta, vállát felhúzta. – Túl sok a postád, csillagom. Szükséged van arra, hogy megbélyegzett tiszántúli bethánistákkal körbe levelezzél? Gondolod, hogy ezzel segítesz rajtuk és magadon? Úgy képzeled, hogy csak ti vagytok az egyház, és csak ti üdvözlőtök, mi pedig, talpnyaló hitetlenek elkárhozunk. – Nagyokat nyeltem, ő meg folytatta. – Utazz Alcsútra, kedveském. A konferenciátokon talán jobban megnyugszol a hasonszőrűek között az előadások után. Elengedlek, aranyoskám, akár véglegesen is, bár Tussay János Diósgyőrbe osztott be téged... Ez az utolsó figyelmeztetésem.

Fölálltam, székemet helyretoltam és távoztam.

– Jó éjszakát, Imre bácsi!

Nagy szükség van rád Diósgyőrben, mondta Tussay János. A fiatalok fogalmazásával „lelombozódva”, álmatlanul feküdtem az ágyamon. „Nagy szükség van reád Diósgyőrben”, mondta Tussay János. És a hír hogy jutott ilyen hamar ide. Tehát

az a bűnöm, hogy megbélyegzett bethánistákkal levelezek. Fölkeltem és kápláni szobámban kihúztam az íróasztal fiókját. A Sárospataki Gyűjteményekbe elhelyezendő levelek sokaságából kiemeltem néhányat, és beléjük olvastam. Ilyenek a megbélyegzett bethánisták?

*

„Kimondhatatlan hála és öröm tölti el a szívemet az Úrral való közösségben. Szinte megfoghatatlan, hogy tud Isten szeretni ennyire. Kívánom, hogy a Szentlélek tüze adjon erőt a megerősödésre.” (Toókos Uzonka levele szüleihez 1948. február 19-én.)

„Kedves Márta! Bojtor István lelkésztől hallottam, hogy te is megtértél és követed Jézust. Én is Jézust követem, Aki nekem mindennél drágább.” (Fazekas Ilona Kötegyán, Kossuth u. 70. 1949. augusztus 23.)

„Kedves Pista! Budapesten vagyok, és ez az oka annak, hogy kívánságodat nem tudtam teljesíteni. Istenünk áldjon!” (Dr. Makkai Sándor, Budapest, 1951. március 20.)

„Kedves Uzonka! Úgy a magam, mint családom nevében köszönöm kedves megemlékezését az újév alkalmából.” (Darabont Dezső, Berettyószentmárton, 1951. január 5.)

„Mint kerületi főjegyző, Bojtor István Tiszanánára való küldését ajánlom. Debrecenből jött, bevált, sok ígéretet már teljesített. Személyét ki kell próbálni.” (Dr. Szabó Zoltán, Sárospatak, 1951. május.)

„Bizony nagyon örülnénk, ha maga ismét közöttünk lehetne.” (Nagy Sándorné, Tiszanána, 1951. június.)

„Mióta megtértem, nagyon boldog vagyok. Tudom, hogy bizonyosságot kell tennem Jézusról. Örömmel gondolok arra, hogy az Úr itt is adott ébredést.” (Láposi Irén, Tiszanána, 1951. június.)

„A gyülekezet tagjaival elbeszélgettem az egyházzól, keresztyénekről, szolgálatokról. Szeretném, ha Isten komolyan munkába állíthatna.” (Úry Ferenc lelkész, Konyár, 1951. június 23.)

„Erzsike néni vasárnap volt egy hete, hogy elbúcsúzott tőlünk. Juliska részt vesz a református alkalmon, de ahogy vége az órának, siet a baptistákhoz. Tudom róluk, hogy szeretik az Urat.” (Tőgyi Sándorné, Konyár, 1951. június 23.)

„Isten útja egyenes és biztos út, egyetlen megoldás van, azon kell járni.” (Bojtor István levele Toókos Enikőhöz Debrecenbe. Sárospatak, 1951. június 23.)

„Adja az Úr, hogy Apu még sokáig szolgálhasson Megváltónknak az Ő dicsőségére, mindnyájunk örömére.” (Bojtor István levele Toókos Gyula jövődöbéli apósához, 1952. július 2.)

„Rúth azt mondja anyósának, hogy csak a halál választ el engem tőled. Ilyen nagy hatalma van a szeretetnek. Levélírás közben megvidámodtam.” (Bojtor István levele 1951. július 11-én Toókos Uzonkához.)

„Különös öröm számomra, hogy hallottam valamit a sárospataki misszióról. Szőnyi Gyurka mondta, hogy egy éves bel-földi ösztöndíjat kaptál.” (Ferenczi Zoltán tanár, Sopron, 1951. július 29.)

„Nehéz beszélgetéseink voltak tiszteletes úrral, úgy látszik, hogy hajlik az evangélium felé. Jó lenne, ha karácsonykor hívó legátus jönne.” (Tőgyi Sándorné, Konyár, 1951. szeptember.)

„Szeretettel értesítem esperes urat mint egyházi főhatóságot, hogy július 1-től Bojtor Istvánt Diósgyőrbe helyeztük ki segéd-lelkésznek.” (Sárospatak, 1951. június 30.)

„Szeretettel hívjuk házasságkötésünkre Horváth Zoltán, Sólyom Ferenc és Bojtor István teológusokat.” (Csak egyedül utaztam el. Erdei Ferenc és Karcza Margit meghívása Hosszúpályi, 1951. november 8.)

„Azzal az alázatos kéréssel fordulok Erdős Károly professzor úrhoz, hogy II Korintus 3, 8 legújabb fordítását szíveskedjék elküldeni.” (Bojtor István, Sárospatak, 1952. február 8.)

„Péter János püspök úrnak köszönjük az ellátásunkra Patakra küldött egyházkerületi segítséget. Debrecenben szeretnénk ke-

rülni mind a hárman és ebben várjuk döntését.” (Bojtor István, Sárospatak, 1951. június 28.)

„Péter János püspök úrtól kérem, hogyha lehetséges, a Debrecen Homokkerti gyülekezetbe helyezzen ki segédlelkésznek. Lakásom van Debrecenben és nősülni szeretnék.” (Bojtor István Diósgyőr, 1952. július 5.)

Tőkés László püspök a következő levelet küldte Hajdúszoboszlóra:

„A mostani világiárvány okozta súlyos helyzetünkben ve-
gyünk példát az amerikaiaktól, akik 2020. március 5-i hagyomá-
nyos nemzeti imnapjukon Istenhez fordultak oltalomért,
gyógyulásért, erőért. *„Segítségül hív engem, ezért meghallgatom
őt, vele vagyok háborúságában, megmentem és megdicsőítem
őt, ”* – ígéri az Úr az Ő népének (Zsoltárok 9, 5.). Ennek tudatá-
ban hirdessük Krisztust a keresztt útján (via crucis), és fohász-
kodjunk szereteteinkért, nemzetünkért és az emberiségért, a hús-
vétí feltámadás szent hitével és reménységével. Isten csapásának
végezetét reménykedéssel várva, Isten áldását kérve az Anna
Szeretet otthon minden lakójára, ünnepi jókívánságokkal.” (Boj-
tor István és Uzonka asszony részére Hajdúszoboszlón. 2020.
húsvét hava, Tőkés László.)

A számtalan levélből ezt a néhány darabot emeltem ki.

*

Visszafeküdtem, de álmatlanul gyötrődtem az ágyamon. „Na-
gyobb szükség van rád Diósgyőrben – zsongott a fülemben –,
mondta Tussay János. A hír hogy jutott ilyen hamar Imre bátyám-
hoz?” Később hallottam, hogy János bátyámnak el kellett hagyni
az avasi gyülekezetet és a Tiszántúlon kapott állást. Pocsajba „in-
ternálták”, bebörtönözték 1956 után. Balmazújvárosba került lel-
kipásztornak, ahol nyugdíjazták. Így végződött az egyházkerületi
missziói előadó, teológiai tanár élete és szolgálata.

Alcsúti konferencia

ALCSÚTON

Másnap letörve utaztam Debrecenbe, és egy kicsit bezárkóztam a Kollégium könyvtárába Nomensen Lajoshoz és hazai gyülekezetekhez. Uzonkám előtt is hallgattam a Diósgyőrben tartott nagy „lelki gondozói” beszélgetésről, mivel szegénykémnek van elég baja és gondja. Szerdára elmúlt a lelki zavarom és Toókos Enikővel, Farkas Ibolya vámospércsi kislánnyal derűsen utaztunk Budapest felé.

Alcsút! Valamikor József főherceg hatalmas vadászkastélya volt itt lakással, istállókkal és magtárakkal együtt, aki 1872. szeptember 9-én született. Az első világháborúban a hadsereg parancsnoka volt. A Tanácsköztársaság után az ország kormányzójának nyilvánította magát, azonban Horthy Miklós mellé állt. A nyilas puccs után Szálasinak esküdött hűséget, és 1945-ben nyugatra távozott az országból.

A keresztyének azért imádkoztak, hogy itt evangéliumi otthon lehessen. Barakkok, konyhák, melléképületek, raktárak

emelkedtek ki a földből, és akár négy-, ötezer fiatal befogadására is alkalmas hely lett. A bejárati út két oldalát évszázados platánok szegélyezték. Az egész telepet fű borította. A domb oldalán akácok. Az érkezőket vízforrás fogadta, közelében gyümölcsös és kökereszt, amely mellett tartottuk csendes óráinkat. A barokk stílusú vadászkastélyhoz tartozó nagy épület fehér falán, a bejáratával szemben fekete betűkkel írva: *Krisztusért és egyházáért*. Mellette a CE jelvény. A felírás az államosítás után 1954-ig megmaradt. Alatta tehenek, jászlak és trágyahalmok voltak már.

Alcsút földidezi az 1946-1948-as éveket. Fiatalok serege a Magyar Államvasutak külön szerelvényén utazott ide. Volt olyan év, amikor Horváth Zoltánnal előre eljöttünk a tábor előkészítésére. Az utazás Debrecenről Budapestig tehervagonokkal történt eleinte. Este indultunk, másnap reggel érkezünk a fővárosba. Élveztük a helyzetet, mert fiúk és lányok közelebb voltak egymáshoz és mire Budapestre érkezünk, megtanultuk dr. Czákó Jenő legújabb kánonát: *„Vége van már a szolgásnak, Sion foglyait várja kész örökség. Vigadoz a szívünk, szánk vidám éneket mond azért, mit a csoda Hű Ura tett. Könnyhullajtással szórtuk a magot, de most boldog aratás a jutalom Istenüinktől.”*

A konferenciák 1945-től kezdve nagy erővel lobbantak fel. A Bethánia Egyesület elnöke, dr. Gráf Elemér bíró, főtitkára Szikszai Béni. Utazó titkár Büttösi János és Borbély Béla. Leány titkár Gellér Margit. A misszióban szolgáló testvér Zsombók Margit. A nyomdát Horváth János vezette. Az egyesület újságja a *Mustármag* volt. Borsod megyében Kutasi Béla titkár végezte a szolgálatot. Békefi Benő az evangéliumi munkába temetkezett kezdetben, míg hátat nem fordított a mozgalomnak. A debreceni közösség vezetője Vajda Mária, akinek munkáját dr. Szabó Mihály táblabíró vette át. Szabolcsban BIRTHA Sándor, Vántus András és Takács Ferenc voltak a vezetők.

Az alcsúti missziói telepről Mátraházán tartottak megbeszélést a püspökök és teológiai tanárok részvételével, amikor átadták a református egyház vezetőségének a telepet. Az elnöki asz-

tal fölött Mátraházán, az egyházi üdülőben Sztálin, Rákosi és Szakasits Árpád képe mosolygott reánk. A Bethánia megszüntetéséről több ízben tárgyaltak, de csak az 1949. november 27-én mondta ki az egyházi közgyűlés, hogy Alcsút a Református Konvent tulajdona lett. Morvai István budapesti lelkészt „Az Út” főszerkesztéséről leváltották. A Bethánia Egyesület tulajdonképpen csak 1950 februárjában szűnt meg, helyette az Országos Református Munkaközösség szolgált.

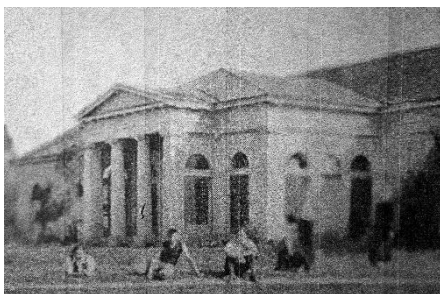
Szükség volt tisztázni a bel- és külmisszió kérdését, mert az 1950-es, 1960-as évekig mást értettek bel- és külmisszió alatt. A belmisszió, az országhatárokon belüli munkát jelentette. Megállapították, hogy például Európa és Amerika tulajdonképpen keresztyén állam. A külmisszió sokáig az ország határán kívüli munkát jelentette.

Ez a megfogalmazás 1950-től változott. Külmisszió az egyház határain kívül végzett szolgálat. Ilyen a zsidó misszió, a cigány misszió, a fegyveres testületek között végzett munka és az iszákos misszió stb. Európa nem keresztyén állam, és a külmisszió nem az ország határán túli tevékenységet jelöli. Külmisszió az egyház határain kívül végzett misszió. Belmisszió az egyház határain belül hirdeti és szolgálja az evangéliumot, például gyermekek, ifjak, egyháztagok, presbiterek, vagy nők között. De hol húzódik az egyház határa? Makkai Sándor szerint a misszió kifelé irányul. Victor János szerint a misszió belső egyházi munka. Ravasz László ismételte, hogy az egyházat misszionálni, az ébredést egyháziasítani kell.

Az 1951. szeptember 2-től rendezett alcsúti konferencia témája: *Hogyan visszük el a hívőkhöz és a hitetlenekhez az evangéliumot?* A cél, hogy az evangélium az egyházon belüliekhez és kívüliekhez is eljusson. Állandó feladat annak eldöntése, hogy a misszionáriusok milyen célból dolgoznak: a szociális, a segítő, a nevelő munkát végzik-e, vagyis anyagiakban segítenek, politikai – gazdasági érdeket képviselnek, vagy először az evangéliumot hirdetik. Új egyházat alapítanak-e, vagy sem.

Az alcsúti kastély

Feladatainkat az Úr mutatja meg. Az ige alapján zsidónak zsidóvá, görögnek göröggé kell lenni. Szükséges beilleszkedni annak a népnek gondolkodásába, szokásaiba, körülményeibe,

ahol szolgálunk, anélkül, hogy feladnánk az evangéliumot. Csak az emberek megtérése után foglalkozhatunk társadalmi kérdésekkel, tanulással, neveléssel, munkával. Segélyt küldeni könnyebb, mint az ígét hirdetni Jézusról, Aki előbb prédikált, és azután sokasította meg a kenyeret. Ha vannak képzett, Istentől elhívott és Szentlélektől felkent igehirdetők, akkor azokat kell küldeni először. Missziói mezőkön probléma lehet ma is a különféle felekezet. Például: a református vagy a római katolikus az igaz egyház?

Sötét, száraz, nehéz időkben is adhat Isten új látásokat és fölkészítéseket a jövőre, mint Noénak. Nehéz időkben építette a bárkát és hirdette az özönvíz közeledtét, ám kinevették. Az álmódó Józsefet kútba dobták Jákób fiai, a látomásai miatt. Keresztyének között is rágcsál az irigység, a gőg, a türelmetlenség férge, ami ellen szüntelenül viaskodni kell.

Alcsúton egymásra találtunk 1951 szeptemberében. A hívő, intelligens, sokoldalúan képzett Szőnyi György testvérünk öléssel fogadta az érkezőket. Sokra becsülöm, régóta levelezünk egymással, és a makói segédlelkészi szolgálatom idején szorosabb közösségre jutottunk. Körleveleket szerkeszt, pályatételeket tűz ki, és szellemi képességei mellett gyakorlati dolgokkal is megáldott. Figyelmes magatartása mellett kiábrázolódik benne az alaposan felkészült ember.

A zsidó missziói munkaág erősen a Szentírásban gyökerezik. Különösen a Zsoltárok szólnak arról, hogy *„dicsérjétek az Urat, mert kiválasztotta magának Jákobot, Izraelt a saját örökségének.”*

(Zsoltárok 35, 3-4.) Pál apostol részletesen ír Isten döntéséről. *„Eképpen azért most is van maradék a kegyelemből való választás szerint.”* (Róma 11, 5.) Isten kiválasztása megmásíthatatlan.

A zsidó állam megalakult 1948-ban. Éliás József református lelkipásztor a zsidó misszió munkaágát vezeti. Európai képzettségű keresztyén teológus. A „Jó Pásztor” Missziói Otthon (Budapest, Rózsadomb, Bimbó út 51.) tekintélyes vezetője. Debrecenbe került az egyetemi templomba lelkipásztornak. Ezt a templomot Bartha Tibor püspök átadta az államnak. Nemzetközi botrány lett belőle. A zűrzavar lecsendesítésére az állam megengedte, hogy az egyetemi épülettől távolabb új templomot és parókiát építsenek a reformátusok.

Örültem, mert jelen volt a konferencián Balog Zoltán szerencsi segédlelkész, akivel évfolyamtársak voltunk Patakon. Az ő fia a rendszerváltozás után miniszter is lett, és mai napig kapcsolatunk van egymással. Édesapja később az Iszákosmentő Misszió vezetője lett. Itt van a nagy tudású, melegszívű „romantikus” Siklós József, aki verseknek is a szerzője. Elinduló vonatról próbált leugrani, alá esett, mindkét lábát levágta a szerelvény kereke, belehalt a sérülésébe. Döbrössy Lajos a mohamedánok között dolgozott a Balkánon. Ivanyos Lajos lelkész-író a budapesti, onnan a Hajdúböszörménybe költözött Misszió Intézet igazgatója. Előadást tartott Ferenczy Zoltán is, aki a soproni evangélikus teológián ezt a munkaágat vezeti. Voltak és lehetnek véleménykülönbségek keresztyének között, de most itt Alcsúton, az utolsó országos missziói konferencián az ég és föld hatalmas Királyára emlékeztünk.

Kicsit többet vártam ettől a konferenciától. Utólag azonban számba véve az eredményt, úgy találom, hogy sokat kaptam. Megtérésünk után elhagyva a *„tejnek italát”*, keményebb ételt fogyasztottunk. Pál apostol megpróbáltatásokról ír az áldások után. Az ige kincsesládájából nagyobb adagot kell fogyasztani, ez történt a missziói konferencián. Az előadásokból hiányzott a régi romantikus hangulat, a rámenős szuggesztív hatás. Reáli-

sabban tanulmányoztuk az ígét, küldetésünket és munkánkat. A külmisszióról Isten azt tanította, hogy lényege az evangélium hirdetése.

Hogyan fogadták az Alcsúton tartózkodó régi hívők a missziói konferenciánkat? Egy kicsikét tartózkodtak, mert nem a megtérés, az újjászületés központi témájával foglalkoztunk. Vajda Mária a keresztre vert véres Krisztus hirdetője. Borbély Béla lelkésztitkár, a szabolcsi testvérek népszerű evangélistája szívesen veszi a hangulatot, a látványosságot.

Esténként Szabó Zoltán jó megjelenésű, volt debreceni teológus evangélizációját hallgattuk, egy „közbeiktatott” történettel, ami arról szól, hogy Jézus a tanítványaival elindult Jairus házához, hogy feltámassza a halott leányát. Nagy tömeg veszi körül. A sokaságból vérfolyásos asszony hittel érinti Jézust, és betegségéből meggyógyul. Prédikációjában azt hirdette, hogy míg a missziói kérdéssel foglalkozunk, közben érintsük meg Jézust. Életünk lényeges mozzanata a Jézussal való találkozás. A közbeiktatott történet tanulsága, hogy a Krisztussal való találkozásra szükségünk van.

Miért ne fogadnánk el az igének ezt a reánk vonatkozó tanítását? Ha egyszer már Krisztust érintettük, miért ne érintenénk újra, mert erre szükségünk van. Azonban Isten őrizzen attól, hogy határvonalat húzzunk a régi „ortodox” hívők és a modernebb „missziósok” között. A teológiai szakadások romlott vízű forrásból erednek. Akkor ártanak, ha Krisztus dicsőítése és szolgálata helyett állandóan a tisztázódással foglalkoznánk. Olcsó „siker” volna, ha valakinek vállára támaszkodva igyekeznénk kiemelkedni a keresztyének táborából. Isten virágoskertjében ezerféle színű virág pompázik. Ugyanannak az Atyának gyermekei vagyunk. Rész szerint kaptuk a lelki ajándékokat, kinek ezt, kinek azt, de mindig az Úr dicsőségére és egymás építésére.

A keresztyén élet megtéréssel kezdődik, de nem azzal végződik, hanem Krisztus dicséretével, szolgálatával, hirdetésével. Egyedül a mennyországban lesz tökéletes egység. Míg elérjük

az üdvösséget, addig Isten cselekedjen bennünk, hogy a Szentlélek betöltse szolgálatainkat. Azt akarja, hogy magányban és közösségben, küldetésünkben és teológiánkban, életünkben és mindenben az Urat dicsőítsük.

Az alcsúti missziói konferenciának családi gyümölcse is volt, mert ott Kovács Dezső, Budapest Szabadság téri segédlelkész feleségül kérte Toókos Gyula középső leányát, Toókos Enikőt. Biztos hangú „igen” választ kapott a kívánságára. Áldja meg őket az Úr.

BÚCSÚZÁS – BEKÖSZÖNÉS

Életünk fonala állandó mozgásban, változásban, örömben és szomorúságban telik. Mindig kezdődik és befejeződik valami. Gondolkodásunk, magaviseletünk cserélődik a környezetünkkel együtt. Hívők és nem hívők jönnek hozzánk, beszélgetünk, szövetséget kötünk, azután megszakad a kapcsolat a keresztyénnel. Testvérekkel együtt járjuk rövid életünk kicsi szakaszát, majd elválunk és bizonyos idő után testvérünknek sem a nevére, sem az arcára nem emlékszünk. Nincs itt maradandó városunk, hanem a jövődőt keressük. Semmi sem végleges a földön, ezért foglalkozunk többet az odafel valókkal. Isten életkora ma is anynyi, mint a világ teremtetésekor, a reformáció idején vagy a mai napon. Amikor majd belépünk az örökkévalóságba, akkor boldogan dicsérjük Krisztust.

*

Debrecen, 1951. szeptember 23, vasárnap délelőtt 10 óra.

A homokkerti templomban prédikálok Filippi 2, 11. alapján, ami életem vezérigéje. „*Jézus Krisztus Úr az Atya Isten dicsőségére.*” Ezután az istentisztelet keretében megkereszteltem Kormány Zsolt Pált, dr. Kormány Károly és Bojtor Margit második fiát. Zsolt ifjú korában megtért, igen nagy hajlama volt a színészetre, de az orvosi egyetemre iratkozott be, kitűnő szakember lett belőle. Feleségül vette Török Erzsébetet, Török Ede lelkész

leányát, aki édes testvére dr. Török István debreceni teológiai professzornak.

A homokkerti egyházközség segédlelkészét, Baksi Zoltánt Fülesdre hívták meg lelkipásztornak. Ez most nagy pillanat, mert Kovács József lelkipásztor szóban és írásban kéri Péter János püspök urat, hogy Bojtor Istvánt rendelje ki a gyülekezetbe. Püspök úr megnyugtató választ adott, semmi akadály, de egy kicsit még várni kell.

Sóvárgok Debrecen után, mert hazajöttem ide. Közben Patokról olyan hírt kaptam, hogy októbertől ott leszek segédlelkész, a kongruámat oda folyósítják. „Uram döntöttél már rólam? Meddig ez a bizonytalanság? Visszajöhetek a Homokkertbe, vagy ez volt itt az utolsó prédikációm? Nyisd meg szemeimet, hogy lássak, mert a Te ügyednek is jobb volna, ha Debrecenbe jöhetnék.”

Az Úr lépésről lépésre vezet. Én nagyon szeretnék előre látni, Ő pedig azt kívánja, hogy minden pillanatban Reá hagyatkozzak. „Uram, már szeptember végén járunk, és meddig hagysz még bizonytalanságban?” Mit tegyek magamért, amikor úgy látszik, hogy Debrecen bezárta kapuit előttem, Diósgyőrben is kifelé áll szekerem rúdja.

Visszatértem Diósgyőrbe. Imre bátyámmal beszédszünetet tartunk, mert csak ennyit kérdezett tőlem:

- Na, megérkeztél?
- Igen –, válaszoltam.

Egy péntek este, szeptember végén Imre bátyám magához rendelt, és úgy éreztem, hogy ez már nem kihallgatás, hanem ítéletmondás lesz. Fellebbezésnek helye nincs. Leültetett.

– Kedveském! Úgy látszik, hogy befejeztük, mert ilyen körülmények között nem tudunk közösen dolgozni. Jóakarattal kértelek és intettelek, hogy ne látogasd a „testvéreket”. Nekem fáj a legjobban, hogy nincs értelme a továbbiakban együtt maradni. Ha neked fontosabbak a bethánisták, drága csillagom, ak-

kor szaladj utánuk, vagy szaladj, amerre jónak látod. Befejeztem... Elmehetsz!

Karját ünnepélyesen széttárta, vállát felhúzta, mint máskor, hogy ezzel is kifejezze szomorúságát. Honnan tudja ilyen pontosan a dolgaimat? Talán Komjáthy József? ... Csípős szavai úgy szűrődtek belém, mint hegyes tövisek. Ez volt a köszönet szolgálataimért, munkámért? Vagy talán egy vándornak annyi is jó volt, hogy befogadták? Ezt érdekeltem? Tulajdonképpen ingyen szolgáltam itt, mert a gyülekezet pénztárából semmit nem kaptam. Becsülettel elvégeztem szolgálataimat, térítés nélkül megcsináltam a templom ablakát is... És mehetek?

Mit feleljek? Boruljak a lábai elé és könyörögjek az életemért, hogy maradhassak? „Tessék megbocsátani kedves Imre bátyám, mert soha többé nem látogatok »bethánistákat«, mindig jó leszek.” Ez hazug képmutatás volna önvédelemből, hogy magamat a „kiemelt helyen” mentsem. Dehogyan sajnálom én, hogy az élő hitű keresztyéneket meglátogattam, csak az tölt el borúval, hogy későn kezdtem. Nekem testvéreim ők a Jézus Krisztusban akkor is, ha ezért belém marnak. Senki sem szakaszthat el minket Isten szerelmétől, az Úrnak népétől a mi Urunk Jézus Krisztus által.

Kidobtak Diósgyőrből, mint pontosan egy éve a debreceni teológiáról. Baj volt velünk az állami középiskolában, ahol a Bibliáról taníthattunk, vallásos fanatizmusunkért. Azt irigyelték a hitetlenek, hogy erőt, reményt, áldozatkészséget, üdvösséget kaptunk a Krisztusban. Uram ennyi a múltam, a jelenem és...

Ilyen a múltam, a jelenem és a jövőm? Megbélyegzett és kivetett vagyok a világ hatalmasaitól, mint az a vak, akit Jézus meggyógyított Jeruzsálemben a templom előtt. (János 9, 34.) Lenéznek, megaláznak Teéretted Uram, mint aki ellen követeket ragadtak. Kérlek, hogy el ne hagyj engem. Miért van ez így a világ kezdetétől mai napig és a világ végéig? Miért történt, hogy Jézus az övéi, zsidók közé jött áldásul megváltóként, és saját népe elutasította? Követőinek is ez a sorsa, mert csak jövevények

és vándorok vagyunk ezen a földön, a tanítvány nem lehet nagyobb mesterénél, és ha „*engemet üldöztek, titeket is üldöznek majd*” – hirdette a Mester. (János 5, 20.)

A főnököm kiebrudalt Diósgyőrből, mert azon a bizonyos februári délután Jézust befogadtam a szívembe. Az Úr kimentett az öngyilkosságból és az értelmetlen magatartás hínárjából, tanulásra serkentett, világosságot gyújtott bennem. Siralmasan gyöngye tanulmányi eredményem színvonala rohamosan javult. Szüleimmel visszaállt a szeretet közössége. A cigaretta, alkohol, haverság, önbálványozás helyett tanulni kezdtem, és odafordultam az elesettekhez. Magához hívott és elküldött az Úr, hogy a megkötözötteknek szabadulást hirdessek. Számon fog kérni megbízatásaimról! Jézus a világ reménysége és a te Megváltód is, ha a bűneid bocsánatát elfogadod. A keresztyéneken botránkoznak és rajtam is a törpe lelkűek, a kicsinyesek és egoisták. Irritálja őket, ha valaki bátran vallja Krisztus nevét. A tisztátalan lelkűek irigykednek azokra, akik megtisztultak és mások lettek.

Ezeket gondoltam végig Diósgyőrben a református parókia kápláni szobájában, amíg Benyhe Imre bátyám vádolt. Nem voltam egyedül, mert az Úr Jézus mellettem állt. Mennyei Atyám azonban tett valamit az érdekemben. Úgy, mint máskor, a legutolsó pillanatban. Az Ő útja nem az én utam, az Ő gondolata nem az én gondolatom. Azért jár a vándorúton velem, hogy intézze az én ügyeimet is. Míg én Debrecenben futkostam az állásom után, Ő elküldte ma délelőtt postán a hivatalos megoldást.

Imre bátyám szájából és szívéből újra ömlött rám a vád, én pedig lopva az íróasztalomon lévő borítékot lestem, aztán kezemben tartottam. Lassan lecsillapodtam és még egy kis káröröm is futkározott bennem: „Hadd fújja ki magát alaposan a főnököm, mert utána én következem! Hála Istennek, Diósgyőrön kívül is van hely számomra valahol a nagyvilágban. Sárospatakon megszűnt a teológia, a borsodi egyházmegye öreg esperesét Nádházi Bertalan vasgyári lelkész váltja fel. Ha Péter János püspök úr habozik, ha Enyed Andor püspök úr széke bil-

leg, ha Tussay Jánost kikezdték, és ha a megpróbáltatásaim folytatódnak, és ha Diósgyőr szívesen nélkülöz, az Úr engem akkor is vállal.

Imre bátyánk szokása szerint karjait ünnepélyesen széttárta, hogy ezzel is kimutassa fájdalmát miattam. Tudom, hogy örül saját győzelmének, azért, hogy végre sárba taposott. A „tényekkel” számol lelkipásztorokkal együtt, bölcsen felméri helyzetét. Hit ide, Jézus oda, fölösleges nagyon ugrálni, inkább számoljunk a realitásokkal. Fizetést, előléptetést, állami kötelezettségeket várnak tőlünk. A történelmi események sodrását a marxista előre törést nem lehet és nem is szabad visszafordítani erőszakkal. Politikusaink szerint a lelkész dolga vasárnap a parókiától a templomig menni hallgatagon és onnan vissza. Ezen kívül semmi többet! Aki élni akar, alkalmazkodjék az erősebbhez, mert az erősebbtől függ a sorsunk. De ki az erősebb? Isten vagy a világhatalom? A fű szépen meghajlik a szélben, a vastag törzsű fát gyökeresen kitépi az időjárás, írta Sütő András Erdélyben, *„Anyám könnyű álmot ígér”* című könyvében.

A lelkipásztorok élni, gyarapodni szeretnének. Családjuk van, gyermekeik vannak, akiknek tovább kellene tanulniuk, azután pedig valami jó állásba kellene őket juttatni. Krisztus szolgálata, dicsősége helyett megmaradni és elismerést szerezni a világban, úgy, hogy nagyobb parókiára, több fizetésre juthassanak. Ezért volt legfontosabb 1950-ben a debreceni teológián diákok szolgálatának megszüntetése, hogy a főemberek jó állásukat és fizetésüket menthessék. A testvéri közösségeket szét kell darabolni, hogy ne legyen ébredés centruma Sárospatak. Meg kell szüntetni a teológiát. Ezért volt legfontosabb döntése Péter János püspöknek 1951 karácsonyára készülve az ítélethirdetés. Kotsis István és Körösi József teológusokat társaikkal együtt eltávolította az egyházból ünnep előtt egy nappal. „Ha ezeket megvalósítjuk, akkor jó lesz minden”, gondolták.

Ady Endre írta, hogy a tüzes trónon kivégzett Székely Dózsa György halálának még lesz börtje. Lesz még börtje annak, aki az

iskolákat, egyházi szolgálatokat megnyirbálta, és mindent oda-dobott saját bőrének megmentésére.

Az elhúzódo csendben főnökökre nézek. Befejeztem? Befejeztem...

– Mikor távozol? – ismételte főnököm csökönyösen.

– Mikor is távozok? – töprengtem néhány pillanatig.

Kíváncsian nézett rám. Mire gondol? Miért mondta ezeket? Mi az élete célja? Hogyan látja a lelkipásztor szolgálatát manapság? Hogyan nézi önmagát? Mi a véleménye egyházzal, evangéliumról? Rólam már szinte elmondott mindent. Megszólaltam én is.

– Mielőtt az értesítést átadnám, szeretném megköszönni Imre bátyámnak, hogy fogadott segédlelkészének, és nem küldött vissza. Köszönöm, hogy itt lehettem segédlelkész a „kiemelt” helyen. – Így kezdtem a mondanivalómat. – Köszönöm a szolgálatokat és a munkát, amit elvégezhettem. Köszönöm az ebédeket és a beszélgetéseket itt a kápláni szobában. Éppen most a legjobb pillanatban, a legjobb helyen tetszett elmondani a véleményét, bizonyosan az Úr akaratából. Szabad időmben a keresztyén gyülekezeti tagokat, testvéreket látogattam, amiről Imre bátyám mindig tudomást szerzett valahonnan.

Mikor is megyek el? Ezt most könnyű kiszámítani és megmondani. Ma szeptember 27-e, péntek van. Szombaton, 28-án igehirdetésre készülök, mert vasárnap én prédikálok. Tehát 29-én istentisztelet. Hétfő, 30-a délelőtt lelkészértekezlet Miskolcon, amin még szeretnék részt venni. Délután összecsomagolok és indulás. Tehát hétfőn délután elmegyek Diósgyőrből.

Hogy beszámolóm teljesen hiteles legyen, megmutatom a postámat, amit ma kaptam. Ebben a tiszáninneni elnökség engedélyével, Román Ernő borsodi és Janka Péter abaúji esperesek közlik velem, hogy október 1-től Sárospatakra osztottak be segédlelkésznek. Tehát szeptember 30-án távozok, itt hagyom Diósgyőrt.

– Tessék! – És átnyújtottam a délelőtt kapott kirendelésemet.

Benyhe Imre utána nyúlt és remegve olvasta. Szája nyitva maradt, levegő után kapdosott, tágra nyílt szemekkel olvasta. Torkát megköszörülte.

– Hát elmennél, drága csillagom? – kezdte remegő hangján.

– Igen.

– Most, amikor marasztallak, a jövőt tervezgetem, hogy együtt dűljünk neki a munkának?

– Küldeni tetszett.

Kezét dörzsöli, fejét rázza, hogy eljárását hitelesítse:

– Sajnálom, hogy ennyire félreértettél, mint máskor. Gondold meg magadat és maradj!

– Így döntöttek rólam előjáróim. Meggondoltam.

– Amikor Alcsúton voltál, úgy beszéltük meg a feleségemmel, hogy maradsz.

– Akkor már sejtettem, hogy elmegyek –, válaszoltam.

Keserűen felállt, tétován kihátrált, és kis idő múlva iratcsomóval tért vissza, amit az íróasztalomra dobott.

– Ha nem változik a döntésed, akkor másold le a presbiteri jegyzőkönyveket!

Aztán kiment. Olyan, mintha nagy kő esett volna le a szívemről. Diósgyőri tartózkodásom utolsó napján, szeptember 28-án, szombaton presbiteri jegyzőkönyveket körmöltem, mint egy rossz diák. A pénteki bibliaórára be se hívott, nehogy könnyes búcsút vegyek a gyülekezet tagjaitól. Vasárnap, szeptember 29-én utoljára prédikáltam Diósgyőrben mint segédlelkész. Alapigém Róma 3, 28. *„Avagy Isten csak a zsidóké-e? Avagy nem a pogányoké is? Bizony a pogányoké is.”*

A Római levélről az írástudók véleménye az, hogy Pál apostol benne a hit lényegével foglalkozik. Hitte és leírta, hogy Isten a népek életében is véghez viszi szabadítását. Sok bibliaolvasó előtt homályos az Úr terve és szándéka. Pálnak azonban kijelentette az Úr, hogy célja van a zsidókkal és pogányokkal. Isten útja és terve általában mindig nehezen érthető, mert Ő egészen más, mint az ember. Független tőlünk. Csak Jézus vérében megmo-

sódva, a Szentlélek által azonosulhatunk Istennel, annyira, amennyire. Úgy, amint Pál apostol: nem a saját gondolatait íratta le a pergamenre, hanem az Úr szándékait, Isten kijelentését. Abban a korszakban, rendkívüli világhelyzetben szellemi és fizikai erők nagy összecsapásában Pál lediktálja, hogy a kegyelem a pogányoké is. Törekeny testtel, erős lélekkel végzi a pogányok közötti térítését, mert Isten a pogányoknak is felkínálja a kegyelmét. A római impérium éppen úgy ellene állt az evangéliumnak, mint a zsidó nagytanács. Pilátus helyben hagyja a főpapok halálos ítéletét. Félix helytartó kigúnyolja Pált, Néró császár pedig halálba kergeti a keresztyéneket. A rómaiak gögösen megalázták a legyőzötteket, a zsidók pedig büszkék voltak isteni kiválasztásukra. Pál apostol ebben a helyzetben írja, hogy Jézus Krisztus a zsidóké és a pogányoké egyaránt. Ez a mondás fordítva is igaz, hogy Krisztus nemcsak a pogányoké, hanem a zsidóké is, mert az Úr mind két nemzetnek megmutatja az irántuk való szeretetét.

Pál apostol római tartózkodása idején keresztyénekre talált. Isten nem ő általa alapított gyülekezetet a városban. Pál látni akarta őket, hallott róluk és imádkozott értük. A keresztyének látni akarják egymást a hit közösségében. Keresik az együttlét alkalmait, hogy teljesítsék az örömhír, a győzelmi hír továbbadását a zsidók és pogányok között. A római keresztyének híre messzi földre eljutott. Pál apostol úgy látta Isten döntését Róma városáról, hogy olyan missziói központ legyen, ahonnan messze kisugárzik az evangélium zsidóknak és pogányoknak. Jeruzsálemben kezdődött pünkösdkor a keresztyénség, onnan indult Samárián át Cézareába, azután Kis-Ázsián keresztül Rómába, onnan Hispániába, majd Európába és Afrikába. A keresztyének szemét éppen úgy megnyitotta Isten, mint Pál apostolét, nagy távlatokkal ismerkedhettek meg.

Hozzánk, Magyarországra is eljutott az evangélium István király idején. Diósgyőrbe is, egyenesen hozzád, aki hallgatod ezt a prédikációt. A megváltás zsidóknak és pogányoknak is adatott. Krisztus a te bűneidért is szenvedett, és ha a kegyelmet elfogad-

tad, neked is hirdetni kell az üdvösséget másoknak, vallásosaknak és nem vallásosoknak, zsidóknak és pogányoknak. Jézusnál bűnbocsánatot, életet, szolgálatot nyerhetsz. Ámen.

1951. szeptember 30. délelőtt.

Hétfőn lelkész értekezlet Miskolcon. Befejezéskor elbúcsúztam a szolgatársaktól. Szokásos kérdésekkel fordulnak hozzám.

– Már mész? Hová sietsz? Miért? Ja, igen, Sárospatak. Mi újság ott?

– Belföldi ösztöndíjat kaptam, azért utazom oda.

Elmosolyodtak, legyintettek. Belföldi ösztöndíj ma? Hova mennek a professzorok? A gimnázium? Ha megszűnik a teológia, a középiskolának is vége. Sajnálkozva néztek rám.

Hazajöttünk, összecsomagolok az egyetlen táskámba. Csak a Molnár Mária falon függő fényképét „felejtem” a szobámban. Bezárom az ablakomat.

Meglepőnek találom, hogy az előszobában Imre bátyám és a felesége várnak rám szóttanul. Valóban kicsit furcsa helyzet, hogy szeptember 28-án, pénteken felmondanak, és 30-án, hétfőn már indulok is tovább. A nagyvilágon igen ritka az ilyen eljárás, hogy „gyorsított ütemben” távozik a munkavállaló a főnökétől. Békés viszonyok között nincs ilyen. Imre bátyám és felesége egyszerre és külön-külön kérdezik, hogy miért hagyom cserben őket? Senki meg nem bántott, senki nem küldött, jól érezhettem magam. Fölösleges Patakra menni. Miért teszem?

Válasz nélkül hallgatok. Elbúcsúznék tőlük, de nem hagynak békén.

– Segíték, drága csillagom –, szolt Imre bátyám, és hirtelen mozdulattal kivette kezemből az egyetlen útításkámat. Mentegetőznék. „Ne tessék fáradni, mert ki-ki hordozza a maga terhét.” Imre bátyám erőszakosan indul el a csomagommal. Kicsit megilletődöm, amikor észreveszem, hogy feleségével mind a ketten kikísérnek a villamosmegállóig, ami néhány lépés a parókia kapujától. Ilonka néni szípot, könnyeit törölgeti, mint ahogy ilyen

helyzetben ez a szokás. A zörgő villamos közeledik. Imre bátyám az utolsó szó jogán makacskodik.

– Bizonyos megbeszélésünk után, Alcsútra indulásodkor beszélgettem a feleségemmel, és biztosra vettük, hogy nem mészel, hanem velünk maradsz.

– Bizonyos beszélgetésünk után, Alcsútra indulásomkor éreztem, hogy nem maradhatok tovább Diósgyőrben –, válaszoltam.

– Nagy hiba, angyalom, rosszul döntöttél. Majd meg fogod látni, hogy nekem volt igazam.

Csókkal, öleléssel búcsúzunk.

– Ne tessék sírni, Ilonka néni, mert mindennek így kellett történni.

Felugrom a villamosra, egy pillanatra visszanézek... Egy összetört házaspárt látok... Beljebb húzódok a kocsiba. Sorompók, váltók, útkereszteződések lassítják a forgalmat. Zötyögünk a Tiszai pályaudvar felé. Üres tekintettel bámulok előre és akkor egy ének szövege és dallama zsong bennem.

*Csak vándorút az életem,
Míg, majd hazámba érkezem.
Szent Jeruzsálem városába.
Mit fönt az Isten készített
Szövetség vére épített,
Hol ajkam majd csak Őt imádja.
Csak vándorút az életem,
Míg majd hazám elérhetem.*

*Árván megyek az élten át,
Nem ismer itt a vak világ.
Ott várnak rám a hű testvérek.
Ott vár az égi szent sereg,
Ujjongva szolgálok Neked
És örökké csak érted égek!
Óh, Megváltóm jövel, siess,
Szívem csak Tégedet keres.*

(Református énekes, 410.)

Íróasztalomnál

Uzonkával

II.

Sárospatak – Göncruszka – Fony

1951–1956. 1956–2000. 1987–2017.

NEHÉZ IDŐK

Miskolctól Szerencsig majdnem egy óra az út, onnan 424-es gőzmozdony repít közel egy óráig Sárospatakra. A kedves, bájos állomáson piheg, orrán-száján füstfelhőket ereget. Alaposan ránk sötétedett. Puha, meleg őszi eső szemerkél. Könnyedén leugrom a kocsi falépcsőjéről, és váratlanul dr. Telegdy Imre „fő-káplán” toppan elé.

– Imrém! Micsoda véletlen! Kire vársz itt ilyen őszi hangulatban? – fordulok hozzá.

– Reád, Pistám! Gyere, igyekezzünk Darányi Lajos lelkipásztorhoz, aki készült a fogadásodra.

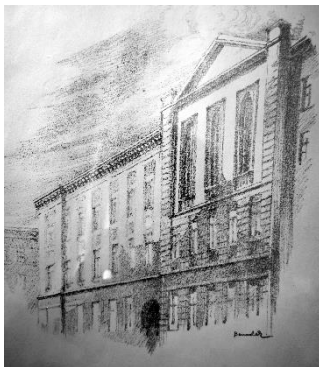
Tíz perc alatt a parókiára érünk, ahol szívesen köszöntenek. Terített asztal mellett kínálnak helyet. Kenyér és élelmiszerjegyek nélkül fogunk vacsorázni. Lajos bácsi örömmel fogad, meg is ölel. Iluka néni barátságosan többször kínál nem sóskafejes-sel. Iluka és Lajos gyermekeik vizsgáló szemekkel néznek reám, aztán eltűnnek a másik szobában.

Vacsora után Lajos bácsi fölvázolja a munkakörömet.

– Hetente háromszor-négyszer bejössz a lelkészi hivatalba, vasárnaponként a reád háruló szolgálatokat végzed. A többi napod szabad, és kérem, hogy mint ösztöndíjas, tanulással töltsed az idődet. Mivel diákfelügyelő is leszel, ezért reggel, délben és este kosztot kapsz a konviktusban.

Megbeszélésünket befejezve, vacsora után közösen imádkozunk, majd Lajos bácsi az utca kapujáig kísér.

Megkönnyebbült léptekkel viszem táskámat a keskeny Lorántffy utcán. Kiérve a Rákóczi útra, jobbra kanyarodom, és néhány pillanat múlva az iskola vasrácsos kapuján belépek. A dufart alatt balra föl a második emeleti szép, modern szobába nyitok be. Itt lesz a szállásom.

Leülök az íróasztal mellé, és könyökömre támaszkodva imádkozom. „Uram, én semmit nem tettem Sárospatakért, sőt idegenkedtem tőle, és Te adtad nekem ezt a helyet. Te tudod, hogy miért. Legyen meg a Te akaratod és áldjál meg itt engem!” Az eseményekről, amelyek velem történtek, hosszú beszámolót írtam Uzonkámnak.

A vidám Telegdy Imre könnyedén bevezetett az „alkáplán-ságba”. Tanácsait elfogadtam, aztán minden szabad időmet tanulással töltöttem. Időnként felutaztam a budapesti teológiára „továbbképzés” végett. Kollokviumokat Bodonhelyi József és Victor János professzoroknál osztályzattal tettem le. Sárospatakon Nagy Barna, Szabó Zoltán, Koncz Sándor, Újszászy Kálmán és Szabó Ernő professzorok gyakran vendégül láttak. Beszélgettünk az egyház múltjáról és jelenéről úgy, hogy szememet nyitogatták és bátorítottak. A teológia megszüntetése után keserű, ijesztő útra léptünk.

LELKÉSZVÁLASZTÁS

Debrecenben 1952. szeptember 29-én letettem a második lelkész képesítővizsgát jelesen. A házasságkötéshez szükséges állami hozzájárulást megkaptuk. Ezután elbúcsúztunk a környékbeli testvérektől. Gyalog bejártuk Konyárt, Hosszúpályit, utoljára pedig a debrecenieket. Vasárnap következett az egyházi áldás, az államnál tett hivatalos eljárás után.

Darányi Lajos patakiakkal

Az úrasztalánál

Az ifjú pár

A templom előtt

Házasságkötésünkre Darányi Lajos Debrecenbe érkezett.

Debrecen, 1952. október 5, vasárnap 13 óra 30 perc. Darányi Lajos sárospataki lelkipásztor adott össze bennünket. A Kis-templom most is megtelt. Alapige volt Máté 10, 8. „*Lesznek ketten egy testté.*”

„Szeretett Testvéreim!

Jézus a családról szóló beszédében egy titokra emlékeztetett. Arra, hogy lesznek ketten egy. Ez a rövid mondat először is a megváltottakra vonatkozik. A keresztyén ember nincs egyedül, mert Isten tulajdona. Pál apostol így fejezi ki ezt a közösséget, hogy *»élek többé nem én, hanem él bennem a Krisztus.«* (Galata 2, 20.) Krisztusban vagyok, Ő pedig én bennem. Az Úrral folytatódik közös utatok, és nagy csoda ez. Ez az ige az egymással való közösségre is vonatkozik. Összetartozunk, amikor Rút mondta Naóminak: *»Néped az én népem, Istened az én Istenem. Csak a halál választ el tőled.«* (Rút 1, 17.) Jó és rossz napokban is szeressétek egymást, akik nem közönyösek, nem ellenségek vagyok, hanem Isten gyermekei. El ne engedjétek a megszorított kezét.

Isten matematikája szerint férfit és nőt teremtett azért, hogy gyermeket vállaljanak. Ha így történik, akkor elmondhatjátok, hogy az Úr csodája történt, és megsziporodott a család. *»Íme, az Úrnak öröksége a fiak, az anyák gyümölcse jutalom.«* (Zsol-tárok 127, 3.) Végül azért is lesznek egyek, hogy hitelesen prédikálják a megtérést. Nemcsak ti, hanem sokan mások, akiket a Szentlélek kiválasztott, Jézus magához szólít. Az Úr kezdte tanítványait kettőnként elküldeni, miután *»kettőnként adott nekik hatalmat.«* (Márk 6, 7.) Hirdessétek az evangéliumot azért, hogy akik elfogadják a kegyelmet, hitre juthassanak. Lesznek ketten egy!

István és Uzonka! Sárospatakon várunk titeket. Jöjjetek ketten együtt! Ámen.”

Istentisztelet után „esküvő” címén az egyházközség imatermében összejövetelt tartottunk. Más alkalommal tilos volt ott összejönni, csak esküvő, keresztlő, temetés alkalmával lehetett. Ezeket is árgus szemekkel figyelték. Darányi Lajos szolgálata után hazaindult Sárospatakra vonattal, nem autóval. A sárospataki leányoknak mondta, hogy a Kistemplomban megáldottam

Indulás Mátraházára fapados vonattal

Bojtor István segédlelkészt Toókos Uzonkával, aki nagyon komoly és példamutató feleség lesz. Ti is olyanok legyetek!

A gyülekezetnek Filippi 3, 14-ről szolgáltam. *„Egyet cselekszem, azokat, amelyek hátam megett vannak elfelejtvén, azokat, amelyek előtttem vannak neki dőlven, cél egyenest igyekszem az Istennek a Krisztus Jézusban onnét felülről való elhívása jutalmára”*. Ez az összejövetel volt a búcsúzásom is Debrecenből.

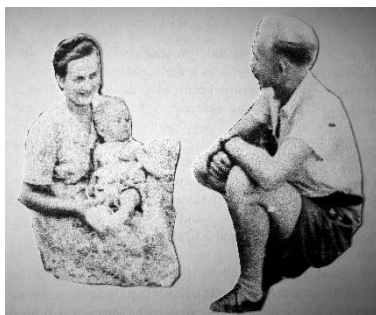
Október 6-án, hétfőn Uzonkával, Mátraházára indultunk boldogan a fapados vonattal Füzesabonyig, onnan Gyöngyösig átalakított tehervagonban. A református üdülőben eltöltött idő költségeit „Anyácska” vállalta, férje emlékére, aki a második világháborúban a fronton halt meg. Ő volt a Ház adminisztratív vezetője. Utunkat „hazafelé” Miskolcon megszakítottuk és kirándultunk Tapolcára, Hámorra, Lillafüredre, Ómassára. Beköszöntünk Benyhe Imre bátyámhoz is, aki nyájas csókkal, öleléssel fogadott. Körül pillantok a házon, ahol elmúlt nyáron segédlelkész voltam. Imre bátyám agyon dicséri feleségemet, hogy milyen aranyos „csöpp kicsi asszonyka”. Nem számított, hogy valamivel magasabb nála.

Sárospatakra éjfélkor érkeztünk. Miután a nagykapu be volt már zárva, körbe mentem, hátul a kerítésen másztam be, és úgy nyitottam ki az utcai szobám ajtaját. Kiadtam az ablakon egy széket Uzonkának, hogy másszon be. Akkorára fiúk gyülekeztek össze, és nézték a műveletet. Végül kértem, hogy adják be a széket. De azt válaszolták, hogy nem. Minek kellett kiadni? Ezért még egyszer befutottam az iskola udvarára.

Uzonka, Emese és én

Istvánkánkkal

Sárospatakon Darányi Lajosné édesanyja lakott a parókián. Kárpátalján Komjáthy esperes lelkész özvegye volt, aki 1952 nyarán meghalt. Országos lakáshiány miatt ilyenkor valakit „hivatalosan” könnyen beköltöztettek a megholt helyébe. Ezt az állapotot Darányi Lajos kikerülni akarta, és az anyósa szobáját kiscselédszobával együtt felajánlotta nekünk. Négy éven át, 1952-től 1956 szeptemberéig együtt lakhattunk a családdal nagy békekészenben. Munkaidőm naponként 7.30-tól déli 12 óráig tartott. A vasárnapi és hétköznapi szolgáltatásokat elvégeztem helyben és Györgyartlón. Közben tanulmányokat is készítettem. Legjelentősebb: „Levél Györgyartlóról.”

Emese lányunk 1954. január 20-án megszületett.

Igen szoros napjaink voltak 1956 tavaszán és nyarán. Istvánkánk vékonyka gyermek volt, ezért Uzonka, fiunk születésétől, február 27-től május hónap elejéig Sátorajaujhelyen a kórházban maradt vele. Emese kislányunk, míg el nem vitték a nagyszülőkhöz Abaújszántóra, külön gondoskodást igényelt. Amikor kiszökött az utcára, visszahozták és megkérdezték, „Véletlenül nem a maga gyermeke?” „De igen”, válaszoltam köszönettel és meglepődve. Más alkalommal kiengedte a ketrecből Darányi Lajos bácsi nyulait.

Uzonkám 1955. október 5-én verssel köszöntöttem.

Uzonkám! Még sohasem írtam verset Neked.

Most mosolyogsz, s kérdezed: Pistám miért tetted,

*Hogy három év után korosabb szíveddel
Versfaragó tollad a kezedbe vetted?
Férfj és feleség, nem ír egymásnak verset.
Az megtörténhet, hogy itt, vagy ott, valahol
Forróvérű, nagy lánggal lobogó ifjú,
Egyetlenének szerelmes verset dalol.*

*A családapákat otthagyja az ihlet,
Hogy körül vegye őket ezer titkos arc:
Gond, félelem, bánat... nehéz felsorolni.
Ami vég nélküli és kifárasztó harc.*

*Nem csüggedtem el és nem fáradtam bele.
A titka ez: üdítő forrásra leltem,
S mindig van új, valami nagy lehetőség
Mióta Krisztust én magamhoz öleltem.*

*Az évfordulónkon ezt a csokrot adom
Vedd kedvesen, hogy a versemmel kereslek.
Benne ennyit mondok, szívem legmélyéről:
Kicsi feleségem! Uzonkám! Szeretlek.*

Pistád

Egy szobában és kicsi konyhában már nehéz volt lakni.

*

Mivel egyházunk ébredezni kezdett az 1956-os évben, ezért a lelkipásztorok igyekeztek gyülekezeti napokat tartani. Szolgálatokra hívtak, és amikor tehettem, elvállaltam felsőbb egyházi hatóság engedélye nélkül is. Elkészült a „Hitvalló egyház Magyarországon” című tanulmány, és az volt a cél, hogy eljusson Debrecenbe és Galyatetőre, ahol az Egyházak Világtanácsa ülésezett.

*

Az Úr lassan igazgatta dolgainkat. Váratlanul májusban Ruszkay Pál göncruszkai presbiter látogatott Sárospatakra Ruszkay András tanár, kollégiumi felügyelő testvéréhez lelkész-

A göncruszkai templom

választás ügyében. Bejöttek Darányi Lajos főnököm lakására, azután a lelkészi hivatalba is, hogy megkérdezzék *tőlem*, elmennék-e Göncruszkára lelkésznek, mert az övéké, Nagy Lajos tiszteletes úr egy éve meghalt. Örömmel *igent* mondtam. Este Uzonkával a Magyar Államvasutak menetrendkönyvében kerestük a helység nevét. Benne volt, megtaláltuk.

Néhány nap múlva kezdődött a huzavona. Ugyanis a Tisza-vidéki Egyházkerület püspökhelyettese Debrecenből, Ferenczi Károly és a Zempléni egyházmegye esperese, Janka Péter Rozvággyról bejöttek hozzánk. Számon kérték, hogyan mertem *igent* mondani a göncruszkai gyülekezetnek az egyházi főhatóság engedélye nélkül? Azután elébem tettek egy nyilatkozatot, hogy írjam alá, ami arról szólt, hogy „*Göncruszkán lelkészválasztás lesz. Nevem is szóba került, amit ezennel visszautasítok, és magam helyett ajánlom Pethő Lajos debreceni segédlelkészt.*” Azt válaszoltam, hogy Janka Péter esperes úr „kényszerítésére” kiegészítéssel aláírom és lemondok választásomról. Ezt így nem fogadták el és azzal fenyegetőztek, hogy még tíz évig segédlelkész leszek. Ezt is vállaltam. Dr. Szabó Mihály lelki apánk, megyei tanácsbíró járt nálunk éppen ebben az időben. Elpanaszoltam neki helyzetünket, és megkérdezte tőlem, hogy aláírtam-e már a nyilatkozatot?

– Nem –, válaszoltam.

– Akkor ne is írd alá, legfeljebb azzal a kiegészítéssel, hogy „kényszerítve” titted. Ezzel a kifejezéssel aláírásomat az egyházkormányzat nem fogadta el.

Farkas Elek esperes fiatalokkal
Beiktatás
Darányi Lajos és felesége

Göncruszskán dr. Kormány Károly abaújszántói bíró is tanácsolta a gyülekezetet, hogy mit tegyenek. Az asszonyok bevonultak Göncre Farkas Elek esperes úrhoz, hogy segítse megválasztásomat, aki ellenem volt. Végül augusztusban Péter János püspök úr úgy döntött, hogy a gyülekezet szabadon választhat lelkeszt. Farkas Elek esperes úr augusztus 16-án kérte, hogy mivel a göncruszkai gyülekezet kíván megválasztani, ezért szükséges okmányaimat küldjem meg az esperesi hivatalnak.

Farkas Elek esperes úr, aki először a hivatalos lemondásomat kérte, 1956. szeptember 16-án

beiktatott. Délután Darányi Lajos lelkipásztor, a volt főnököm prédikált, akit Sárospatakról a gyülekezetből körülbelül ötvenen elkísértek. Azzal búcsúzott tőlem, hogy nem aludt miattam az elmúlt éjszakán... Másnap, szeptember 7-én lelkeszi találkozó volt Göncruszskán.

Magyarországon 1956 októberében és novemberében súlyos napok szakadtak ránk. Évközben ugyan csökkent a kommunizmus szorítása, de Moszkvában hatalmas harc folyt a főtitkárságért. Az egyházban csökkent a Missziói Szabályrendelet hatása, megszorodtak az engedély nélkül tartott összejövetelek. Például Horváth Zoltán és Révész Ilonka házasságkötésekor tömeg vett részt az ünnepélyen. A Vaján tartandó csendesnapra engedélyt kértek Békefi Benő nyíregyházi esperestől, természetesen nem kapták meg. A küldöttség azzal búcsúzott, hogy a csendesnapot megtartjuk, az esperes úr pedig örüljön, hogy nem borítjuk rá az íróasztalt. Vaja község állomásán nagy csoport szállt le, és énekelve vonultak a kastélykert felé: *„Fel, barátim, drága Jézus zászlaja alatt! Rajta, bátran, megsegít és győzedelmet ad!”* Az utcán ámulva nézték a menetet.

Debrecenben a Mester utcai templomban tartott Berényi József lelkipásztor istentiszteletet, amelyen Péter János püspök a hátsó padban foglalt helyet. Miskolc-Hejőcsabán Szabó Dániel lelkész rendezett nagyobb összejövetelt a vidéknek, és ezen az alkalmon Asztalos Zoltán lelkész is szolgált. Amikor Farkas Elek esperes úr megtudta, azonnal befelelésre kötelezte a lelkészt, aki azt válaszolta, hogy a Missziói Szabályrendelet elavult, de Isten ígéje nem.

A kommunizmus szorítása gyengült, a keresztyének gyülekezete erősödött. Elkészült a „Hitvalló Egyház Magyarországon” című irat Ravasz László püspök, Hegedüs Lóránt, Pánczél Tivadar, Németh Géza, Debreczeny István, Koncz Sándor, Molnár Miklós és sokan mások bevonásával. A Hitvallás lényege, hogy református egyházunk vezetősége eltávolodott az ígétől, és vissza kell térni az Úr Jézus Krisztushoz. Minden keresztyén felekezet aláírta.

Református egyházunk vezetősége azért hívta meg Galyateőre az Egyházak Világtanácsa vezetőit, hogy bebizonyítsák, Magyarországon vallásszabadság van.

– Akkor miért működik hitvalló egyház? – kérdezték a küldöttek.

– Ilyen nincs –, válaszolták a magyar vezetők.

Erre megmutatták nekik a Hitvalló Nyilatkozatot.

– Nincs aláírva! – védekeztek.

– És a tuzséri meg a vajai csendesnapok?

Péter János utólag arról beszélt, hogy kár volt meghívni a Világtanácsot.

*

Budapesten 1956. október 23-án kitört a forradalom. Elszáulták a „Talpra magyar”-t, azután elfoglalták véráldozattal a pártházat és a rádiót. Az Országház felé vonultak, ahol Nagy Imre szólt a tömeghez. Ő a második világháború alatt Moszkvában a magyar rádióadást vezette. Bevásztották 1944 decemberében a kormány miniszterének, majd magatartása miatt kitették. Visszahívták 1953-ban, miniszterelnök lett, aztán elbocsátották. Tudományos vonalon dolgozott.

– Kedves Elvtársak! – kezdte beszédét.

– Nem vagyunk elvtársak! – zúgott a nép.

– Kedves Honfitársak! – folytatta nyugodt hangon. Bejelentette, hogy kilépünk a Varsói paktumból. A tömeg megtapsolta.

Szomorú vasárnapra virradtunk 1956. november 4-én. A magyar tárgyaló küldöttséget Tököldre hívta meg a szovjet delegáció. Miután beléptek az épületbe, letartóztatták őket, és elkezdődött Budapest katonai ostroma. Kádár János október 23-án úgy nyilatkozott, hogy ez dicsőséges népfelkelés volt. Amikor november 4-e után Szolnokra szovjet harckocsin visszatért, azt mondta: *„Célunk a forradalom leverése, ami a sztálinizmus megdöntésére igyekezett.”* Nagy Imrét és társait kicsalták a jugoszláv követségről azzal az ígérettel, hogy semmi bajuk nem esik. De 1958. június 16-án kivégezték őket. Nagy Imrét, Gyimes Miklóst, Maléter Pált, Szilágyi Józsefet a temető árkába ásták el drótokkal összekötve. Exhumálták, majd ünnepélyesen el-

temették őket 1989. június 16-án 250.000 ember jelenlétében.

Az „ellenforradalomnak” mégis maradt hatása.

Ravasz László a református megújulási mozgalom élére állt, hogy újraépítse a református egyházat.

*

Evangélizációs hetünkön 1957 februárjában Debreczeny István budapesti lelkész szolgált.

Januárban Uzonka olyan beteg lett, hogy felállni sem tudott. A miskolci, Szentpéteri úti kórházban nem ismerték fel a betegségét, és egy hónap múlva Debrecenbe küldték át repülőgéppel a szanatóriumba. Ott azonnal megállapították, hogy miliaris tbc-je van, és már csak néhány hete van hátra, annyira súlyos az állapota. Egész teste megfertőződött. Gipszágyba fektették.

Isten kegyelméből csudálatosan gyógyultan jöhetett haza 1957 augusztusára.

Édesapja boldogan írta Selyebről:

Halleluja, halleluja! Csodát tett az Isten Fia!

Meggyógyította Uzonkát, gyógyítsa meg kicsi fiát!

*

Darányi Lajost püspöknek választották 1957 telén. Anyagilag és lelkileg segíteni akart rajtunk, ezért arra kért, hogy a Kerület történetét írjam meg a Tanácsköztársaság idején. Két évig dolgoztam rajta. A pályadíjból vásároltuk meg az első mosógépünket.

ESEMÉNYEK

Evangélizációt tartottunk 1957-től 2000-ig minden év második hónapjában Göncruszán, Zsujtán és Fonyban, valamint Korláton is. Célja nem a Schweitzer Otthon fölépítése és üzemeltetése volt, hanem, hogy az üdvösség útjára vezessük gyülekezetünk tagjait. Népegyházi közösségben élünk, bibliai hasonlatokkal *a holtak völgyében*. Legfontosabb feladatunk Istenünk akaratából, hogy fölébredt, újjászületett egyháztagok legyenek. Deb-

reczeny István kezdte 1957 februárjában és Endrei Ferenc Amerikában szolgáló magyar lelkipásztor fejezte be 2000-ben. Évenként más-más személyt hívtunk, de néhányan többször is megfordultak nálunk, mint Vajda Mária Debrecenből, Nagy Ferenc Monokról, Hörcsik Lajosné Johanna Fonyból, dr. Szabó Mihály Szegedről és Frans Schadee Hollandiából.

Harmóniumot vásároltunk a templom számára 1959-ben. Imatermet létesítettünk az istállóból a parókiával szemben. Avatására az „Özönvíz” című színdarabot játszották el a gyülekezet fiataljai, sokfelől jött az ifjúság. Remekül szerepeltek Mészáros Barnáné és Tóbiás Erzsébet, de a többiek is. Minden évben egy ó- vagy újszövetségi színdarabot írtam, amit december 31-én éjjel lejátszottak. A próbákön hívó életünk napi kérdéseiről beszélgettem a fiatalokkal, akik karácsony másodnapjára érkeztek Göncruszkára. Ezek az alkalmak mély nyomot hagytak bennük. Évente 400-500, hatvan év alatt pedig több ezer fiatal fordult meg nálunk. Harminc bibliai történetet dolgoztam fel színpadi előadásra. A bibliai szövegtől soha nem tértem el, csak az összekötő részeket pótoltam ki. A szereplők karácsony másodnapján érkeztek, és óév estére sok próba után megtanulták a szöveget. Egység, egy akarat uralkodott közöttünk, és a legkisebb szerepet vállaló is olyan odaszánással vett részt a munkában, mint a főszereplők. Kormány Attila mindig megtalálta az előadáshoz szükséges zenét. Hank Vogelaar fényképezett. A darabot lejátszották Göncruszkán, Fonyban, Makón, Tahitótfaluban, Budapesten, Hajdúszoboszlón, Nyírtéten, Miskolcon, Encsen, Sárospatakon, Sátoraljaújhelyen, Vizsolyban, Kasán a gyülekezeti termekben, illetve művelődési házakban.

Istvánka fiunk 1959. augusztus 21-én itt hagyott minket, az Úr hazavitte magához. Sokat könnyögtünk érte. Találkozunk! Debrecenben temettük Toókos nagypapa mellé a családi sírba Debreczeny István ígehírdetésével.

Családi találkozó
(„CSATA” július 22–28)
alkalmából rendezett
zongoradélután

Műsora:
Göncruszánk, 1963. július 28-án du. 5 órakor

1. Néhány szó a muzsikáról
2. Száz paraszt tánc. — Kovács Enikő, Tabajd
3. Szokoly: Etűd — Kovács Keve, Tabajd
4. Galsbjer: Labdajáték — Horváth Miklós, Marosvásárhely
5. Schubert: A vándor — Horváth Katalin, Marosvásárhely
Négykezes édesanyjával
6. Most viszik Danikán lányát — Kovács Enikő
7. Bartók: Adjon az Ur Isten — Bojtor Emese, Göncruszka
8. Kábalovszkij: Szerző — Horváth Katalin
9. Beethoven: C dur szonáta — Bojtor István, Göncruszka
10. Beethoven: Gyászdinduló — Bojtor Emese
Négykezes édesapjával
11. Kirje Kirje, kis Dedecske — Kovács Keve
12. Beethoven: „Terejtés” oratóriumából részlet — Horváth Miklós, Négykezes édesanyjával
13. Bartók: Medvetánc; Este a zsebkelykűnél — Bojtor István
14. Weiner: Rókatánc. Négykezes — Horváth Györgyné
Marosvásárhely és Bojtor István

A szerzők és darabokat ismerteti:
Asztalos Zoltánné, Hernádbud

Bojtor István
Göncruszka

69-3242 16 BNY, Szekes

Bartók—Erkel—Liszt
évfordulók alkalmából rendezett
HANGVERSENY

A Hazafias Népfrent kezdeményezésére, a helyi tömegszervezetek közreműködésével Göncruszánk, 1961 június hó 25-én délután fél 4 órai kezdettel, a kultúrházban

1. Köszöntést mond a Hazafias Népfrent nevesen Demkó Imre tancselsnök.
2. Bartók, Erkel, Liszt életéről és munkájáról megemlékezik Koritár Erzsébet tanítónő.
3. Bartók: Moderato; Türk: Arioso. Zongorán: Fehér Mária.
4. Ránki: Kopogós; Három szabóegények... Zongorán: Andrejkovics János.
5. Népdalokat: katonadalkát énekel Gombár Imre. Zongorán kíséri: Dárdányi Lajos.
6. Chován: Székely étűd; Hej, tulipán... Zongorán: Demkó Mária.
7. Bartók: Moderato; Szerencsés; Zöld erdőben. Zongorán: Bojtor Emese.
8. Csokonay—Mátyás: Oh Thangyak... Éneklő Király Klára tanítónő, zongorán kíséri: Dárdányi Lajos.
9. Bartók: Így kell járni; Madárka, madárka... Zongorán: Csintára Perene.
10. Chr. Bach: Moderato; Veress: Most viszik... Zongorán: Tóthás Ilona.
11. Népdalokat faragydísz Polgár Rózsa.
12. Beethoven: G dur szonáta I. Zongorán: Dárdányi Lajos zeneakadémista.

— S z ü n t —

13. Bach: Mondtél; Bartók: Debreceen kéne menni; Zongorán: Kormány Zolt.
14. Vörtemurgy: Pető; Szavaján Hegymegyi Éva.
15. Weiner: Leánykérő. Zongorán: Bojtor Mária és Tóthás Ilona.
16. Petőfi-Bellai-Kucskó Fogorász: János vitéz, Julia daltól éneklő Király Klára zongorán kíséri Bojtor István.
17. Beethoven: E moll szonáta I. Bartók: Csillagok, estillagok. Zongorán: Kormány Attila.
18. Weiner: Búcsódalt; Zongorán: Demkó Mária és Andrejkovics János.
19. Schumann: Waldeszenen. Zongorán: Dárdányi Lajos.
20. Hindtél: Largo. Hegedűn: Kiss László könyvelő, zongorán kíséri: Bojtor István.
21. Mozart: Mondtél. Zongorán Kormány Attila és Kormány Zolt.
22. Weiner: Borsod. Éneklő Király Klára, zongorán Bojtor Emese és Csintára Perene, hegedűn Kiss László és Kocsa Imre kíséri.
23. Chopin: Pisz dur impromptu. Zongorán: Dárdányi Lajos.
24. Hegymegyi István énekes dárcazenek.

A darabokat ismerteti Olengyik Mária tanítónő
Rendezést irányítja Nagy László tanító

Két hangversenyünk műsora

Göncruszánk 1959-ben Demkó Imréné tanácselnök felesége kérte, hogy gyermekét, Máriát zongorára tanítsam. Hangversenyek kezdődtek a faluban szerény és neves előadókkal. Egyik körzeti rendezvényünkön ifjú Bartók Béla kitüntetését adott át nekem. A Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Zeneoktatói Munkaközösségnek zongoratanárként választmányi tagja lettem. Rőczey Ferenc többször megfordult Göncruszánk, hegedűművész feleségét kísérte zongorán, ő pedig önálló darabokat játszott. Kertész Lajos, a Liszt Ferenc Társaság elnöke, akivel Debreceenben együtt tanultam Galánffy Lajos zeneművésznel, ugyancsak eljött Göncruszákra.

Tanítványaim kitűnően játszottak a hangversenyeken jó helyezésekkel. Én is szerepeltem önállóan Göncön, Göncruszánk, Encsen, Tokajban. Műsoromon volt: Bartók: Medvetánc, Beethoven C dur szonáta I., Rahmanyinov: Cisz moll prelűd, Weiner: Rókatánc.

Egyik rendezvényünkön Benda Kálmán, Kováts Dániel és Hőgye István

Falusi rendezvényeinkre neves előadókat hívtunk meg. Dr. Benda Kálmán énekeskönyv-kiállításunkat nyitotta meg. Dr. Hőgye István arról beszélt, hogyan őrizzük meg írásos értékeinket. Dr. Kováts Dániel a szép magyar nyelvről tartott előadást.

Az orgonaépítéssel már az 1910-es években is foglalkozott a presbitérium. Az új hangszer 400.000 forintba került, az építéshez elvi engedélyre volt szükség az államtól. Három évig enélkül dolgoztunk, míg megkaptuk a hozzájárulást. Kürti László püspök 1980. július 13-án feleségével és Petró László titkárával érkezett. Kormány Károly és Kiss László voltak a házigazdák. Gergely Péter hegedült, felesége csellón játszott, Baski István énekelt.

– Miért épült az orgona? – kérdeztem ünnepi beszédemben.
– Az Úrnak! – válaszoltam –, amint Dávid is kiöntötte az ivóvizét az Úrnak, amit az ellenség táborán keresztül hoztak neki.

Az Állami Filharmónia ezután Göncruszkán rendezett hangversenyeket, amire a pedagógusok is eljöhettek. Az új karzat és az új orgona felszentelésekor Kürti László püspök prédikált, Büttösi János Amerikából és Peter Assmus Nyugat-Németországból ugyancsak szólt az ünnepélyen. Máté János játszott az új orgonán. Szenczi Molnár Albert énekkarunknak ez volt a csúcs szolgálata. Köszönet Kormány Attilának, Bianki Istvánnak, Szilágyi Zoltánnak az építésben való segítségükért. A munkahelyükön dolgoztak, azután ugrás Göncruszkára, éjfélig orgonaépítés. Így történt két és fél évig. Szabó Árpád aranykoszorús mester volt a vállalkozó.

Orgonaszentelés: Kürti László püspök és Büttösi János szolgál

Peter Assmust tolmácsolja Bojtor István

Bojtor István

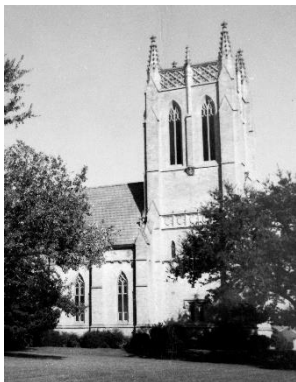
Népfőiskolai tanfolyamok és más rendezvények is voltak 1961 és 1990 között. A Kazinczy Ferenc Társaságban alelnökként több konferenciát szervezhettem Göncruszkán és Fonyban. Közös munkánknak szép eredményei születtek. Szolgáltak közöttünk: dr. Barcza József, dr. Benda Kálmán, dr. Büttösi János, Csáky Pál (Szlovákia), dr. Csohány János, Fehér József, Fekete Gyula, dr. Herman János (Nagyvárad), Király Károly (Marosvásárhely), Kiss Endre József, Kornis Boldizsár (Németország), dr. Kováts Dániel, Oremus Zoltán (Szlovákia), dr. Petrőczy Éva, Tőkés László (Nagyvárad). Más neves előadók ugyancsak jártak Göncruszkán és Fonyban.

Zsujtára 1962-ben rendelt ki esperes úr, 2000 augusztusáig szolgáltam ott.

A Csehszlovákiában élő fiatalokkal könnyebb volt a találkozás, mert őket átengedték Magyarországra. Idővel mi is átmehtünk Szlovákiába, Lengyelországba és Kelet-Németországba. Hogy mehetnénk át Romániába fiatalokkal? Próbáljuk meg! 1974-től oda is eljutottunk, addig csak meghívólevéllel tartózkodhattunk ott. Az *új rendelet* szerint magánháznál sem lakásban, sem udvarán, sem mezején, sem kertjében tartózkodni tilos volt külföldieknek. A benzinért déltől másnap estéig is kellett várni a kútnál. A villanypóznákon és házak falán vigyorgott ránk a Konduktor képe. Hogy lehet ide bejutni 15 fiattal és találkozni erdélyi fiatalokkal? A keresztyén testvérek is figyelmeztettek, hogy nemcsak magamra, hanem a fiatalokra is bajt hozok. Vigyázzak? Hogyan? Ha ez csak emberi szervezés, akkor úgy is széthull. Ha meg az Úrtól való, akkor megmarad.

Ifjúsági táborokat szerveztünk. Néhány héttel előtte egy-két kísérvél Erdélybe utaztam a tábor megbeszélésére. Olyan lelkipásztorokkal találkoztam, akik készek voltak bennünket segíteni. Vittünk magunkkal sátrakat, hálófelszerelést, élelmet, gáz-tűzhelyt, ügyesen főző fiatalokat és Hank Paulsonnal Erdélyben a már kijelölt helyeken találkoztunk. „Kempingünket” a Körös-révnél kezdtük és a Madarasi Hargitán fejeztük be 1974 és 1990 között. Sok kedves, áldott alkalomra emlékezem vissza, ahol „*ad hoc*” találkoztunk. A kalandok, izgalmak, a bajokból való szabadulás után, mikor az éjszakai útról hazajöttünk, ez volt az első kérdés: „Mikor megyünk újra Erdélybe?”

Büttösi János 1947-ben utazhatott ösztöndíjjal Amerikába az austini (Texas) Presbiterian Seminaryba. A magyar hatóságok nem engedték vissza Magyarországra, mert amerikai gondolkodású lett, csak 1964-ben lazult a politikai helyzet, amikor haza látogathatott. Ösztöndíjat kértem tőle, megígérte. Persze kitudódott a dolog, és azzal csipdestek, hogy elment az eszem. Az állami hatóság alaposan utánam járt, mert februári kérelmemre csak szeptemberben kaptam meg útleveletem. Az 1964/1965-ös tanévet az USA-ban töltöttem.

Austin Chapel (USA)

Szószéken Amerikában

Hazafelé a Queen Mary hajóval

Megérkezés Biharkeresztesre

Amerikában sokfelé hívtak előadásra, ahol elmondtam, hogy 1944-ben Jaltán, 1945-ben Potsdamban a nyugati hatalmak átadtak bennünket a Szovjetuniónak. Magyarországon nem mindenki kommunista, Amerikában nem mindenki keresztyén. Tanév végén felkerestem magyar gyülekezeteket, majd a Queen Maryn, a világ akkor második legnagyobb hajóján tértem vissza Európába. Uzonkám Biharkeresztesen fogadott Lajos öcsémmel és Asztalos Zoltánnal.

Büttösi János püspök hazajöhetett, ötször vittem át Romániába látogatásokra. Megfordultunk Papp László és Nagy Gyula püspök úréknál és Nagy András, Geréb Géza, Juhász István, Nagy József professzoroknál. Fölkerestük Tőkés István, Dobri

János, Szabó Árpád, Bustya Dezső, Horváth Levente lelkészeket. Meglátogattuk Csiha Kálmán lelkipásztort Gogánváralján, aki éppen akkor szabadult a börtönből, amit a gyülekezet gondnoka szerényen elhallgatott. Nagy Jenővel, Sütő Andrással Marosvásárhelyen találkoztunk, Czira Lászlóval Vajasdon, Herman Jánossal Sármáson voltunk együtt, aki Erdély egyik gyöngyszeme. Gyulafehérváron felkerestük Márton Áron püspök urat.

Mikor Bukarestben az amerikai követségre mentünk, előzőleg négy helyen ellenőriztek. Belekaroltam és rákiáltottam: „Útleveledet!” János szorgalmasan megmutatta amerikai útlevelét. Mellette álltam, de rám sem hederítettek még az amerikai követségen sem. Jánost több ponton is igazoltatták, velem senki szóba sem állt, amint Jánosba karoltam. Nem is hiányzott. A történetet megírtam „Erdélyi krónika” címen (Sátoraljaújhely 2001).

Itthon feleségem vezette a háztartást, fogadta a vendégeket Magyarországról, Európából és Amerikából. Szolgált a gyülekezetben, dolgozott Vilmányban, a Földműves Szövetkezethnél mint könyvelő, otthon pedig kislányunk várta haza édesanyját, aki télen sokszor gyalogosan későn este érkezett haza a munkájából.

Hörsik Lajosné Johannát 1964-ben azzal engedték ki a kórházból, hogy a szarkomát nem lehet gyógyítani. Hazahozták, a halálra készült. Az volt a falu véleménye, hogyha meggyógyulna, akkor az egész Fony megtérne Istenhez. Megkért, hogy Amerikában imádkozzunk érte, ahol találkozom olyan testvérekkel, akik megkapták a gyógyítás ajándékát. Robert, Ewing és Tom Jones lelkipásztorokkal imádkoztunk Johannáért. Meggyógyult, a falu pedig maradt a régi...

Frans Schadee holland misszionáriussal mély kapcsolatot teremtet az Úr. Úgy történt, hogy missziói konferencián Svájcban elmondta egy társának, hogy az Úrtól Magyarországra kapott elhívást, és nincs egyetlen címe sem ott, akihez fordulhatna.

– Nincs címed? – kérdezte barátja. – Akkor én adok neked egyet: Bojtor István lelkész Göncruszka.

Frans Schadee levele Hollandiából

Vasárnap délután, 1967 májusában felkeresett bennünket egy sovány, jóképű férfi. Bemutatkozott, hogy Frans Schadee. Szívesen láttuk, megvendégtük és megkérdeztük, bejön-e velünk bibliaórára. „Igen”, válaszolta. Emesénk betegágyban feküdt, hiába vittük orvoshoz. Becipeltük a bibliaórára, ahol a jelenlévők mind egy akarattal voltak abban, hogy közösen imádkozzunk a lányunkért. Isten meghallgatott és meggyógyult. Hétfőn, kedden pihent, szerdán elindult az iskolába. Emese lányunk nevezte el *Feri bácsinak*, Fransot, aki külföldi testvérekkel hozott kapcsolatba, és így eljuthattunk Uzonkával többször is Amerikába.

*

Fonyba először 1973 decemberétől rendelték ki. Megörülünk az üres parókiának, boldogan végeztük a missziót. Hívtunk 10-15 gyermeket és jött 30-40. Sejtettük, hogy figyelnek, és baj lesz majd belőle. Lett is.

Esperes úr 1976. december 22-én táviratilag hívott magához. Különféle úti eszközökön jutottam el Szikszóra, mert a kocsim elromlott. Beléptem az irodába a nagykabátban. Le sem ültetett és azzal kezdte:

– Elrendelem, hogy december 27-ig ürítsd ki a fonyi parókiát! – harsogta.

– Mitől és miért ürítsem ki? – kérdeztem.

– Nem beszélgetésre hívtalak, hanem utasítlak – kiabálta.

– Édesanyámat a szeretet ünnepén? – csodálkoztam, mert oda volt bejelentve.

– Vedd tudomásul, hogy parancsolom!

Karjait mellén összefogva elhallgatott, mint aki győzött és bevágta az ajtót utánam. Köszönés nélkül ködös, sáros, latyakos időben távoztam. Kiálltam az országút mellé, járműveknek intettem, hogy vigyenek be Miskolcra. Meglepetésemre Kocsis János göncruszkai igazgató állt meg előttem Ladájával, bevitt Miskolcra a püspöki hivatalba, ott segítségért fordultam volna Ráski Sándorhoz, aki újra elítélt.

– Molnár Miklós és te vagy a kerület legrongyabb lelkésze. Kivágjalak Göncruszkáról, vagy ott akarsz elrohadni? – fenyegetett.

– Püspök úr! Ha lehet, akkor Göncruszkán szeretnék maradni.

A fonyi ifjúsági munka miatt 1977 nyarán eltávolítottak Fonyból

Esperes úr 1982 tavaszán kiszállt Göncruszkára, és szigorúan bejelentette, hogy nem tudja jóváhagyni az orgona költségeinek elszámolását. Nagyon sajnálta Uzonkát, hogy ilyen férje van.

– Akkor úgy jelenik meg a hír a külföldi újságokban – válaszoltam –, hogy a pap orgonát épített, az esperes pedig megbüntette. Bejelentem, hogy a jövőben tartózkodom a gyűlésektől, az orvosi igazolást már is átadhatom.

Balra: A Kazinczy Társaság küldöttségével az Érmelléken
Jobbra: Könyvbemutatónk Budán

Balra: A mai fonyi református templom 1793-ban épült
Jobbra: Szabadegyetemi program a fonyi templomban

Balra: A zsujtai református templom 1300 óta fogadja a híveket
Jobbra: Csomós József püspökkel a zsujtai templomban

Dr. Szabó Mihály látogatása

Telt-múlt az idő, és 1986 elején kérte, hogy szíveskedjek Szikszón meglátogatni. Uzonka is elkísért. Feltűnő barátsággal fogadott bennünket a vendégszobában, süteménnyel kínált. Megkérdezte, hogy vállalnám-e újra Fonyban a szolgálatot. Kicsit keményebben válaszoltam, hogy ami Fonyban 1973 és 1977 között történt, az Isten munkája volt.

– A Szentlélek ellen harcoltál. Szavaim miatt indíts újra fegyelmet ellenem!

Benkő György végighallgatta kifakadásomat, nem verte az asztalt, nem kiabálta, hogy „van hatalmam hozzá”.

– Felejsük el a múltat! – mondotta.

Hazafelé autóztunk és feleségem csendesen feddőzött:

– Túl éles voltál.

– Mezőkeresztesre hívtak lelkipásztornak, elmegyek Abaújból, – válaszoltam.

Vártam az újabb fegyelmet, de a távirat mást tartalmazott: „*Fony, Korlát gyülekezeteiben a szolgálatokat szíveskedjél végérvényesen elvállalni. Esperes.*” Ezt a történetet az „Ítélet” című könyvemben 2003-ban részletesen megírtam.

Takács Tamás és Bojtor Emese lelkészek házasságkötése 1977. november 12-én volt Göncruszán, szolgálatommal. Háromszázan is ebédeltünk a nagy udvaron épített sátorban és a gyülekezeti teremben. A népi, hagyományos búcsúztatót Kerényi Endre zsujtai presbiter mondta el mint vőfély. Az ebéd alatti halk zenéről Kormány Attila gondoskodott. A programot Gidófalvy Andor lelkész vezette.

Emese és Tamás

Emese és Tamás Mesikével

Mátyás Sándor és Kiss Katalin lelkipásztorok esküvője Göncruszván 1983-ban volt. Erdőhorvátiban végeztek először szolgálatot, majd Nyékládházára választották meg őket.

Egyházunk vezetői 1990-ben kezdtek tárgyalni a Magyar Református Missziói Szövetségről. Első elnöke dr. Nagy Antal Mihály lett. Utána engem választottak meg. Majd Miskolczy József, Sándor Endre és Ablonczy Zsolt lett az elnök, akitől dr. Bartha Árpád gyógyszerész vette át ezt a tisztséget. Gyűléseket szerveztünk Budapesten, Miskolcon, Debrecenben és a Dunántúlon. Sokat jártunk át Erdélybe és a Felvidékre. Sok áldott konferencia, csendesnap volt az ország területén.

A Kazinczy Ferenc Társaságban cselekvő szerepet vállaltam vezető társaimmal.

Kiss Endre József titkár, Kováts Dániel, Fehér József, Nyiri Péter elnökök

A Kazinczy Társaság közgyűlésén

Szabadegyetemi program Fonyban

FONYBAN

Fony községben a Rákóczi út 23. szám alatt vettünk meg egy házat nagy kerttel 1986-ban. Gyermekeink kérték, mert szerintük édesapát úgyis *kivágyják* az ifjúsági csoportok miatt a lelkesi állásából, és a parókiát ott kell hagyni, ami meg is történt. A vásárolt Immanuel-házban 1987-től 2016-ig voltak gyermek- és ifjúsági alkalmak. Évente 400-500 gyermek és fiatal vett részt egy-egy hétig.

Hajdúszoboszlón 2016. február 28-án, ebéd után arról beszélgettünk, hogy mikor megyünk haza Fonyba. Megszólalt a telefon, és Sándor Béláné lihegte, hogy ég a ház. Azonnal kocsiba ültünk Emese lányunkkal, Kovács Imrével, feleségem és én. Mire megérkeztünk 160 kilométerről, a tűz majdnem elhamvadt. Szemét, romhalmaz maradt az udvaron. Tudtam, hogy lezárult egy korszak az életünkben. Az Úr adta és vette el tőlünk Fonyt. Nem a mienk volt ez a hely, hanem az Úré, mi csak meghatározott ideig használhattuk az Ő dicsőségére. Gyermekek, fiatalok, felnőttek sokasága látogatott Fonyba. Nem tudom mennyien lettek keresztyénekké? Ez Isten titka.

Fonyban, a tüzeset előtt, amint beléptünk a hangulatos, piros kalotaszegi kézimunkával díszített középső szobába, eszembe jutnak a terített asztal mellett történt vendégekkel való beszélgetések. Hálósobánk fő bútordarabja az íróasztal volt, amely mellett ülve dolgozhattam, és figyeltem a tornácon lévő virágtartóban elhelyezett, élelemért veszekedő kis cinke madarakat. A két nagy szobánkban antik cserépkályhák ontották a meleget. A hálóból léphettünk át a fürdőszobába.

Az első, fekete szobában a könyvszekrényben és polcokon őrizhettem értékesebb könyveimet, ott zongorázhattam. Az ovális íróasztal, a faragással díszített könyvszekrény és a kanapé neobarokk stílusban készült, szüleimtől örököltém őket.

A tornácról nyílt ajtó a kis konyhába, amelyet valamikor takarmány tárolásra használtak.

A romos istállóból szálláshely készült, amit Jézus születési helyéről *Betlehem*nek neveztünk. Hat ágy volt benne, mindegyik fölött kis lámpa világított. Kézmosásra kagyló volt átvezetve a fürdőszobából. Fűtése a jó cserépkályhával történt. A fedett csúrból „nagytermet” alakítottunk ki. Ebben a helyiségben volt a könyvtár is. Ebben tartottuk megbeszéléseinket, nagyobb létszámú étkezéseinket.

Az *öregház* folytatásaként egy emeletes rész épült, fent három szobával; a földszinten egy szoba és a konyha volt, valamint két fürdőszoba. A *Betlehem* és *nagyterem* felett a karzaton szobákat alakítottunk fekvőhelyekkel, kézmosóval, WC-vel. Az újonnan épült pavilonban 16 személyre készült szálláshely két oldalt, középen társalgó, amit le lehetett választani függönnyel. Hat két emeletes ágyat kivittünk belőle, negyven személynek is teríthettünk.

A tábor összesen negyven férőhelyes volt, mellékhelyiségekkel, zuhanyozókkal. Az öregház és pavilon között hideg-melegvizes kinti mosogató hely és raktár készült fedetten.

A református parókián ugyancsak negyvenen fértek el, így a két helyen összesen nyolcvan személyt tudtunk fogadni.

A nagy kertet mi ültettük be diófákkal és különböző gyümölcsfákkal, amelyek most kezdtek teremni. A veteményes kertből mindig friss zöldséget szedhettünk, télire valót is eltehetünk. A ház körül piros muskátli és rózsza díszlett több fenyőfa közelében. Tavasszal árvácska és tulipán volt a „divat”. A tornácot és az ablakpárkányokat muskátli díszítette.

A lakóházzal szemben nagy fedett, levegős hely készült csoportos előadásokra, beszélgetésre, étkezésre. Mellette jobbra a garázs, mosdók, szerszámos kamra és WC. Balra az épület mellett szabad tűzhely volt, mögötte kisebb fedett étkezővel. A széles, nagy pincében berendezett ülőkéken baráti hangulatban kosztolhattuk a finom borokat és beszéltük meg a szakszerű szőlőtermesztést. A pince mellett kövekre elhelyezett keresztfa emlékeztet Krisztus halálára és feltámadására. Kicsit távolabb áll Babo-

tsay Izsák (1646–1731) szobra, aki Rákóczi inspektora, a gyülekezet főgondnoka volt, s a templom alatt van eltemetve. A szobor felett magyar zászlót lengetett a szél.

*

Az utcai oszlop és a mérőóra közötti vezeték gyulladt ki, aminek ellenőrzése az ÉMASZ feladata lett volna, mert új óra lett beépítve. A tűz gyorsan terjedt a faszerkezeten, és az öregház felett a tető leégett. A lángok a tornác oszlopaiba is belekaptak. Szerencsére a tűzoltók hamar kijöttek. Ivancsó János polgármester akadályozta meg a tűz tovább terjedését. Isten angyalai vigyáztak a többi részre. A mentési munkákban segítettek Sándor Béla és Lukácsné Mónika családtagjai.

Mi lesz a feleségemmel és velem? Helyre állítsuk Fonyban az épületet? Ez már erőnk feletti munka lenne. Átveszi a szolgálatot Emese unokánk? Hajdúhadházra választották meg Kovács Zoltán lelkipásztor férjével együtt. A gyülekezeti munkába temetkeztek. Hajdúhadházzal a jelentős távolság, valamint az idővesztés miatt képtelenek elvállalni a feladatot, mert Emese másodlelkész a gyülekezetben.

Takács Tamás vejem és felesége, Emese leányunk felajánlották, hogy lakjunk együtt Harsányban, szorosságban. Esetleg költözzünk Hajdúszoboszlón miniatűr bérházukba? Béreljünk valahol lakást? Vagy költözzünk az Anna Szeretetotthonba, amelynek vezetője még Emese leányunk, és éppen most kényelmes, napfényes szobát tudna rendelkezésünkre bocsátani. Első emelet 7. számú szoba, közel a lifthez, ebédlőhöz, a kijárhoz.

Ezt választottuk és beköltöztünk. Ügyesen be van rendezve. Baloldalon a bejáratnál fogas a ruháknak, könyvespolc és szekrények következnek. A sarokban hűtőszekrény, rajta a mikro, alatta a szekrényben evőeszközök, edények stb. A szoba jobb oldalán széles ágy, utána fotel, íróasztal. Mellette én ülök. Azután a számítógép következik, amin Uzonka dolgozik. Délről mellette ablak és ajtó a balkonra. A párkányt muskátli díszíti.

Az Immánuel telepet átadtuk Demeter Ottó zsadányi lelkésznek, aki szívesen vállalta a csoportokat.

Takács Tamás vejünk és Emese leányunk nyugdíjba vonultak. A gyülekezet Czető Norbert lelkészt választotta meg, akinek igemagyarázatai világosak, szépek és frissítők. Örömmel hallgatjuk, veszünk részt az alkalmakon. Szombat reggelenként én szolgálhatok. A magyar történelemről kéthetenként tartok előadást. Látogatókat is fogadunk, vagy mi megyünk testvéri alkalmakra. Czető Norbert lekipásztor és Jakab Györgyné Rozika kedvesen forog körülöttünk. A nővérek pontosak, figyelmesek, szolgálatra készek.

*

A hamut piszkáltam a lábammal, és a fekete bútorral berendezett, fekete hímzésű kalotaszegi terítőkkal díszített szobára gondoltam. Az általam őrzött teológiai könyvek, lexikonok, kommentárok, térképek átnedvesedtek a neobarokk stílusú szép szekrényben. Nagy dobozokkal szállították el mikrobuszal a sárospataki Nagykönyvtárnak a könyveimből, hogy tovább adják a szomszédos államokba, sokat pedig szétosztottam barátaim között. A locsolás miatt a mennyezet átázott, akárcsak a falak, a parketta, a berendezés is.

Mindezeknek vége...

Régi emlékek villannak föl előttem.

*

A Károlyi Gáspár Teológiai és Missziói Intézetnek tanára és vezetője voltam 1991 és 1997 között. Missziológiát és homiletikát tanítottam örömmel. Intézetünkbe járatos volt Hegedűs Lóránt budapesti püspök. Felejthetetlenül izgalmas előadásokat tartott, később ellenünk fordult. (Mikor pedig már nem volt püspök, ismét vállalt bennünket.)

Balra: Kováts Dániel mutatja be könyveimet

Jobbra: Peter Assmus, Csohány János és Erhard Winkels közöttünk

Balra: Látogatás a komáromi teológián

Jobbra: Herman János, Tőkés László, Bojtor István és felesége Nagyváradon

A fonyi gyülekezetbe 1986-ban hivatalosan visszakerülhettem, mert más lelkész már nem vállalta ott a lelki gondozást. A szolgálatokat és az ifjúsági munkát tovább folytattuk. A templomban 2002-ben volt nagy renoválás kívül és belül. Fölszedték a padokat, új alap készült. A parókiát renováltuk vízvezetékkal, fürdőszobákkal egészítettük ki. A hálaadó istentiszteleten Csiha Kálmán erdélyi püspök prédikált, Baksy Mária esperesnő vezetésével lelkipásztorok sokasága jött a nagy gyülekezetbe.

Ezek után a templomban számtalan helyi, országos és nemzetközi konferenciát rendeztünk. Könyvbemutatók voltak Budapesten, Debrecenben, Hajdúszoboszlón, Miskolcon, Sárospatakon. Encsen, Fonyban, Göncruszkán. Sátoraljaújhelyben és Kasán. Az egyik könyvben dramatizálva leírtam a tékozló fiú történetét; pataki teológusok eljátszották több helyen.

Király Károly Marosvásárhelyről

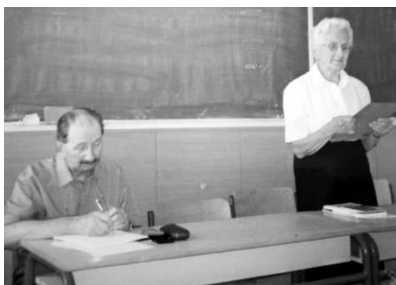

A Kazinczy Társaság elnökségében

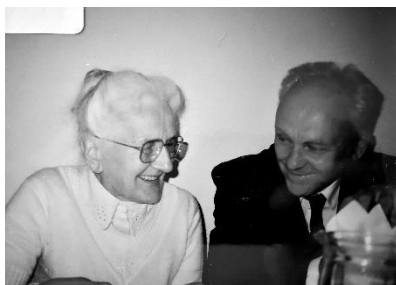
Orvosi összejövetelek is voltak 1980-tól. Dr. Pauchen holland orvos megkeresett, megkérdezte, miért nem tartunk keresztyén orvosi összejöveteleket. Elkezdtük Göncruszkán és folytattuk Fonyban Sipos Zsuzsa házánál, majd onnan a Művelődési Házba mentünk át. Utána Encsre hívott meg Basiszta Erika orvosnő. Az összejövetelek folytatódtak Nyékládházán Mátyás Sándor és Korondi Klára vezetésével. A tavaszi alkalmak Szerencsen voltak. Drenyovszky Irén elnökletével Balatonaligán volt nemzetközi konferencia a megalakult Keresztyén Orvosok Társasága rendezésében. Történetét megírtam a „Tál és Kendő” orvosi lap 2014. augusztusi számában.

Dr. Makkai László tudós professzor alapította meg Magyarországon a Doktorok Kollégiumát (DC). Feleségemmel az egyháztörténeti szekcióban vettünk részt éveken át, előadásokat tartottunk. Elnökünk a nagyra becsült Csohány János debreceni történész professzor volt. A Kazinczy Ferenc Társaság szervezésében is rendszeresen vállaltunk feladatokat.

Az Új Remény (New Hope) alapítványt 1996-ban szerveztük meg Magyarországon. Vezetője Hank Vogelaar holland-amerikai férfi, akinek a világon több ilyen szervezete van. Hankkal a szocializmus idején erősödött meg a közösségünk, mert Erdélyben fiataljainknak segített a szolgálatban. A szervezet magyarországi elnökeként számtalan összejövetelt rendezhettem, és könyveket adtunk ki.

Csohány János és Toókos Uzonka

Megbeszélés

Családi találkozók voltak minden esztendőben 1960-tól a négy Toókos testvér leszármazottaival. Kezdetben Selyeben, Göncruszván, Hernádbúdon, majd Fonyban már nagy létszámmal, 50-70 taggal. Ezt röviden CSATÁ-nak neveztük. Igen emlékezetes alkalmak voltak 2015-ig, a Bojtor család rendezésében is.

Lelkipásztori munkám 1956 és 2005 között, nyugdíjazásomig küzdelmekkel teli folyt, azután pedig csak az Immánuel Otthon gondjai maradtak ránk a táborokkal.¹

Az emlékek lassan elmosódnak.

LELKÉSZI SZOLGÁLATOK

S e g é d l e l k é s z lehettem 1949 és 1956 között az alábbi helyeken.

Kötegyánban, Paksy Sándor nagytiszteletű úr mellett 1949. július 1-től augusztus 3-ig. Szép idő volt. *Makón* 1950. január 1-től február 28-ig. Szirbik Sándor nagytiszteletű úr állandóan bírálgatta jelenlétemben a hívőket, irodájában a híres Szikszai

¹ Pozsgay Imre kimondta, hogy Magyarországon 1956-ban nem ellenforradalom, hanem népfelkelés volt. Szűrös Mátyás 1989 januárjában kihirdette a Magyar Köztársaság megalakulását. A Szovjetunióban Gorbacsov peresztrojkát kívánt megvalósítani. A miniszterelnök Németh Miklós, majd Antall József volt. Az első köztársasági elnök Göncz Árpád író lett. Orbán Viktor felesége, Lévai Anikó öt gyermek édesanyja. Férje hazafias magatartású keresztyén ember. Egy ciklusban Balog Zoltán református lelkész volt az Emberi Erőforrások minisztere, aki a fonyi táborozásokon is részt vett. Hazánk 2003. április 12-én belépett az Európai Unióba, Orbán Viktor szerint Magyarország nem migráns állam, a népek baját nem itt Európában, hanem otthon kell megoldani.

György festménye alatt. Nem válaszoltam rá. A hittanórákat pontosan megtartottam, ameddig elődöm, Pongó Gyula vizsgára készült. *Debrecen Homokkert* 1950. április 1-től június 30-ig. Kovács József nagytiszteletű úrtól tanulhattam a teológiai tudományok mellett. Testvéri közösségben voltunk, utódjának szeregett volna. A Bánffy út 2. szám alatt szüleimnél lakhattunk volna. *Tiszanána* 1951. április 1-től április 30-ig, ahol a tekintélyes Kérészi István nagytiszteletű úr a kápláni lakásban helyezett el. A „Zsidó és pogány misszió problematikája” című pályamunkát készítettem ott a kevés gyülekezeti szolgálat mellett. *Diósgyőrben* 1951. július 1-től szeptember 30-ig. Benyhe Imre bátyám óvott a hívők látogatásától, főleg a Bethánia tagjaitól. Könynyezve bocsátott el. *Sárospatakon* 1951. október 1-től 1956. augusztus 31-ig szolgáltam. Négy éven át, 1952-től 1956-ig családommal együtt laktunk a parókián békességben. Darányi Lajos élő hitű keresztyéntől, tudós és gyakorlati lelkipásztortól, aki teológiai előadó is volt, testvéri közösségben az igehirdetés tudományát tanultam.

L e l k i p á s z t o r k é n t 1956 és 2005 között az alábbi helyeken szolgáltam.

Göncruszkán 1956. szeptember 1-től 2000. augusztus 31-ig. Nehezen sikerült a megválasztásom. Elődöm, Nagy Lajos 1955-ben meghalt, Komjáthy György hejcei lelkész helyettesített egy évig. Főgondnokunk dr. Kormány Károly járásbíró Abaújszántón, majd ügyvéd Szikszón besegített a megválasztásomban, Miskolcra járt ki. Gondnokunk Király János, aki a parókiára lépve – alázat okából – kalapját a szék alá helyezte. Tóth József következett utána, aki a lelkészt tisztelő, lovakat szerető, Donkanyarban folyt háborút emlegető, határozott férfi volt. Nyomába Kiss Lászlót, a pusztafalui lelkész fiát választották meg a gondnoki munkába. Csöndes, szolgálatkész férfi. Ha távol voltam, akkor helyettesített igehirdetéssel is a gyülekezetben. Katalin leánya teológiát végzett, Nyéken szolgál. Mátyás Sándor erdőhorváti, majd nyékládházi lelkipásztorhoz ment férjhez. Kiss

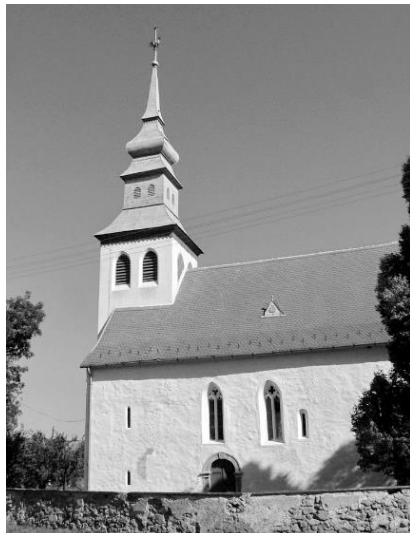
A göncruszkai református templom, amelyben 44 éven át szolgáltam

László után Sivák Ernő gondnok úrra 2000 évtől súlyos feladatok hárultak, becsülettel vállalta a mai napig.

Zsujtán 1962-től 2000. augusztus 31-ig szolgáltam. Fazekas Gyula végezte a gondnoki tiszteket. Pataki Gyula követte, majd Tóth József. Erdődi József presbiter polgármester idejében Zsujtán díszpolgárnak választottak. A főgondnok dr. Nagymáthé Gyula orvos volt.

*Korlát*on 1985-től 1990. május 31-ig végeztem a gyülekezeti szolgálatot. Gondnoka pedig Majoros József volt haláláig. Horváth István követte, majd Takács Sándor.

Korlát református temploma

Fonyban 1974. december 15-től 1977. szeptember 1-ig végzett szolgálatomban Nagymáthé Gábor tekintélyes, egyházát féltő gondnok mindenben mellettem állt és intézkedett. Molnárné Ilonka néni a nehéz időkben mindent vállalt az egyházért. Áldott segítséget jelentettek a templomba járó asszonyok. Az ifjúsági munka miatt fegyelmivel eltávolítottak Fonyból, később visszahelyeztek, s 1985. áprilistól 2005. január 31-ig hirdetem az evangéliumot. Azután csak az ifjúsági táborokban szolgáltam Isten igéjével 2016-ig az Immanuel Otthonban. Nagymáthé Lajos és Juhász Gyula, Nagymáthé Béla majd Boczán Tibor voltak a gyülekezet gondnokai. A kántori szolgálatokat Bojtor Istvánné végezte a gyülekezetekben, és amikor Bellágh Barnáné Budapestre ment, Zsujtán is. Megírta Fony és Göncruszka községek monográfiáját, Fonyban és Göncruszkan Fehér József és dr. Kovács Dániel mutatta be a Kazinczy Ferenc Társaság képviselőjében. A Szenczi Molnár Albertről elnevezett vegyeskarunk 1957-től 1982-ig dicsérte az Urat helyben és a környéken.

A k ö z e g y h á z b a n is vállaltam feladatokat.

Az Abaúji Egyházmegye ökumenikus előadója lehettem, 1962-től 1990-ig. Végül Benkő György esperes úr nem engedte, hogy 1990-ben jelentésemet felolvassam. Ezzel is akadályozta, hogy esperesnek válasszanak. Tiszáninneri Egyházkerület ökumenikus előadójának választottak 1990-től 1998-ig.

Magyar Református Missziói Szövetség titkára voltam 1990 és 1994 között, azután elnöke 1994-től 2007-ig. Tiszteletbeli elnöke vagyok 2007-től 2020-ig.

A Károlyi Gáspár Teológiai és Missziói Intézet tanáráként és dékánjaként 1991-től 1997-ig homiletikát és missziológiát tanítottam Budapesten, azután Miskolcon.

Debrecenben az Új Remény Alapítvány elnökeként 1997-től 2008-ig dolgoztam. Az irodát Leskó Csilla vezette. Összejeveleket szervezésével és könyvek kiadásával foglalkoztunk.

Cnox Fellowship USA, missziói bizottságának tagja lehettem 1998 és 2005 között.

T á r s a d a l m i szolgálataimról a következőket mondhatom.

A Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Zeneoktatói Munkaközösség tanára 1959-től voltam, választmányi tagja 1986-tól 1990-ig.

A Göncruszkai Honismereti Szakkör vezetését 1977-től 1987-ig végeztem.

A Kazinczy Ferenc Társaság egyik alapító tagja lehettem 1985-ben, majd alelnöki tisztségét töltöttem be 2018-ig. Konferenciákat, szabadegyetemi programot rendeztem Göncruszván és Fonyban. Az 1986-an alakult Kazinczy Ferenc Társaság első elnökének dr. Kováts Dánielt választottuk. A második elnök, 1994-től Fehér József tanár és múzeumigazgató, a harmadik pedig 2018-tól Nyíri Péter tanár, A Magyar Nyelv Múzeumának igazgatója lett. Alelnök Ringer István régész, múzeumigazgató és Kércsi Tibor az encsi Művelődési Ház igazgatója. Simon Erika a Társaság tudós adminisztrátora, pénztárosa.

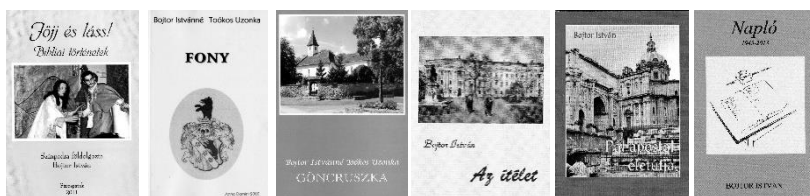
Az orvosi összefüggések 1982-ben kezdődtek Göncruszván, Fonyban folytattuk, majd Szerencs, Encs, Nyékládháza helyiségek következtek. Évente kétszer volt találkozási, őszi és tavasszal dr. Drenyovszky Irén, dr. Bodnár Ákos, dr. Korondi Klára, dr. Siposné Zsuzsanna és dr. Basiszta Erika orvosnők nevével.

Szabó Sándorné Nikhazy Erzsébet „Abaúji Virágok” és Os-váth Ilona „Rákóczi korából” című kézimunka kiállítását többször bemutattuk.

Népfőiskolát vezettem Göncruszván 1987-től 1990-ig. Fonyban a Gergelyhegy-vidéki Népfőiskola elnökének választottak meg 1996-tól 2015-ig.

Göncruszka-Gönc községben tanácstagként 1985-től 1990-ig képviseltem Bacsó Istvánnal együtt falunkat. Göncruszván önkormányzati képviselőnek választottak az 1990-1994 közötti ciklusra.

A Vitézi Rendbe avattak felséggel, Toókos Uzonkával együtt 2002-ben Székesfehérváron. Kitüntetések kaptunk mindketten; feleségemet a Vitézi Rendben zászlóanyának választották 2015-ben Miskolcon.

ÍRÁSAIM

Nyilvánosan megjelent cikkeimet az alábbi periodikák közölték: Olvasó Nép, Az Út, Reformátusok Lapja, Lelkészegyesület, Ki kicsoda, Miskolci Református Egyház, Confessio, Győri Zeneiskola, Széphalom évkönyv, Szószék, Tál és Kendő, Örömondó, Hírlevél, Sárospataki Református Lapok, Észak-Magyarország, Centenárium írások, Debreceni Irodalmi Lexikon stb.

Nagyobb terjedelmű írások asztalfióknak, nyilvánosságnak, Sárospataki Nagykönyvtárnak: A zsidó és pogánymisszió problematikája (1951), Levél Györgytarlórról (1955), János apostol leveleinek diakóniája (1956), Egyház a forradalomban (1959), Diósgyőri Napló (1962), Bocsásd meg a mi vétkeinket (1963), Az úton (1986). Prédikációk dossziéba fűzve 1954-től 2018-ig, közel 900 darab. Prédikációs jegyzetek bibliai sorrendben négy dobozban találhatók.

K ö n y v e i m : Misszió a Tiszán innen (1996), Júdás, az Iskáriótes (1998), Erdélyi krónika (2001), Az ítélet (2003), Az Úr a te Istened (2004), A megigézett püspök (2007), Jöjj és láss! (2011), Kassai napok (2013), Mózes, a nép vezetője (2014), Bibliai és teológiai fogalmak szótára (2015), Homiletika (2017), Pál apostol életútja (2017), Napló 1945–2018, Hazám (2020), Vándorúton (2020).

Bojtor Istvánné Toókos Uzonka könyvei: Göncruszka műemlékei (1989), Fonyi séta (1997), Fony (2000), Göncruszka (2005), Családunk (2018). Megjelent tanulmányai: Rákóczi Ferenc gyermek- és ifjúkora, Babotsay Izsák, Petneházy Dávid, A Bárczay család Göncruszkán, Toókos Gyula élete.

DOKTORÁLÁS

Először 1951-ben érdeklődtünk teológus társaimmal a doktorálás lehetősége felől. Tóth Endre professzor úr válasza volt, hogy „*várhatsz babám, elvárhatsz.*” 1952-ben folyamodtunk először a megszerzéséhez, tudván azt, hogy csak kivételes személyeknek adják meg.

1965-ben a szükséges mellékletekkel együtt kérelmemet a Debreceni Teológiai Akadémiára újra beadtam. 1968-ban, három év múlva azt a választ kaptam, hogy konzultációs vizsgát tehetek, amit pályázó testvéreimmel együtt sikeresen elvégeztem. A „Drs” címet is használhatom.

1969-ben Ráski püspök úr megkérdezte tőlem, mi lenne, ha együtt mennénk Amerikába. Azt válaszoltam, hogy nem kísérhetem el teológiai és politikai indokaimnál fogva, mivel nem az egyházkormányzatot, hanem az evangéliumi irányt képviselem. Átadtam neki az amerikai magyar egyházak történetét. Amiért nem vállaltam a kíséretet, a doktorálás ügye megnehezült.

1983-ban a Debreceni Teológia közölte, hogy doktorálásomhoz Kürti püspök hozzájárulása szükséges. Azonnal kértem tőle. 1985-ben, két év múlva püspök úr hozzájárulását megkaptam. 1986-ban, egy év múlva azt válaszolták Debrecenből, az egész eljárás megszűnt és újra kell kezdeni. Újra kezdtem az egészet 1987-ben. A szakdolgozatot elkészítettem és Debrecenbe elküldtem. Semmi választ nem kaptam erre.

1991-ben visszakértem irataimat. Szathmáry Sándor válaszolt, akivel teológus időnkben együtt jártuk a vidéket az evangéliumért. Krisztust hirdető, lobogó szívű munkatárs volt. Aztán kicsit elhajlott az evangéliumtól a feltámadás kérdésében. Lelkipásztorsága után a Doktorok Kollégiumának vezetője, titkára lett. Meglepetésemre 1991-ben azt írta, hogy irataimat megtalálta az elfekvő anyagok között. Kérte, hogy disszertációmát azonnal nyújtsam be a hivatalosaknak. „*Ha bármi fennakadásod lenne ebben az ügyben bárkinél, nyomban közöld velem, mert*

akkor Kocsis Elemér püspök urat keresem, és közösen tesszük el az útból az akadályokat.”

1994 végén dolgozatommal készen lettem, és A/4-es formában, 248 oldalon beadtam. Az 1945 és 1956 évek közötti helyzetet dolgoztam fel „Misszió a Tiszán innen” címen. Nem volt könnyű összeállítani az egyháztörténeti anyagot a szóbeli emlékezéseket, papírdarabkára írt jegyzeteket felhasználva, egyházközségi, megyei és kerületi levéltárakból felkutatva. Csohány János történész professzor időnként helyreigazított, tanácsolt és bátorított. Egyetértettünk abban, hogy ez a munka nem csupán önmagáért, a tudományért, a tudósításokért készüljön, hanem hogy az olvasók is haszonnal forgassák.

1995. május 6-án Gaál Botond professzor írta, hogy disszertációmát Büttösi János vendégprofesszornak, a missziológia tanárának átadták, aki megállapította, hogy *„nincs benne egy teológiai koncepció... és a gyöngyök felfűzés nélküliek”*. Ezután az eljárást felfüggesztették.

De miért nem Csohány János szakprofesszor bírált? Mert éppen akkor folyt ellene vizsgálat, hogy túl szigorú a hallgatókhoz. A bírálat kézhezvétele után *„a Doktori Tanács megállapítja, hogy a dolgozat nem teljesíti a doktori értekezés megkívánt tudományos feltételeit... Így a további doktori események folyamatához a Doktori Tanács nem járul hozzá,”* de készséggel segít új téma kidolgozásához. 1995. június 6-án írt válaszlevelemben tartalmi, módszertani, missziói és formai kérdéseket tárgyaltam.

1995. július 22-én Gaál Botond érdekes gondolatot vetett fel. Nem tartanám rossz megoldásnak, hogy *„általunk is elfogadott külső, de teológiai doktorálással rendelkező személy megvizsgálná, vajon a tudományos munka szerint a dolgozat elfogadható-e doktori értekezésnek vagy sem?”*

Ezt a gondolatot én sem találtam rossznak, ezért megkérdeztem tizenegy tudóst, főiskolai, egyetemi tanárt a véleményéről. Egyöntetűen azt válaszolták, hogy a dolgozat nagyon is alkalmas disszertációnak. Például dr. Csohány János: a könyv *„egy-*

háztörténeti disszertációnak alkalmas alapvető munka, elfogadásra ajánlom”. Dr. Für Lajos miniszter, történész, egyházkerületi főgondnok a Magyar Nemzet újság első oldalán is nyilatkozott a könyvről, hogy *„biztosan zengő trombita.”* Kiss Endre József: *„kiadását nyomatékosan ajánlom.”* Dr. Kováts Dániel: *„Kitűnő tanulságul szolgálhat.”* Dr. Mészáros István: *„A legsötétebb korszakban sem szünetelt Isten munkája.”* Dr. Szabó Lajos: *„A könyv anyaga segédeszköz lehet a kor történéseinek.”* Dr. Szijj Rezső: *„Követjük-e múlt feldolgozását, ahogy ezt Bojtó István tette?”* Dr. Tibori János: *„A könyv a hívő lélek credoja és confessioja.”* Etc.

A „Misszió a Tiszán innen” című könyvem bemutatásra került Miskolcon 1996. április 26-án az egyházkerületi székházban, mert a Kazinczy Ferenc Társaság vállalta a kiadását. Doktorálásom évszámait a Doktorok Kollégiuma 1997-ben tartott gyűlésén felolvashattam. Az volt a vélemény, hogy *„jól eljátszogattak veled.”* A könyvbemutatóra Miskolcon a püspöki székházban került sor. A terem zsúfolásig megtelt. Az ünnepély sorrendje a következő volt: igeolvasás és magyarázat Szabó Sándor lelkész, püspöki titkár által; dr. Csohány János beszélt a keresztyén történetírásról; utána következett dr. Kováts Dániel a „Misszió a Tiszán innen” című könyv bemutatásával; utoljára Kiss Endre József könyvtárigazgató szólt: *„Egyházkerületi forrásanyag 1950 és 1956 között”* címen. Énekelt a Károlyi Gáspár Missziói és Teológiai Intézet kamara-kórusa, vezényelt Kormány Attila.

„Kasszasiker volt.” A könyvbemutatóról a Reformátusok Lapja, a Déli Hírlap, valamint az Észak Magyarország is fényképes cikket közölt. Könyvemet Komáromban, a Teológiai Fakultáson tanították.

1996-ban Dr. Csohány János örömmel újságolta, hogy Budapesten beszélt Tenke Sándor dékán főszerkesztővel, aki arra biztatta, hogy Budapesten adjam be kérelmemet, mert ott doktorálhatok. Megtettem. Disszertációmát átadtam dr. Ladányi Sándor professzor úrnak, aki elfogadta, és a tanári karban engedélyt kért a doktorálásra. Hegedűs Loránd püspök, zsinati elnök, dolgozatomra kétszer is írásban nemet mondott.

De miért? – Mert amikor előadást tartott Amerikában, amit Robert Rapp is meghallgatott, aki Miskolcon a Károlyi Gáspár Intézet vezetője volt, ahol én is tanítottam, megkérdezték, hogy miről szokott prédikálni, Püspök úr. Azt válaszolta, hogy amit várnak tőlem. Ezen dr. Rapp – aki részt vette ezen az előadáson – nyilvánosan felháborodott, mire Hegedűs Lóránt megígérte, hogy amíg ő püspök lesz, addig nem működhet a Károlyi Gáspár Intézet Miskolcon. Talán a debreceni Doktorok Tanácsa nem a Károlyi Gáspár Intézetben való tanításom miatt húzta el disszertációmát?

A kérdés nyitott maradt, hogy miért. Szabad volt Büttösi Jánost bírálatra kérni? Azt a Büttösi Jánost, aki megerősített teológiai elhívatásomban, a hosszúpályi konferencián csudálatosan szolgált, és elintézte amerikai ösztöndíjamat. Amikor 1991-ben hazajöhetett Magyarországra, többször elvittem kocsival Erdélybe. Itthoni rendezvényekre, orgonaszentelésre is meghívtam. Örültem, hogy Magyarországon visszafogadták. A Debreceni Teológián nagy ember lett belőle, teológiai tanárként misziszológiát tanított, mint a Magyarok Világszövetségének elnöke. De a dolgozatomat nem bírálhatta volna meg, mert nem magyar állampolgár, nem egyháztörténeti, hanem ökumenikus professzor és csak vendégelőadó volt. Szabad volt-e bírálatra kérni? A válasz, *semmiképpen*: Nem!

Mi volt a szándékom? Miért nem a kolozsvári Teológiához fordultam? –Mert Debrecenben kezdtem el tanulmányaimat és az egész eljárást. Legyen meg az Úr akaratja. Az „Ítélet” című könyvemben megírtam doktorálásom történetét (2003).

Csiha Kálmán

Ebben a történelmi időben emlékezem még néhány püspökre, egyházi vezető személyre. *Dr. Bartha Tibor* (1912–1995) kárpátaljai hívő közösségből indult. Debrecenben az Árpád téren volt lelkipásztor, bejáratos a püspöki hivatalba. Püspökké választása után szuggesztív, erőteljes irányzatot képviselt, amely

nem tűr ellentmondást. (Péter Jánost követi a Tiszántúlon. Békepap.) Az egyetemi templom megtartása miatt harcot vív Éliás József lelkésszel. Az állam megengedi, hogy távolabb kisebb templomot és parókiát építhessenek. Kemény magatartása élete végén enyhült. A Schweitzer Otthonban halt meg Budapesten, elporlasztották.

Bereczky Albert (1893–1955) országgyűlési képviselő, kiváló igehirdető, azután békepap lesz. Püspök 1948 és 1959 között.

Dr. Bölcskei Gusztáv (1952) Hajdúhadházon is lelkész. Később a Magyar Református Zsinat elnöke és a Generális Konvent egyik alapítója, Debrecenben püspök és sok szervezet tagja.

Dr. Csiha Kálmán (1920–2007) felesége Nagy Emese, dr. Nagy József professzor leánya. Egy látogatóját nem jelentette be, ezért évekig tartó börtönt kapott. Szabadulása után Gogánváralján, azután Marosvásárhelyen lelkész, majd Kolozsváron püspök. Író, gyülekezetet látogató és szervező. Nyugdíjazása éveiben világhíró evangélista lett.

Darányi Lajos (1905–1971) lelkész, Forgács Gyula utóda Sárospatakon. A leendő lelkészeket igehirdetéssel segítette. Író. A Reformátusok Lapjában az igehirdetési rovat vezetője. A Kollegiumi Tanács tagja, 1956 és 1957 között esperes, 1957 és 1963

Darányi Lajos

Enyedy Andor

Hegedűs Lóránt

között a Tiszáninneri Egyházkerület püspöke. Prédikációja evangéliumi, világos, stílusa nyugodt és megnyerő. Sárospatakon temették.

Dr. Enyedy Andor (1888–1966) lelkeszi szolgálatát Sátoraljaújhelyben kezdte, Miskolcon püspökként folytatta. A lelkészek és a gyülekezetek szerették hallgatni az evangéliumi lelkületű prédikációit. A felajánlott pataki teológiát nem nyithatta meg. elűzték a Kerületből. Vácon látogatókat fogad, például Koncz Sándort azzal a megjegyzéssel, hogy „*erőm elfogyott, de a hitem megmaradt.*”

Dr. Hegedűs Lóránt (1930–2013) Svájcban doktorált. Hidasból Budapestre került, 1991 és 2003 között püspök. A Kálvin téren szolgált. Zseniálisan felkészült pásztor és tudós, író.

Dr. Kiss Boáz jogi doktor, lelkész Csákváron. Felesége Nagy Lenke, hosszú ideig a Reformátusok Lapja főszerkesztője. A gyülekezetben és közegyházi munkában teljes erővel részt vett. A Csángóföld szerelmese. A Magyar Református Világszövetség vezetője. Ezüst érdemrenddel tüntették ki.

Kürti László (1930–2013) Debrecenben teológiai tanár, majd püspök Miskolcon. A héber nyelv tudósa, igyekszik rendet tartani a Kerületben. Új hivatala, az egyházkerületi székház az ő idejében épült.

Mészáros István

Ravasz László

Tőkés László

Dr. Mészáros István (1929–2007) Kisgyőrből Miskolcra hívták, az avasi gyülekezetben választották meg lelkésznek. Püspök, teológiai tanár Sárospatakon. Az evangéliumot képviseli.

Péter János (1910–1999) békepap lett. Révész Imre (1882–1967) történész, áldott életű püspök után 1949-ben lépett a helyére Debrecenben. Befejezte 1956-ban; ettől fogva a Kulturkapcsolatok Intézetében elnökként, külügyminiszterként, majd az országgyűlés alelnökeként dolgozott. Két könyvecskéje jelent meg: „A megbotránkoztató szeretet” és az „Úr pedig...” (A tékozló fiú és Jónás.) Czeglédi Sándor lánytestvérét vette feleségül. Élete végén arról beszélt, hogy „*olyan vagyok, mint egy kiégett rongy.*”

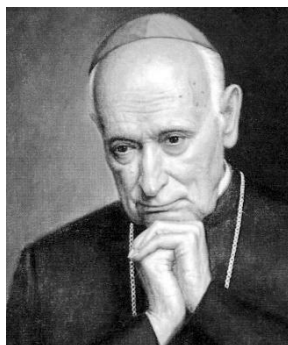
Ráski Sándor (1920–1977) a Felvidékről jött át Magyarországra. Békepap. Lelkész, esperes és püspök Miskolcon.

Dr. Ravasz László (1882–1975) ragyogó képességű igehirdető, 1921 és 1948 között püspök Budapesten. A Magyar Tudományos Akadémia tagja. Kolozsvári szolgálat után jött Budapestre, a Kálvin térre. Könyvei sokasága jelent meg. Püspökké választása körül vita folyt 1956-ban. A Megújulási Mozgalom elindítója. Lefordította az Újszövetséget.

Dr. Tőkés László (1952–) Brassó mellett és Temesváron lelkész. A romániai forradalom elindítója. Püspök, később az Európai Unió képviselője, alelnöke. Értékes írásai jelentek meg.

Tóth Károly

Mindszenty József

Dr. Tóth Károly (1931–2014) püspök 1967 és 1991 között. A Prágai Keresztyén Békekonferencia elnöke, olyan világot bejáró békepap, aki az egyházat építi. Könyvesboltot nyit a Ráday utcában és konferencia helyet Kecskeméten a tanyavilágban, Lakitelken.

Mindszenty József (1892–1975) esztergomi érsek, hercegprímás. Életfogytiglani fegyházbüntetésből 1956-ban szabadult. Amerikába menekült, a magyar egyházi helyzetet ismertette világszerte. Bécsben halt meg.

Túróczy Zoltán (1893–1971) 1923-tól Ózdon, 1927-től Győrött lelkipásztor. 1939-től nyíregyházi lelkész és a Tiszai Evangélikus Egyházkerület püspöke. 1952-ben nyugdíjba kényszerítették.

Ordass Lajos (1901–1978) hitvalló evangélikus püspök. 1947-ben az újonnan alakult Lutheránus Világszövetség elnökévé választották. 1948-ban határozottan kiállt az egyházi iskolák államosítása ellen, ezzel a pártállami diktatúra egyik legfontosabb egyházellenes intézkedésével szegült szembe. Koholt vádak alapján 1948 szeptemberében letartóztatták, bíróság elé állították, elítélték.

Dr. Kiss Ferenc (1889–1966) Kossuth-díja orvosprofesszor a magyarországi szabadegyházakat képviselte.

CSALÁDI KÉPEK

Hármasban

Uzonkával

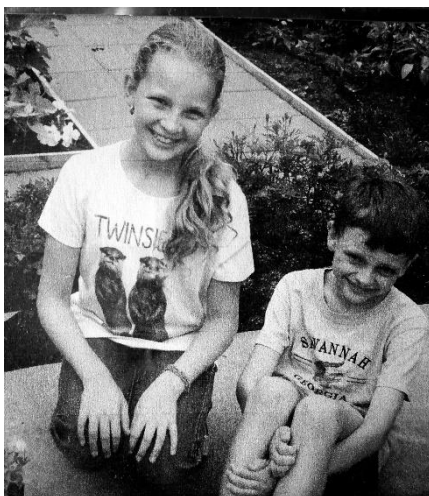
A Toókos testvérek

A Lévay Gimnázium táborozói

Kovács Zoltán és Takács Emese, valamint gyermekeik: Emese és Eszter

Ferguson Kenneth és Takács Kinga, valamint gyermekeik: Ilona és Gábor

Takács Tamás és családja

Téli csendélet Fonyban

A fonyi Immánuel-ház télen és nyáron

A leégett Immánuel-ház

A kilencvenedik születésnap

Imaközösségben

Befejezés

A MÉRCE

Életem olyan volt, mint a másoké. Csak egy szempillantás. Elrepült a gyermekkor, az ifjúság, a házaselet, a családi élet és a sok-sok szolgálat kötelezettsége. Megpihenek. Voltak testvéreim, akikkel nagyon jól lehetett együtt küzdeni, mert előre húztak, míg némelyek gátoltak a haladásban. Keresztyén életünk csupa öröm, de a fájdalmak is kísérnek. Pál apostol írja, hogy: *„mindenütt nyomorgattatunk, de nem esünk kétségbe. Üldöztetünk, de el nem hagyatunk.”* (II Korintus 4, 8-9.) Ezzel szemben azt is mondja az ige, hogy *„örüljete az Úrban, ismét mondom, örüljete.”* (Filippi 4, 4.) Az evangélium szónak két jelentése van: örömhír és győzelmi hír. Örülünk az Úrnak, legyőzzük ellenségeinket. Urunk a mennyben mindent jóra fordít.

Életem végén számot kell adnom arról, hogy mit tettem jól és mit rosszul. Szolgálatunk minden mozzanatában volt valami maradandó. Mi az én gondolatom megtérésemről, munkámról, valamint mi a mások véleménye rólam? Miért éltem? Mi volt az életem célja?

Van, aki a tanulásban, a diploma megszerzésében keresi az elsőséget, aztán elfelejtik. A szerelem jön és megy. Családom körülvesz akkor, amikor örökölttem, vásároltam, otthont építettem, vagy házat bérelek, és ha meghalok, akkor osztozkodnak rajta. Odaadással dolgoztam, de amikor nyugdíjba léptem, más jött a helyemre. Az átlagemberekkel én is futottam a pénz után, de mi lesz vele? Undorodva figyeltem özvegyek temetésekor a halomra gyűjtött pénzeket, amely után az örökösök kapkodtak. Pál apostolnak igaza volt, amikor leírta, hogy *„minden rossznak gyökere a pénz szerelme.”* (I Timóteus 6, 10.)

Utazásom és világijárásom tapasztalatait igyekeztem megosztani másokkal, de alig érdekelte hallgatóságomat. És a szórakozás? Az ital és kábítószer használata után keserű a kijózanodás.

Foglalkoztam szellemtudományokkal is. A vallásokat emberek alkották, hogy fanatizálják magukat és társaikat. Hiszik a semmit vagy a valamit, hogy megnyugtassák lelkiismeretüket. Elfogadnak bármilyen tanítást, csak hogy nyugalma legyen. Minden párt saját ideológiáját hirdeti, hogy tagjait szaporítsa. Ha kell, akkor az „igazságért” fegyverrel is harcolnak. Szenvedélyes politikára, látványos hazaszeretetre vagy világpolgárságra ösztönöznek. Lenéznek a közönyöseket, akik némán félrehúzódnak. A divatos realizmus jelszava, hogy föl a fejjel és valósítsd meg önmagadat. Nem kell semmi, sem az eszme, sem a közbiztonság, hanem csak az fontos, hogy ÉN legyek a központban.

A reális ideológia családról, betegségről, nyomorúságról beszél, a modern felvilágosodás pedig az örömet hirdeti. „Carpe diem”, szakítsd le az élet pillanatig nyújtott virágát, és ne gondoldj a halálra. A mondat végén azonban ránk köszön a halál. Jaj, a halál! Mi ez? Megváltás, iszonyat vagy semmi? A tudós szerint ne féljünk, mert amíg én vagyok, addig nincs halál, mikor pedig értem jön, én már nem vagyok. Meghalunk. Kit vigasztal az, hogy soha el nem feledünk, emléked örökké él. Ez így nem igaz, mert rossz a mérce.

*

Az életről szóló írásomat azért készítettem el, hogy emlékeztessék rá mindenkit, hogy elmúlunk. A felsorolt dolgokkal együtt élhetünk, de ez nem az igazi élet, mert minden elmúlik, nem örökkévaló. Ezek nélkül nem élhetünk a mulandóság miatt. Amikor az egyikbe vagy másikba dobjuk magunkat, nem nyújtanak halhatatlanságot, pedig az örökkévalót keressük. Miért van csalódás? Azért, mert azt képzeljük, hogy ha a felsoroltak valamelyikébe kapaszkodunk, akkor kikerüljük az elmúlást, ami lehetetlen.

Mi hát a hiteles mérce? *Solus Christus*. Miért élünk, mi a célunk? Csak Krisztus! Ő az igazi mérce.

Az emberek sokasága nem gondol erre. Éli világát, mintha örökké a földön kellene járni. Azt képzei, hogy ez a végleges állapot, az elmúlásra nem kell gondolni. Pedig elfogy a gyermekkor, az ifjúság öröme, a család és munka szeretete, és ha minden jól megy, akkor nagyszülők leszünk a fiatalok gondjára számítva. Az elmúlás állandóan fenyeget, úgy érezzük, hogy a nálunk erősebb emberek szorítanak bennünket. Ha őket elteszszük az útból, akkor megkönnyebbülünk. Ezért van állandó ellentét ember és ember között. Megmarad a kritika és gyűlölet mindhalálig. Ezért vannak háborúk, hogy könnyebbé tegyük az életet. Amikor sikerül megsemmisíteni az ellenséget, akkor jön a másik, és a félelem megmarad.

Miért élünk és mi a célunk? Emberi elgondolás szerint azt nézzük, hogy milyen viszonyunk van az emberekkel, a nálunk nagyobb erővel és hatalmakkal. Tudni illik, hogy változnak, elmúlnak az emberek, a hatalmasságok, a tudós fölfedezések és a politikai irányvonalak. A mulandóságokhoz viszonyítjuk magunkat, ami nem hiteles mérce.

Két példával illusztrálok, az egyik Rajk Lászlóé, a másik pedig Benyhe Imréé.

Rajk László Horthy Miklós kormányzósága idején az illegális kommunistákhoz csatlakozott, szakszervezeti munkásként sztrájkot szervezett, részt vett a spanyol polgárháborúban, két és fél évi börtönbüntetést szenvedett, a Szálasi-uralom alatt a halálbüntetéstől csak a nyilaskeresztesekhez csatlakozott bátyja mentette meg. 1945 tavaszától a Kommunista Pártban magas tisztségeket töltött be, majd belügyminiszter lett. Megszervezte az ÁVO-t, felszámolta a vallási, nemzeti egyesületeket, intézményeket. Aktív szerepe volt az 1947-es „kékcédulás” választások manipulációiban, az első koncepciós politikai perek megrendezésében. Számára a szovjet példa volt a jó mérce. De Rákosi féltette tőle a hatalmát, 1949-ben Rajkot koholt vádak alapján

letartóztatták, halálra ítélték, kivégezték. 1955 júliusában rehabilitálták, szinte politikai hősként temették újra 1956 őszén. Mert akkor ez volt a jó...

A másik példa Benyhe Imre lelkipásztor, aki Diósgyőrbe érkezésemkor kérte, hogy húzzam meg magamat, nehogy a hívők-höz, a bethánistákhoz járjak. Mikor ez a kívánsága sikertelen maradt, keményen figyelmeztetett, végül irgalmatlanul felmondott, elbocsátott. Ez volt szerinte a jó. Amikor megmutattam neki az áthelyezésemről szóló levelet, hogy három nap múlva Sárospatakon jelentkezzem, egy pillanat alatt megváltozott. Kérte, hogy maradjak. Könnyező feleségével a villamos megállóig kísért, hátha talán meggondolom magamat és Diósgyőrben maradok. Akkor ez volt a jó.

Ha emberi mértékkel vizsgáljuk az eseményeket, akkor ezt kérdezzük: miért élünk hát és mi a célunk? A nemzetközi ellenzékhez vagy Magyarországhoz ragaszkodunk? A baloldalhoz vagy jobboldalhoz csatlakozzunk? Azonban minden változik, és más lesz a norma. Ami tegnap bűn volt, az ma dicsérendő érdem, ami tegnap jó volt, azt ma elítéljük. Nincs egyetlen fix pont a világtörténelemben.

Ha ennyire bizonytalan a helyzet, akkor megkérdem másokkal együtt, hogy miért érdemes élni?

A súlyos kérdésre súlyos válasz kerül: élni mégis *érdemes*! Úgy érdemes, ha félretoljuk az általunk ismert filozófiai, ideológiai és vallásos könyveket, Mohamed Koránját, és csak a Bibliát vesszük alapul. A Bibliában különös dolgokat találunk. Először azt, hogy az ember bűnös, ezért mennek nehezen a dolgaink. Hol kezdődött a baj? A világ teremtése idején Ádámmal és Évával. Isten azt mondta nekik, hogy a kert minden fájáról ehetnek, csak az életfája tilos. A kígyó csábítására Éva ellent mondott Istennek, és Ádámot is megkínálta a gyümölcsből. Szembe kerültek Istennel, ez a bűn. Nemet mondani az Úrnak. Ez a véték! Káin gyilkossága óta a földön elkezdődött az egymással való háború, bűnnel terhes gyermekeink születnek. Akarva akaratlanul bűnös

vagyok, amint Dániel vagy Pál apostol írta, hogy „*mienk az orcánk pirulása. A bűnösök között az első vagyok.*” (Dániel 4, 7. Róma 11, 35.) A bűn miatt nem boldogulunk, mert tökéletesen elromlott a helyzetünk. Ilyen körülmények között egy lépést sem érdemes megtenni.

Mit tegyünk?

Semmit. A helyzetünket Isten oldotta meg, Ő cselekedett. Emberi alakban leszállt a földre, amikor a Szentlélektől fogantatott Máriában. Az Úr Jézus szolgálatát harminc évesen kezdte, három évig végezte, azután halálra adta magát. Amikor a keresztfán a hóhér kezébe és lábába verte a fájdalmat okozó vaszögeket, akkor nyerte el a bűnös a bocsánatot. Új sírba temették, legyőzte a halált az Atya erejével, és sok tanítványának három nap múlva megjelent. Ő él! „*Megjelent több mint 500 atyáfinak egyszerre, akik közül a legtöbben mind maig élnek, némelyek azonban el is aludtak.*” (I Korintus 16, 6.) Negyven nap múlva felvitetett a mennybe, azután kitöltötte Szentlelkét. Közöttünk jár ma is, mert „*Jézus Krisztus tegnap, ma és örökké ugyanaz.*” (Zsidók 13, 5.) Nem hagyott magunkra, hozzánk fordul és megkérdezi: „***Hiszel-e bennem és szeretsz-e engem?***”

Hogy lehet enyém az evangélium? Sem a meggyőződés, sem tudományos felfedezés. sem filozófia által, hanem csak hit alapján. „*A hit a reménylett dolgok valósága és a nem látott dolgokról való meggyőződés. Hit nélkül lehetetlen Istennek tetszeni.*” (Zsidók 11, 1.) A hit Isten ajándéka és „*az a győzelem, amely legyőzte a világot, a mi hitünk.*” (I János 5, 7.) Hit nélkül semmi remény nincs az élethez, hit által minden lehetséges. Hitben élünk és hitben halunk meg.

Ez a kegyelem, Isten ajándéka. Krisztus nélkül céltalan az élet, Ő az örökkévaló „*fixpont*”. Választhatok a jó és gonosz között. Két út van előttünk. „*Van olyan út, amely helyesnek látszik az ember előtt, a vége halálra vezető út.*” (Példabeszédek 14, 12.) „*Jézus az út, az igazság és az élet. Senki sem mehet az Atyához, hanem csak én általam.*” (János 14, 6.) Aki elfogadta Isten

Szoboszlói otthonunkban kegyelmét, az bátran vesse magát az élet dolgaiba, a családban, a munkahelyen, a művészetben, a politikában, a pihenésben és mindenütt, ahová az Úr küldte. Ez a jó.

BÚCSÚZOM

Itt hagyom a győzelmeket és bukásokat, a munkát és a pihenést, az eredményeket és a veszteségeket, a barátokat és az ellenségeket, a politikát és a közönyöket, a művészeket és a magányosokat. Itt hagyom a családot és a keresztyéneket. Elmúltak a berettyóújfalui szép emlékek, továbbtűnt a debreceni villalakásunk, a sárospataki közös otthon. A göncruszkai parókián nagy családi alkalmak és összejövetelek voltak. Gyülekezeti terem, templomkerítést, orgonát építettünk. Távoztunk Fonyból, ahol felújítottuk a templomot. Emlékezetes konferenciák, kiállítások lehettek. Felépítettük a Rákóczi utca 23. szám alatt lévő nagy Immánuel Otthont, amelynek egy része tűznek martaléka lett. Felújítottuk a parókiát.

Itt hagyom Hajdúszoboszlón az Anna Otthont, amelyben egyetlen szobát kaptunk, nem is kellene több. Itt hagyom a Krisztusért végzett nehéz, de gyönyörűséges munkát.

Búcsút mondok az e világban élő, Krisztust híven szolgáló keresztyéneknek. Mexikótól kezdve, Amerikán át Angliáig, Hollandián, Németországon át Svájcig, Lengyelorszáig. Magyarországon és a szomszédos államokban, a Felvidéken, Kárpátalján, Erdélyben és a Délvidéken lévő testvéreket Istenünk

áldja meg! Kívánom, hogy Urunk kegyelme erősítse, hordozza és kösse össze az Ő népét minden helyen.

Köszönöm gyermekeinknek, unokáinknak féltő szeretetét és nagy családunknak kedvességét. Hálát adok Megváltónknak, keresztyén testvéreimért, akikkel együtt vívtuk a hitnek szép harcát. Istenünk segítse mindazokat, akikkel közösen fáradoztunk!

Hálát adok és köszönetet mondok feleségemnek, aki kezdetől fogva mellettem állott könnyű és nehéz napokban. Közösen hordoztuk az Úrnak terhét, és együtt örültünk a Krisztusban. Nehéz kanyargós hegyeket és völgyeket jártunk be. Köszönöm, hogy elfogadtál, és szívem rejtekében téged hordozhattalak. Az Úr áldjon és őrizzen!

Ablakomat most már bezárom!

Hitben éltünk és hitben halunk meg. Temetésem után valameddig emlegetnek, hogy valamit jól csináltam vagy rosszul. Azután szépen elfelejtenek, mert új emberek lépnek a helyünkbe.

Vége? Befejeztem?

Nem!

Nem, mert csak a földön van vége a vándorútnak, és most átlépek az örök dimenzióba. *„Mert kicsoda szakaszt el minket Krisztus szerelmétől? ... Mert meg vagyok győződve, hogy sem halál, sem élet, sem semmi más teremtség nem szakaszthat el minket az Istennek szerelmétől, ami van Jézus Krisztusban.”* (Róma 8, 30.) Mulandó világból bejutok az örökéletre, a **célba**, ahol angyalsereg zengi: *„Szent, szent, szent a seregeknek Ura! Teljes mind a széles föld az Ő dicsőségével.”* (Ézsaiás 6, 3.)

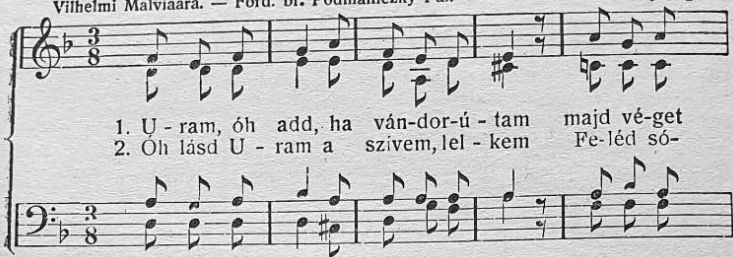
*

Vilhelmi Malviaara, mikor a feleségét és gyermekeit eltemette, akkor írta ezt a szép éneket:

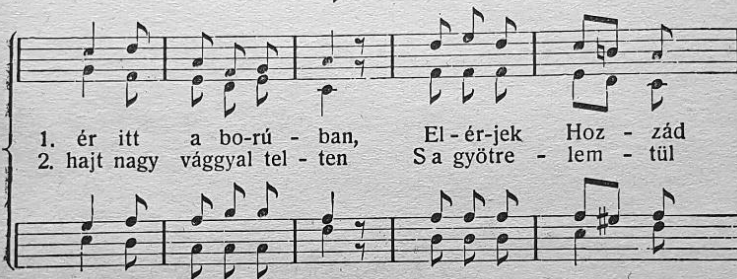
365. Uram, óh add...

Vilhelmi Malviaara. — Ford. br. Podmaniczky Pál.

Mikael Nyberg.

1. U - ram, óh add, ha ván-dor-ú - tam majd vé-get
2. Óh lásd U - ram a szívem, lel - kem Fe-léd só-

1. ér itt a bo-rú - ban, El-ér-jek Hoz - zád
2. hajt nagy vággyal tel - ten S a gyötre - lem - tül

1. S te fé - nyes or - cád Hadd lás - sam én.
2. Fá - jön ki - per - dül A köny-nyem is.

3. Nézd, minden elhagy: üdvösségem
Te vagy csupán a földön s égen;
Sebem Te látod,
Könnyem szívárogo
S Te számolod.

5. Segíts az útamon erőddel
S a bűneim mind-mind törőd el,
Óh végy föl engem
S vigy az öledben
Az ég felé.

4. El nem bocsátlak: e világon
Egyébre semmire se vágyom,
Csak áldj meg engem,
Csak elepednem
Ne hagyj, Uram!

6. Ott álljunk üdvbe öltözötten,
Én és szeretteim köröttem.
Uram, Tehozzád,
Hol fénylik orcád,
Vágyódom én.

Kereszt, zászló és Babotsay Izsák (1646-1731) szobra
a fonyi Immánuel-ház kertjében

Isten igéjével befejezem a vándorutamat.
*„Áldott legyen az Isten és a mi Urunknak, Jézus Krisztusnak
 Atyja, Aki megáldott minket minden lelki áldással a mennyek-
 ben, a Krisztusban!”* (Efézus 1, 3.)

Hajdúszoboszló, 2020., a reformáció hete.

Bojtor István
 lelkipásztor

Utóhang

Ehhez a kötethez – a Szerző tizenötödik könyvéhez – valóban nem hiányzik utóhang, mert amit tartalmaz, az mindenre elégséges. De az egyik első olvasójának a reflexiói talán segítenek abban, hogy az utána következők – egyet értve vagy vitatkozva – árnyaltabban alakítsák ki róla a véleményeket, s így hatékonyabban taníthasson, inspirálhasson.

Irigylésre méltó szellemi frissességgel megírt könyvet tart kezében az olvasó. A „Szép korú Szerző” nem mindennapi bátorsággal és őszinteséggel tárulkozik fel, amikor idézi életútját, a pályakezds epizódjaitól a hivatásának beteljesítéséig. Nem hallgatja el a hivatástudatából fakadó vívódásait, azokat a harcait, melyeket a hitben járó lekipásztornak egy nehéz, istentelen korszakban kellett megharcolnia. Egészen más volt kiállni a szolgálat mezejére a hit bátorságával akkor, amikor a hatalom az egyház megsemmisítésére tört, és számosan fizettek hátratétellel, meghurcolással, akár az életükkel a hűségükért és merészségükért.

Világi szerzők ritkán nyitnak olyan ablakot az olvasó előtt, amely a hitben járó emberek közösségére nyílik, hogy bemutassa őket, közvetítse értékrendjüket, s tegye ezt ráadásul egy keresztyénellenes, ateista diktatúra bevezetése alatt. Ez a kötet nem világi szerző szellemi gyermeke: a krisztusi emberek szemével emlékezik eseményekre a múlt század közepétől napjainkig. Sokat elárul a kegyesség gyakorlásának korlátozott lehetőségeiről az ateista államhatalom elnyomása idején. Emléket állít azoknak a szereplőknek, akik a Szerző életútja során megjelentek, egy keresztyén közösséghez tartoztak – vagy nem tartoztak –, s akik egykor sokat számítottak valakiknek, egymásnak, vagy a vállalt ügyért sokat áldoztak. Ezek már mindannyian elmentek

A fonyi templomban köszöntöttük Fehér József elnökkel
a Kazinczy Ferenc Társaság két alapító tagját születésnapjukon

a minden élők útján, az emlékezetük is megfakult. Kevés hasonló hitéleti krónika dokumentálta kimerítő részletességgel a tevékenységüket, ahogyan a gyülekezeti életnek, a hitéletnek eseményeit is.

Ahhoz azonban, hogy valaki mindezt megörökítse, nem elég visszagondolnia a régi dolgokra. Könyvek, iratkupacok, levelezések, dokumentumkötegek, fotók áttekintése szükséges hozzá, fáradságos munkával, ami pontosítja és hivatkozzhatóvá teszi az egyes emlékeket. Persze az, aki egész életén át naplót vezetett – mint a Szerző – az ilyenkor learathatja állhatatos munkájának a maradandó gyümölcseit.

A keresztyén szemüveg, melyen keresztül a Szerző néz és lát, mégsem csak a hit világában érdekes, hiszen az egyházi, a lelki élettörténeti perspektíváin túl, sajátos korrajz tárul az olvasó elé. Mély gondolatokkal, egyetemes igazságokkal, tanulságokkal, személyes tapasztalatokon átszűrt életbölcsesekkel, új dimenziót nyit mindenki előtt a múltnak megismeréséhez.

A festőien szép tájra 5-6 ezer éve, a kőkorszakban teleptültek. A magyar honfoglaláskor a vidék Aba nemzetség tulajdona lett. A Regéci Vár mögül kibúvó nap sugarai bearanyozzák a falut ölelő hegyeket és a Hernád folyó völgyét, a naplemente pedig csodálatos élmény. Történelmi emlékek, és a falu közepén illatozó színes virágok látványa megihletti az áttutazókat.

Bojtorék kezdeményezései nyomán Fonyó lelki-szellemi központ lett:
meghívó a 2013. június 22-én rendezett konferenciára

Egész aforizma-gyűjteményt lehet belőle összeállítani. Mennyi részlet merülne a feledés homályába, ha az előttünk járó nemzedékek tagjai nem jegyezték volna le, nem mutatnák meg ezeket, melyek nélkül nehezen rakható össze hiteles egészszé egy-egy korszak valódi mozaikdarabja! Ezt a műfajt mondhatjuk önéletírásnak, számadásnak, mérlegkészítésnek, a vándorút végéhez közeledő megannyi mondanivalójával, üzenetével; mindnyájan sokat tanulhatunk bele. Történelmünk sajátos alakulása miatt nálunk nem magától értetődő az, hogy az előző nemzedékek természetesen módon átadják tapasztalataikat az utánuk következőknek. Ebben hiánypótlásra szorulunk s ez a kötet is segít a hiányok pótlásában.

A Szerző számára egy valami fontosabb, mint másoknak, ez pedig a vallástétel, az igehirdetés, a tanúságtétel szavakkal és egész életével, ahogy ezt teszi a többi munkájával is. Testvéri szó a lelki testvérekhez, akiket ezzel erősít meg a szolgálatukban és ugyanakkor missziói program, evangélizáció, hitébresztő felszólítás a közömbösökhöz, tétlénekhez, megtévedtekhez. Mind ebből az a személyes bizonyosság sugárzik, amit egy énekünk imádsága így fejez ki: „*Ó mily áldott reménység: ha itt időnk lejár, Te boldog szentjeiddel fent Nálad béke vár!*” Egyben a

Szerző rámutat arra, hogy vándorlásunk igazi súlypontját és értelmét nem az itteni létünk feltételei között, hanem hit által az azutánban, a vándorutunkat követően találjuk meg. *„Mert nincsen itt maradandó városunk, hanem a jövődőt keressük.”* (Zsidók 13, 14.)

A könyvet szívesen osztogatnám mindazoknak, akiket hitükben megerősít, akik az emlékekben osztoznak, belőlük tanulnak. Azoknak még inkább ajánlanám, akik lélekben, erkölcsben megrendültek, kételkedők, bizonytalanok. Ezen a megindító szép vallomáson, a vándorúton keresztül megtalálják az Istenhez fordulást, a mennyei Atyánkhoz hazatalálásnak útját.

Sárospatakon, 2020 nyarán

Kiss Endre József
református lelkész,
könyvtárigazgató

Köszönetmondás

Kedves Kováts Dániel

Amikor *„Misszió a Tiszán Innen”* (1996) című munkámat számítógépbe igyekeztünk szerkeszteni, nehézségekkel találkoztunk. Te melletttem álltál, és csöndesen mondtad: „Add ide nekem a kéziratodat!” Elvetted tőlem, otthon számítógépbe helyezted, és a nyomda rövid időn belül elkészítette.

Most, negyed évszázad múltán hálámat fejezem ki azért, hogy testi erődre, életkorodra tekintet nélkül a *„Vándorúton”* című írásomat megszerkesztetted, benne a képeket elhelyezted. Emellett volt munkád bőven.

Dani! Köszönöm.

Nyíri Péter tanár úr!

A *„Júdás az Iskáriótes”* (1998) című könyvemről írt recenziódat a *„Széphalom”* évkönyvben olvastam. Elcsodálkoztam azon, hogy a könyv lényegét, hangulatát jól megértetted, magyaráztad. Azóta ismert lettél mint A Magyar Nyelv Múzeumának igazgatója, és a neves és közkedvelt Fehér József után a Kazinczy Ferenc Társaság elnöke. Baráti közösségünk iránt és a dolgok lényegéről való lelkületed és elmélyült gondolkodásod elismerést vált ki közöttünk. Az Előhangot is ilyen szellemben írtad.

Péter! Köszönöm.

Kiss Endre József!

Régi szálak fűznek hozzád. Valamikor a Doktorok Kollégiumán ismerkedtünk meg. A tudományos munkában és a népünk iránt való küzdelemben egy akaraton vagyunk. Akik kutattak nálad, szívesen fogadtad őket bármilyen időpontban. Írásaid különféle kiadványokban, önálló munkákban jelentek meg. Nagyon szép utóhangot írtál.

Endre! Köszönöm.

Szabó András!

A tartalmat idéző művészi rajzot ehhez a munkához is gyönyörűen elkészítetted

András! Köszönöm!

✱

Péter András nagytiszteletű úr Miskolc – Diósgyőr templomáról küldött fényképeket. – Tanászi Árpád igazgató úr és Éger Gábor régi levelek halmazával láttak el. – Szilágyi László a képek digitalizálását, Várfalviné Magdi a fedőlap színezését végezte el.

✱

Feleségem Uzonka, az egész anyagot számítógépbe írta, segített a könyv elkészítésében.

Köszönöm!

✱

A könyv minden olvasójára mennyei Atyánk kegyelmét, Megváltó Jézusunk szeretetét és a Szent Lélek erejét kívánjuk Uzonkával együtt szeretettel és azzal a reménnyel, hogy hasznos és tanulságos volt a munkánk.

Bojtor István

Tartalomjegyzék

Nyiri Péter: Előszó	5
---------------------	---

Első rész

Diósgyőri napló (1945–1951)	9
------------------------------------	----------

Az elhívás	9
Debrecenben	14
Sárospatakon	20
Diósgyőrben	30
Munkatársak	38
Szolgálat	50
Segédlelkészi munkakör	59
Az egyház	67
Fama est	73
Vándorúton	78
Alcsúton	88
Búcsúzás – beköszönés	94

Második rész

Sárospatak (1951–1956)	
-------------------------------	--

Göncruszka (1956–2000)	
-------------------------------	--

Fony (1987–2016)	105
-------------------------	------------

Nehéz idők	105
Lelkészválasztás	106
Események	116
Fonyban	129
Lelkészi szolgálatok	135
Írásaim	140
Doktorálás	141
Családi képek	149

Befejezés	152
A mérce	150
Búcsúzó	155
<i>Kiss Endre József: Utóhang</i>	161
●	
Köszönetmondás	165